

12—17 november

Debatter m. m.

Fredagen den 12 november

Sid.

Meddelande ang. enkel fråga av herr Werner ang. arbetarskydd i vissa fall	4
--	---

Tisdagen den 16 november

Svar på enkla frågor:

av herr Hübinette om diabetikervården	5
av herr Wirmark ang. pensionärsbostadsbidragen	7
Interpellation av herr Magnusson ang. lokaliseringsstödet för Dals- land, Värmland och norra Bohuslän	9
Meddelande ang. enkel fråga av herr Risberg ang. lokaliseringsstö- det för norra Bohuslän	10

Onsdagen den 17 november

Om den framtida användningen av Haga slott	11
Långsiktplanering av statsbudgeten	14
Den enskildes rättssäkerhet i skatteärenden	18
Försäljningen av rusdrycker	24
Om gudstjänst och korum i militärtjänst	28
Förvaltningen av den allmänna pensionsfonden m. m.	44
Jakten på sjöfågel vid Bottenviken och Östersjökusten	55
Vissa åtgärder för bekämpande av salmonella	66
Interpellation av herr Karlsson, Göran, om statsbidrag till viss verksamhet avseende utbildning av bilförare m. m.	68
Meddelande ang. enkel fråga av herr Wanhainen ang. det årliga kapitaltillskottet till Norrlandsfonden	69

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 17 november	Stid.
Statsutskottets utlåtande nr 148, om den framtida användningen av Haga slott	11
— nr 149, ang. statsbidrag för anordnande av lägerskolor	14
— nr 150, om nedbringande av kostnaderna för den statliga heraldiska verksamheten	14
— nr 151, ang. långsiktsplanering av statsbudgeten	14
— nr 152, om vidgade direktiv för konsumentupplysningsutredningen	18
— nr 153, ang. tillgodoräknande i lönehänseende av lärartjänst i utvecklingsländerna	18
— nr 154, ang. rätten till änkepension enligt statens tjänstepensionsreglemente	18
— nr 155, ang. säkerhetsinspektionen vid sprängämnestillverkning	18
Bevillningsutskottets betänkande nr 39, ang. ändring i taxeringsförordningen	18
— nr 40, ang. beskattningen av utländska artister m. fl.	24
— nr 42, ang. försäljningen av rusdrycker	24
— nr 45, ang. riksdagens revisorers berättelse rörande granskning av statsverket m. m.	27
Första lagutskottets utlåtande nr 33, ang. fortsatt giltighet av atomansvarighetslagen	27
— nr 34, om erkännande och verkställighet av vissa utländska domar och beslut angående underhåll till barn, m. m.	27
Andra lagutskottets utlåtande nr 63, om gudstjänst och korum i militärtjänst	28
— nr 64, ang. förvaltningen av den allmänna pensionsfonden m. m.	44
— nr 65, ang. försäkydd på traktor	55
— nr 66, om höjd dagpenning till värnpliktig m. m.	55
— nr 67, om möjlighet för visst värnpliktigt befäl att erhålla reservanställning	55
— nr 68, om viss ändring av reglerna för beviljande av förtidspension	55
— nr 69, om ändrade regler för tillstånd till innehav av radioamatöranläggning	55
— nr 70, om förbud för minderårig att inneha och bruka luftvapen m. m.	55
Tredje lagutskottets utlåtande nr 28, ang. jakten på sjöfågel vid Botenviken och Östersjökusten	55
Jordbruksutskottets utlåtande nr 20, om höjd övre gräns för lån ur kronotorparnas inventarielånefond	66
— nr 21, ang. vissa åtgärder för bekämpande av salmonella ...	66
— nr 22, om utbyggnad av den resistensbiologiska forskningen ..	67
— nr 23, ang. förlängning av giltighetstiden för 1962 års internationella veteavtal	67
— nr 24, ang. åtgärder för att förhindra olaga trålfiske i Öresund	68
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 45, om åtgärder för att öka åldringarnas trygghet till liv och egendom	68

Fredagen den 12 november

Kammaren sammanträdde kl. 14.00.

Justerades protokollet för den 5 innevarande månad.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 354, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om säkerheten på fartyg, m. m.; och

nr 355, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av 1960 års internationella konvention om säkerheten för människoliv till sjöss.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 356, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunal-skattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 164, angående godkännande av avtal mellan Sverige och Brasilien för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 165, angående godkännande av avtal mellan vattenfallsstyrelsen och Bolidens gruvaktiebolag om utbyggnad av Grytfors kraftstation m. m.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 167,

om upphävande av reglerna i konkurrensbegränsningslagen angående särskilt forum vid talan om ämbetsbrott.

Anmälades och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 157, angående godkännande av överenskommelse mellan Sverige och Folkrepubliken Kina om upplåtelse av tomt och utförande av beskickningsanläggning för Sverige i Peking;

nr 160, angående ackord och eftergift beträffande vissa statens fordringar, m. m.;

nr 168, angående förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, m. m.; och

nr 173, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 31 maj 1963 (nr 268) om igångsättningstillstånd för byggnadsarbete.

Anmälades och bordlades en av bankoutskottet jämlikt § 21 riksdagsstadgan gjord anmälan, att till utskottet från fullmäktige i riksgäldskontoret inkommit framställning angående riksdagsledamöternas arbetsrumsfråga.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 148, i anledning av väckt motion om den framtida användningen av Haga slott;

nr 149, i anledning av väckta motioner angående statsbidrag för anordnande av lägerskolor;

nr 150, i anledning av väckt motion om nedbringande av kostnaderna för den statliga heraldiska verksamheten;

nr 151, i anledning av väckta motioner angående långsiktspianering av statsbudgeten;

Meddelande ang. enkel fråga

nr 152, i anledning av väckta motioner om vidgade direktiv för konsumentupplysningsutredningen;

nr 153, i anledning av väckta motioner angående tillgodoräknande i lönehänseende av lärartjänst i utvecklingsländerna;

nr 154, i anledning av väckta motioner angående rätten till änkepension enligt statens tjänstepensionsreglemente; samt

nr 155, i anledning av väckt motion angående säkerhetsinspektionen vid sprängämnestillverkning;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623);

nr 40, i anledning av väckta motioner angående beskattningen av utländska artister m. fl.;

nr 42, i anledning av väckta motioner beträffande försäljningen av rusdrycker; samt

nr 45, i anledning av riksdagens år 1964 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket m. m., såvitt berättelsen hänvisats till bevillningsutskottet;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av atomansvarighetslagen den 3 juni 1960 (nr 246); samt

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om erkännande och verkställighet av vissa utländska domar och beslut angående underhåll till barn, m. m.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 63, i anledning av väckta motioner om gudstjänst och korum i militärtjänst;

nr 64, i anledning av väckta motioner angående förvaltningen av den allmänna pensionsfonden m. m.;

nr 65, i anledning av väckta motioner angående förarskydd på traktor;

nr 66, i anledning av väckta motioner om höjd dagpenning till värnpliktigt m. m.;

nr 67, i anledning av väckt motion om möjlighet för visst värnpliktigt befäl att erhålla reservanställning;

nr 68, i anledning av väckt motion om viss ändring av reglerna för beviljande av förtidspension;

nr 69, i anledning av väckta motioner om ändrade regler för tillstånd till innehav av radioamatöranläggning; samt

nr 70, i anledning av väckta motioner om förbud för minderårig att inneha och bruka luftvapen m. m.;

tredje lagutskottets utlåtande nr 28, i anledning av väckt motion angående jakten på sjöfågel vid Bottenviken och Östersjökusten;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 20, i anledning av väckta motioner om höjd övre gräns för lån ur krotorparnas inventarielänefond;

nr 21, i anledning av väckt motion angående vissa åtgärder för bekämpande av salmonella;

nr 22, i anledning av väckta motioner om utbyggnad av den resistensbiologiska forskningen;

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av protokoll rörande förlängning av giltighetstiden för 1962 års internationella veteavtal; samt

nr 24, i anledning av väckt motion angående åtgärder för att förhindra olaga trålfiske i Öresund; ävensom

allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 45, i anledning av väckta motioner om åtgärder för att öka åldringarnas trygghet till liv och egendom.

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla fråga denna dag framställdes av herr

Om diabetikervården

Werner (k) till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet: »Anser Statsrådet gällande arbetarskydds- och säkerhetstekniska lagbestämmelser tillfredsställande även avseende anläggningsfirmornas åtgärder till skydd mot olycksfall samt katastrofberedskap?»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.07.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Tisdagen den 16 november

Kammaren sammanträdde kl. 15.00.

Justerades protokollen för den 9 och den 10 innevarande månad.

Om diabetikervården

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet ASPLING erhöll ordet för att besvara herr *Hübinettes* fråga till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet om diabetikervården, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 5 november, och anförde:

Herr talman! Herr *Hübinette* har frågat om jag avser att tillmötesgå WHO:s krav om att intensifiera undersökningarna för att avslöja alla svenska diabetikerfall och därmed ge dessa tillfälle till vård.

En av WHO sammankallad expertgrupp av diabetesspecialister har nyligen avgivit en rapport om diabetes. WHO har däremot ej avgivit någon rekommendation i detta ämne, ännu mindre ställt några krav.

Sverige anses vara ett föregångsland när det gäller massundersökningar för upptäckande av sockersjuka. I samband med skärmbildskontroller har sådana undersökningar ägt rum i en rad landsingsområden, och ytterligare under-

sökningar pågår eller planeras. Jag vill även erinra om försöksverksamheten med allmän hälsokontroll i Värmlands län, till vilken riksdagen anvisat medel. Uppspårandet av diabetes i tidigt skede är således i full gång i vårt land.

Herr *HÜBINETTE* (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Aspling för det svar jag har fått på min fråga.

När jag alldeles nyss fick det skriftliga svaret och läste det blev jag trots allt en aning konfunderad. Jag tycker nämligen att det knappast är ett direkt svar på den fråga jag ställde, utan mera en tillrättavisning beträffande min terminologi. Jag ber om överseende, herr statsråd, om jag har talat om världshälsoorganisationens *krav* i stället för att använda en mjukare formulering.

Bakgrunden till min fråga är den rapport, som statsrådet också talar om i sitt svar och som världshälsoorganisationen nyligen framlagt och där problemets allvar betonas. Trots att Sverige har kommit mycket långt i fråga om kartläggning av dolda diabetesfall beräknar man att det finns cirka 150 000 svenska diabetiker — män och kvinnor — som inte får den behandling de behöver. Därför uppmanas myndigheterna

Om diabetikervården

genom världshälsoorganisationen att främja masstestningar, så att man kan komma till rätta med fallen på ett tidigt stadium.

Jag föreställer mig, precis som det står i statsrådets svar, att hälsokontrollerna och skärmbildsundersökningarna kräver mycket mindre personal och mycket mindre vårdresurser än om man låter det gå för långt. Jag vill citera vad det står i världshälsoorganisationens skrivelse, nämligen att diabetes genom de kroniska kärilkomplikationer som vållas av sjukdomen kommer att innebära en ökad belastning på världens hälsovårdsresurser. Det är därför som jag har frågat om vi kan påräkna en medverkan av herr statsrådet i en intensivare undersökning av diabetesfallen, men av svaret att döma har vi knappast att vänta någonting i den vägen.

Herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag har inte i svaret velat på något sätt tillrättavisa herr Hübinette, men vad herr Hübinette har frågat om är huruvida vi var beredda att tillmötesgå WHO:s krav om att intensifiera undersökningen. Jag har då redogjort för att WHO har haft en expertgrupp i arbete på detta mycket vida fält men att WHO inte har ställt några krav.

Herr Hübinette tyckte att jag inte var särskilt positiv i mitt svar. Ja, det kan väl bedömas olika. Jag har pekat på att Sverige i detta fall nog kan anses vara ett föregångsland, och jag hänvisar bl. a. till en artikel i Läkartidningen, som just framhåller detta mot bakgrunden av vad WHO har aktualiserat. Herr Hübinette vet nog lika väl som jag att det har pågått och pågår ett mycket omfattande arbete för att bl. a. uppsåra och diagnostisera diabetesfall.

Medicinalstyrelsen har upplyst att urinprov för påvisande av bl. a. sockersjuka tagits i samband med skärmbildsundersökningar i Blekinge län, så-

väl södra som norra delen av Kalmar län, Stockholms län, Värmlands län och Norrbottens län, och att motsvarande undersökningar pågår eller planeras i Malmöhus, Kristianstads, Gävleborgs och Västerbottens län. Det pågår alltså en mycket omfattande verksamhet på detta område.

Herr Hübinette nämnde att det skulle finnas 150 000 oupptäckta fall av diabetes i landet. Det är naturligtvis svårt att ange hur stort det exakta antalet kan vara. För närvarande torde cirka 110 000 kända och okända diabetesfall finnas i Sverige, och över hälften av de 110 000 utgörs av redan kända fall. De okända fallen — som givetvis är lindrigare och ofta ej ger symtom men som det med hänsyn till risken för komplikationer är viktigt att känna till — torde för landet i dess helhet böra uppskattas till omkring 40 000.

Jag har sagt att siffrorna bör omges med reservationer. Det är naturligtvis betydande siffror. Därför hoppas jag att den verksamhet som inletts och som nu intensifieras skall kunna väsentligt nedbringa de siffror vi i dag diskuteras.

Herr HÜBINETTE (h):

Jag vill tacka statsrådet för hans klarläggande i det andra inlägget. Här tycks uppgift stå mot uppgift, men jag böjer mig, eftersom jag vet att statsrådet är en större auktoritet och har tillgång till bättre källmaterial. I den källa ur vilken jag har fått mina siffror står det emellertid hur allvarligt detta problem verkligen är. Trots att det här i landet har skett en kartläggning, måste man ändå räkna med att det finns lika många dolda fall som det finns påvisade. Där sägs att det finns 150 000 påvisade diabetesfall, och skall man ta den siffran för god, finns det alltså cirka 150 000 dolda. Denna siffra skiljer sig väsentligt från herr statsrådets, men jag medger att mina uppgifter kanske trots allt inte är fullt korrekta.

Antalet är emellertid ändå så stort att man aktivt bör medverka till att nedbringa det, allra helst som det särskilt betonas, som jag nyss sade, att det är betydligt enklare att behandla fallen och få dem till bättring om de upptäcks på ett tidigt stadium än om de skall behandlas när det uppstått kärkomplikationer.

Jag tackar som sagt statsrådet för detta senare klarläggande. Jag tror att allt som kan göras av statsrådet och från landstingens sida för att vi skall klara av detta verkligen görs, så att vi kan hoppas på en bättring.

Herr statsrådet **ASPLING**:

Herr talman! Jag vill bara understryka att de siffror jag här har åberopat kommer från medicinalstyrelsen. Därför litar jag på dem.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. pensionärsbostadsbidragen

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet **ASPLING** erhöll ånyo ordet för att besvara herr *Wirmarks* fråga angående pensionärsbostadsbidragen, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 10 november, och yttrade:

Herr talman! Herr *Wirmark* har frågat, om jag avser att framlägga förslag om sådan ändring av bestämmelserna om pensionärsbostadsbidrag, att bidraget kan utgå även för lägenhet i bostadshus som uppförts eller ombyggt utan stöd av statligt bostadslån eller för vilket statligt räntebidrag inte beviljats.

Det nuvarande pensionärsbostadsbidraget utbetalas till kommunerna för att tillgodoföras de pensionärer som bebor bidragsberättigade lägenheter. Härigenom kan hyran sänkas med vanligen ca 15 kronor i månaden. De gällande bi-

dragsreglerna är i flera avseenden mindre tillfredsställande. Bostadsförbättringsutredningen har därför i ett under förra året framlagt betänkande föreslagit en helt ny utformning av pensionärsbostadsbidraget. Enligt förslaget skulle bidraget vara inkomstprövat, och reglerna för inkomstprövningen skulle anknyta till dem som gäller för de kommunala bostadstilläggen inom folkpensioneringen. Sedan detta förslag lades fram, har pensionsförsäkringskommittén fått i uppdrag att utreda frågan om framtida standardhöjningar av folkpensionerna. Enligt utredningsdirektiven skall pensionsförsäkringskommittén därvid också pröva, om syftet med pensionärsbostadsbidragen kan tillgodoses inom ramen för ett folkpensionssystem med nya inkomstprövade tilläggsförmåner.

Den av herr *Wirmark* aktualiserade frågan ingår alltså i ett komplex som i sin helhet är föremål för utredning. Jag är inte beredd att nu föreslå några ändringar i de gällande bestämmelserna om pensionärsbostadsbidrag.

Herr **WIRMARK** (s):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra ett tack för svaret på min fråga.

Jag hade hoppats att svaret skulle ha blivit positivt och sålunda ställt i utsikt en ändring av villkoren för pensionärsbostadsbidrag så att även lägenheter, uppförda utan statligt stöd, skulle bli bidragsberättigade.

Alla vet vi att frågan om anordnande av goda bostäder för äldre har varit särskilt aktuell under den senaste tiden. Länsbostadsnämndernas inventering av äldringarnas bostadsförhållanden har visat hur angeläget det är att en förbättring i detta avseende kommer till stånd. Åtskilliga kommuner har i anledning av resultaten av denna inventering planerat nyproduktion av pensionärsbostadslägenheter men på

Ang. pensionärsbostadsbidragen

grund av den starkt begränsade kvot-tilldelningen ansett sig tvungen att uppskjuta byggandet av sådana bostäder. Det finns också kommuner som överväger att bygga pensionärlägenheter utan stöd av statslån eller räntebidrag. Det är klart att möjligheten att erhålla pensionärsbostadsbidrag för sådana lägenheter skulle stimulera både dessa och flera andra kommuner att anordna pensionärsbostäder. Enligt min mening borde det därför vara angeläget att även dessa lägenheter godtas för statsbidrag.

Jag vill erinra om att familjebostadsbidrag utgår för alla lägenheter som uppfyller villkoren för bidrag oavsett hur lägenheternas uppförande har finansierats och hur de förvaltas. Det synes inte förefinnas några särskilda skäl som talar för att olika bestämmelser i detta avseende bör gälla för de båda bidragsformerna. Enligt min mening skulle det inte vara nödvändigt att avvakta den av herr statsrådet nämnda utredningen för att vidtaga sådan ändring av bestämmelserna som här nu omnämnts.

Herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag kan vara överens med herr Wirmark om att det är ytterst angeläget att man på alla områden, så långt det är möjligt, söker förbättra bostadsförhållandena för de gamla. Det var också ett av de mycket viktiga motiv som låg bakom den proposition som riksdagen antog beträffande insatser över huvud taget för att ge de äldre i vårt land både förbättrade bostadsförhållanden, ökad hemhjälp och en snabbare utveckling av sjukhemmen för de långtidssjuka. Genom den bostadsinventering som nu pågår, och som herr Wirmark omnämnde, är det klart att vi har fått en väsentligt bättre bild av hur de gamla bor och har det.

Man skall emellertid komma ihåg att denna fråga har många aspekter. Ett av de viktigaste inslagen i den reform vi beslutade om här var ju att bl. a. genom

förbättringslåneverksamheten kunna ge de äldre bättre bostäder genom olika, kanske till sin omfattning inte alltför stora insatser, men i de enskilda fallen av stor betydelse. Det är vad som nu också pågår ute i landet.

Under budgetåret 1964/65, d. v. s. efter det att inventeringen av åldringsbostäderna sattes i gång, inkom 15 000 ansökningar om förbättringslån mot 7 000 under budgetåret 1963/64. Antalet ansökningar om förbättringslån har alltså fördubblats under det sistförflutna budgetåret. Det är ett tecken på den aktivitet som nu utvecklas på detta område och som jag tror är utomordentligt viktig.

Herr Wirmark ansåg att man borde kunna fatta ett omedelbart beslut om förändring av bestämmelserna om pensionärsbostadsbidrag. Jag vill bara säga, herr talman, att vi nog bör se detta i sitt sammanhang. Vi har gett pensionsförsäkringskommittén i uppdrag att se över frågan om de äldres förhållanden framför allt på pensionsidan, men att bostadsfaktorn kommer in i detta sammanhang är givet. Jag vill bara slutligen, herr talman, säga att vi nog bör på den punkten ge oss till tåls så att vi skall kunna få en mer total bedömning av våra insatser i framtiden.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 157, angående godkännande av överenskommelse mellan Sverige och Folkrepubliken Kina om upplåtelse av tomt och utförande av beskickningsanläggning för Sverige i Peking.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 160, angående ackord och eftergift beträffande vissa statens fordringar, m. m., hänvisades propositionen, såvitt den avsåge dels ändring i uppbördsförordningen, dels förord-

Interpellation ang. lokaliseringsstödet för Dalsland, Värmland och norra Bohuslän
ning om ackord och avskrivning rörande vissa skatter och dels ändring i förordningen angående uppbörd av vissa avgifter enligt lagen om allmän försäkring, m. m., till bevillningsutskottet samt i övrigt till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 168, angående förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, m. m.

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 173, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 31 maj 1963 (nr 268) om igångsättningstillstånd för byggnadsarbete.

Vid föredragning av bankoutskottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan, att till utskottet från fullmäktige i riksgäldskontoret inkommit framställning angående riksdagsledamöternas arbetsrumsfråga, hänvisades framställningen till bankoutskottet.

Föredrogs och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 148—155, bevillningsutskottets betänkanden nr 39, 40, 42 och 45, första lagutskottets utlåtanden nr 33 och 34, andra lagutskottets utlåtanden nr 63—70, tredje lagutskottets utlåtande nr 28, jordbruksutskottets utlåtanden nr 20—24 samt allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 45.

Anmälades och godkändes allmänna beredningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 366, till Konungen i anledning av väckta motioner om utbyggnad av gymnastiska centralinstitutet m. m., angående idrottens hälsofrämjande betydelse och angående samhällets stöd åt idrotten.

Anmälades och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 155, angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1965/66;

nr 169, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 4:o), 5:o), 14:o), 16:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;

nr 170, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 67 och 68 §§ vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648);

nr 171, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 21 december 1949 (nr 655) med särskilda bestämmelser om utskrivning från sennesjukhus; och

nr 174, angående statsbidrag till politiska partier.

Interpellation ang. lokaliseringsstödet för Dalsland, Värmland och norra Bohuslän

Herr MAGNUSSON (s) erhöi på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Arbetsmarknadsstyrelsen har föreslagit, att en begränsning skall göras beträffande det geografiska tillämpningsområdet av kungörelsen den 23 april i år om statligt lokaliseringsstöd. Förslaget innebär att sådant stöd i fortsättningen inte skulle utgå till Dalsland samt de delar av Värmland och norra Bohuslän som enligt kungörelsen ingår i stödområdet.

Arbetsmarknadsstyrelsens förslag gör, att man har anledning ställa sig frågan till huruvida det hittills tillämpade lokaliseringsstödet i de här aktuella områdena verkligen redan haft så stark effekt, att stöd inte längre skulle behöva utgå dit och om den korta tid under vilken stödet verkat kan vara tillräcklig för att säkra bedömningar skall kunna göras.

Meddelande ang. enkel fråga

För kammarens ledamöter liksom för befolkningen i de delar av landet, som skulle beröras av den ifrågasatta begränsningen av lokaliseringskungörelsens geografiska tillämpningsområde, vore det betydelsefullt att få kännedom om arbetsmarknadsrådet inom de här nämnda delarna av landet.

Med hänvisning till det ovan anförda hemställer jag att till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få ställa följande fråga:

Är herr statsrådet i tillfälle att för kammaren redovisa de i enlighet med lokaliseringskungörelsen av den 23 april detta år vidtagna åtgärderna inom Dalsland och de delar av Värmland och norra Bohuslän vilka ingår i kungörelsens tillämpningsområde, effekten av dessa åtgärder samt utsikterna för en varaktig arbetsmarknadsbalans inom de nämnda områdena?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Anmälades och bordlades följande under sammanträdet avlämnade motioner:

nr 795, av herr *Strandberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr

149, med förslag till förordning om upphävande av förordningen den 18 maj 1934 (nr 168) angående postverkets ansvarighet för försändelser och medel, som mottagits till postbefordran; samt nr 796, av herr *Adolfsson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 166, med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 § kommunallagen den 18 december 1953 (nr 753).

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla fråga denna dag framställdes av herr *Risberg* (h) till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet: »Hur ställer sig Herr Statsrådet till arbetsmarknadsstyrelsens förslag till avveckling av det av riksdagen beslutade lokaliseringsstödet för norra Bohuslän?»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 15.24.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 17 november

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Fru *Lindström* anmälde, att hon åter infunnit sig vid riksdagen.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 155, angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1965/66, hänvisades propositionen, såvitt den anginge jordbruksärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Föredrogos och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 169, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 4:o), 5:o), 14:o), 16:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;

nr 170, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 67 och 68 §§ vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648); samt

nr 171, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 21 december 1949 (nr 655) med särskilda bestämmelser om utskrivning från sinnessjukhus.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 174, angående statsbidrag till politiska partier, hänvisades propositionen till konstitutionsutskottet, utom i vad den avsåge anvisande av anslag, i vilket hänseende propositionen hänvisades till statsutskottet.

Föredrogos och hänvisades

motionen nr 795 till bevillningsutskottet och

motionen nr 796 till konstitutionsutskottet.

Om den framtida användningen av Haga slott

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 148, i anledning av väckt motion om den framtida användningen av Haga slott.

I en inom första kammaren av herr *Erik Jansson* väckt motion (I: 24) hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om åtgärder i syfte att aktualisera frågan om det framtida användandet av Haga slott i Solna samt att de synpunkter som framförts i motionen därvid måtte beaktas.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionen I: 24 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herr *Söderberg*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionen I: 24, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder i syfte att aktualisera frågan om det framtida användandet av Haga slott i Solna samt att de synpunkter som framförts i motionen därvid måtte beaktas.

Herr JANSSON, ERIK, (s):

Herr talman! I min motion har jag bl. a. sagt, att vid ett aktualiserande av frågan om att få använda Haga slott för ett praktiskt ändamål skulle man stöta på betänkligheter av mer känslomässig än praktisk natur. Jag har fått denna misstanke väl bekräftad genom det mycket korta utlåtande som statsutskottet har gjort. Man har inte ens velat kosta på sig att uttala en förhoppning om att motionens syftemål skulle förverkligas.

Jag skall också för min del vara kortfattad, inte därför att det skulle saknas

Om den framtida användningen av Haga slott

anledning att göra en rad kommentarer, utan därför att jag är rädd för att säga någonting som kan anses vara olämpligt i detta ärende.

Frågan angående lokaler för offentlig verksamhet i Stockholms närhet aktualiseras litet då och då. Nu senast har byggnadsstyrelsen rest krav på mark på Järvafältet, där man ställer stora anspråk på markområden för offentliga institutioner o. d. — områden som annars så väl skulle behövas för bostadsändamål. Detta säger mer än något annat hur aktuellt det är att utnyttja de möjligheter som redan i dag finns.

Jag har sagt i min motion, att om den skulle leda till något resultat, kommer helt säkert anspråk och önskemål från myndigheter, organisationer och institutioner att bekräfta, att det föreligger ett allmänt önskemål om detta slotts användande för ett praktiskt ändamål. Jag har fått detta bekräftat långt innan motionen behandlades i utskottet. Från olika håll har man framställt önskemål om att bli ihågkommen för att framföra synpunkter på hur gärna man skulle vilja ha den lokalen. Men frågans känsliga natur bevisas bäst av att vissa av dessa organ sagt, att deras önskemål inte får offentliggöras.

Man skulle väl ha vågat tro, att något skulle ha skett på 155 år när det gäller förhållandet mellan Konung och riksdag, men så är tydligen inte fallet. Detta konstaterande görs mot bakgrunden, inte minst, av den starka socialdemokratiska dominansen i statsutskottet.

Jag ber att få yrka bifall till motionen.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Jag har blivit ensam reserfant i statsutskottet på denna punkt. Jag skall inte vara lika finkänslig som herr Jansson. Men det är alldeles klart att jag inte behöver säga någonting olämpligt ändå, ty jag tycker att det finns allt skäl att klart och tydligt säga

ifrån att det inte kan få vara på det sättet, att man inte skall kunna få tala om att vissa av våra slott, som betraktas som stående till Konungens disposition, borde användas på ett förnuftigt sätt.

I andra sammanhang är det däremot alldeles självklart, att riksdagen måste ingripa. Så är det i fråga om att bestrida kostnaderna för att uppehålla dessa s. k. kungliga slott. Det gäller ju inte bara Haga. Vi har också Strömsholm, Tullgarn, Gripsholm, Rosersberg, Ulriksdal och Drottningholm.

Det allra mest beklagliga i detta sammanhang är att dessa kungliga slott inte bara står oanvända med något undantag, utan att de också står och förfaller, därför att man inte anser sig kunna kosta på dem nödvändiga reparationer, av det skälet att man inte har någon förnuftig användning för dem.

Haga slott, som vi talar om i dag, kostar 140 000 kronor per år i underhåll där det står, tomt och oanvänt. Strömsholms slott, som statsutskottets ärade ledamöter hade möjligheter att se i samband med sitt besök i Västmanland, har under många år fått stå och förfalla. Den enda lokal där, som det något så när går att vistas i i dag, är riddarsalen, i övrigt får alltsammans stå och förfalla, men så kostar det också bara 38 000 kronor. Tullgarn, som praktiskt taget inte haft någon egentlig användning sedan gamle kungens frånfälle, drar 172 000 kronor i omkostnader. Gripsholm, som ändå används på ett förnuftigt sätt, eftersom det är ett museum öppet för allmänheten, kostar 187 000 kronor netto. Rosersberg har man också fått förnuftig användning för, civilförsvaret håller till där; på slottsstaten kostar det 37 000 kronor. Ulriksdal och Drottningholm, som används av den kungliga familjen under små korta perioder, kostar respektive 347 000 och 388 000. Sammanlagt rör det sig för dem alla om en kostnad på i runt tal 1 800 000 kronor.

Men, ärade kammarledamöter, då är det endast fråga om de verkliga om-

Om den framtida användningen av Haga slott

kostnaderna för slotten. I detta ingår icke fastighetsunderhåll. Det går inte i en hast att få fram vad just dessa slott kostar i underhåll, ty i den pott som finns angiven i slottsbyggnadsstaten och som uppgår till 6 miljoner kronor, ingår också Stockholms slott, liksom exempelvis Kalmar och Läckö slott. Jag kan alltså inte ange siffran, men det är klart att Stockholms slott drar en betydande del.

Jag menar att det finns anledning för riksdagen att ta ställning till detta. Statsutskottets majoritet anser att riksdagen är förhindrad att ta initiativ till att använda dessa slott på ett förnuftigt sätt och framför allt se till att de icke bara får förfalla. Ett sådant initiativ måste komma ifrån Konungen.

Jag tycker att det är alldeles galet att betrakta frågan på det sättet. Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till min reservation på denna punkt.

Herr andre vice talmannen IVAR JOHANSSON (cp):

Herr talman! Jag har givetvis inte för avsikt att ta upp någon debatt i den genom motionen aktualiserade frågan om användningen av Haga slott. Jag har inte heller någonting att anföra utöver vad utskottet anfört; jag vill endast framhålla vad utskottet har konstaterat, nämligen att det problem som motionären har påvisat verkligen existerar. Samtidigt vill jag också framhålla att Haga slott, såsom påpekas i utskottsutlåtandet, även står till Konungens disposition, varför, om någon ändring i slottets användning skall företagas, denna bör aktualiseras av Konungen.

Det finns också anledning att tro att Hans Majestät Konungen själv har uppmärksamheten riktad på frågan. När herr Söderberg, som här reserverat sig, önskar att åtgärder i syfte att aktualisera frågan om den framtida användningen av Haga slott skall vidtagas, kan väl bara det påpekandet göras, att frå-

gan genom såväl motionen som reservationen och genom vad som här sagts i kammaren *har* aktualiserats.

Jag ber, herr talman, med dessa ord att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Söderberg begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 148, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Söderberg begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 88;

Nej — 27.

Därjämte hade 12 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. långsiktsplanering av statsbudgeten

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 149, i anledning av väckta motioner angående statsbidrag för anordnande av lägerskolor; och

nr 150, i anledning av väckt motion om nedbringande av kostnaderna för den statliga heraldiska verksamheten.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölles.

Ang. långsiktsplanering av statsbudgeten

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 151, i anledning av väckta motioner angående långsiktsplanering av statsbudgeten.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Torsten Andersson m. fl.* (I: 612) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 728), hade, såvitt nu vore i fråga, hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte lämna riksdagen sammanställning rörande långsiktsplaneringen av statens utgifts- och inkomstpolitik att tjäna som underlag för riksdagens debatt rörande angelägenhetsgraderingen inom reformarbetet och besparingsmöjligheterna inom de statliga utgiftsområdena.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 623) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 739), såvitt nu vore i fråga, föreslagits, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att en sammanställning för flerårsbedömning av det statliga budgetläget måtte föreläggas höstrikdagen att tjäna som underlag för debatt rörande planering och avvägning av den statliga utgiftsutvecklingen.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 612 och

II: 728 samt I: 623 och II: 739, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i utlåtandet anförde.

Reservation hade anförts av herr *Boman*, fröken *Andersson*, herrar *Virgin*, *Per Jacobsson*, *Källqvist*, *Nils-Eric Gustafsson*, *Johan Olsson* och *Eliasson* i Sundborn, fröken *Elmén* samt herrar *Turesson*, *Gustafsson* i Skellefteå, *Björkman*, *Nelander* och *Sjönell*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 612 och II: 728 samt I: 623 och II: 739, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t måtte lämna riksdagen ett fylligare material för långsiktsbedömning av statens utgifts- och inkomstpolitik att tjäna som underlag för debatt rörande angelägenhetsgraderingen inom reformarbetet samt rörande planering och avvägning av den statliga utgiftsutvecklingen.

Herr BOMAN (fp):

Herr talman! Utskottet har haft att behandla tvenne motionspar, ett från folkpartiet och ett från centerpartiet, vari begäres, att Kungl. Maj:t måtte lämna riksdagen sammanställning rörande långsiktsplaneringen av statens utgifts- och inkomstpolitik att tjäna som underlag för riksdagens debatt rörande angelägenhetsgraderingen inom reformarbetet och besparingsmöjligheterna inom de statliga utgiftsområdena.

Motionerna har behandlats av statsutskottets femte avdelning, och både utskottsmajoriteten och reservanterna är positivt inställda till att det måtte ges möjligheter att få en tidigareläggning av en debatt i förevarande fråga.

Jag citerar här vad utskottet säger: »Utskottet anser den hittills tillämpade anordningen med en mera ingående presentation av långtidsbudgeten och dess problem i samband med komplet-

teringspropositionen — alltså mot vårriksdagens slut — naturligt. Det kan emellertid inte förnekas att det skulle vara av värde för riksdagen att såsom underlag för debatt i ämnet erhålla en — låt vara mer summarisk — översikt av de hithörande problemen redan i samband med statsverkspropositionens framläggande. Ett förverkligande av denna tanke torde delvis innefatta en fråga om disposition av erforderliga personella resurser. Det anförda innebär ett önskemål om tidigareläggning av en debatt i förevarande fråga. Der i vissa av de föreliggande motionerna framförda tanken om en debatt vid höstrikdagen anser sig utskottet inte böra understödja med hänsyn till att en debatt vid sistnämnda tidpunkt måste grundas på en för samma budgetår redan godkänd och gällande budget och sålunda får anses komma väl sent. Utskottet anser skäl tala för att Kungl. Maj:t tar ifrågakvarande spörsmål under övervägande och föreslår att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ger denna uppfattning till känna. Under åberopande av det anförda hemställer utskottet, att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 612 och II: 728 samt I: 623 och II: 739, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anför.»

Reservanterna säger i sin reservation: »I förevarande motioner har påtalats en svaghet i det nuvarande budgetarbetet, nämligen den bristande planeringen av de framtida offentliga utgifterna. Utskottet delar uppfattningen att det skulle vara av stort värde om riksdagen kunde få tillfälle att föra en debatt om budgetplaneringens huvuddrag omfattande två till tre budgetår på grund av ett fylligare sakmaterial än som hittills varit möjligt. Visserligen har under de senaste åren en viss antydning om den statliga inkomst- och utgiftsutvecklingen lämnats i kompletteringspropositionen. Utformningen har emellertid varit sådan att en mera in-

Ang. långsiktsplanering av statsbudgeten gående debatt om långsiktsplaneringen knappast kunnat komma till stånd i riksdagen. Det är enligt utskottets uppfattning nödvändigt att ett fylligare material förelägges riksdagen, särskilt i fråga om de reformer som befinner sig på utredningsstadiet. Reformtaktan måste i väsentlig mån anpassas efter den takt varmed statens inkomster stiger under förutsättning av ett skatetryck som uppfattas som rimligt. Om på sätt i motionerna föreslagits ett utförligt material i god tid förelägges riksdagen vinnes genom riksdagens debatt en säkrare angelägenhetsgradering och stabilitet i reformarbetet och undviks en produktionshämmande och även i övrigt icke önskvärd ryckighet i den ekonomiska politiken. En budgetplanering av det föreslagna slaget torde medföra en stabilare ekonomisk utveckling. I den mån en sådan debatt hittills varit möjlig har den ägt rum i samband med kompletteringspropositionens avlämnande, alltså mot slutet av vårsessionen. Enligt utskottets mening är det angeläget att denna debatt tidigareläggs. Under åberopande av det anförda hemställer utskottet, att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 612 och II: 728 samt I: 623 och II: 739, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte lämna riksdagen ett fylligare material för långsiktsbedömning av statens utgifts- och inkomstpolitik, att tjäna som underlag för debatt rörande angelägenhetsgraderingen inom reformarbetet samt rörande planering och avvägning av den statliga utgiftsutvecklingen.»

Så långt reservanternas yrkande.

Skillnaden, herr talman, mellan utskottets skrivning och reservanternas skrivning är att vi reservanter med anledning av motionerna vill få fram ett fylligare material, som kan ligga till grund för planeringen av den statliga utgiftsutvecklingen. I sakfrågan är utskottsmajoriteten och reservanterna överens om önskemålet av att få detta

Ang. långsiktsplanering av statsbudgeten material på ett så tidigt stadium som möjligt.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Olsson, Johan*, (cp).

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! I denna reservation påstås att endast »en viss antydan» lämnats om den statliga inkomst- och utgiftsutvecklingen på längre sikt. Därmed avses en bilaga till kompletteringspropositionen på 60 sidor. I denna redovisas ett omfattande material, baserat på planer och bedömningar från samtliga statliga förvaltningsorgan och affärsdrivande verk.

Man måste då fråga sig: Innehåller denna bilaga nu bara en antydan? Nej, där redovisas inte bara utgiftsutvecklingen i kronor inom olika områden utan även den ökade personal, fördelad på olika områden, som utgiftsutvecklingen kräver. Därtill redovisas och diskuteras statsbudgetens utveckling i realekonomiska kategorier, d. v. s. fördelad på konsumtion, investeringar samt transfereringar. Det måste väl ändå vara åtskilligt mer än en antydan.

Vad är det nu för konkreta krav som reservanternas ställer? Jo, de vill ha en prognos för framtida reformer, ja, t. o. m. för sådana som bara befinner sig på utvecklingsstadiet. Således begär man att finansdepartementet skall göra en prognos för innehållet i de framställningar som regeringen kan komma att göra och de beslut riksdagen kan komma att fatta i reformfrågor som ännu är under utredning. Nu är det ju emellertid enligt gammal praxis inte vanligt, att utredningar skall behöva redovisa sitt arbete offentligt, innan det är fullständigt och innan utredningarna har tagit ställning och hållbara kostnadsberäkningar har kunnat göras.

Vad skulle reservanternas krav nu innebära? Jo, helt enkelt att de statliga utredningarna berövas sina möjligheter,

och att finansdepartementet i realiteten skulle ta de ställningstaganden som ankommer på utredningarna. Man måste verkligen fråga sig om oppositionen, som i olika sammanhang hävdar utredningsväsendets självständiga ställning i förhållande till kanslihuset, kan finna en sådan utveckling önskvärd.

Sedan måste man, herr talman, konstatera att reservanternas för det andra helt missförstått innebörden av långtidsplanering. Ingalunda innebär den en strävan att åstadkomma långsiktiga fixeringar av utgiftsbesluten eller att i ett stelt tidsschema fastlägga en viss reformpolitik. Tvärtom är det en nödvändighet att ha en stor grad av rörlighet i långtidsplaneringen och att det även i reformverksamheten åstadkommes en ofrånkomlig anpassning till svängningar i konjunkturutvecklingen och förändringar i andra samhällsekonomiska och statsfinansiella förutsättningar.

Om nu reservanternas menar vad de säger, nämligen att en långsiktig reformplan skall föreläggas riksdagen, förefaller det helt otroligt att det skulle kunna ske utan att också regeringen tog ställning. Vad skulle det få för konsekvens? Jo, därmed fick man det som man nu vill undvika, d. v. s. en serie av reformlöften insatta i ett tidschema, som sedan kan visa sig högst olyckligt, när en nödvändig anpassning till konjunkturförlopp och statsfinansiella förutsättningar måste ske.

Vad har långtidsbudgeten i sin nuvarande utformning för uppgift? Jo, den är ett försök att skapa ett informationsunderlag, som för både regering och riksdag skall underlätta att fatta beslut både om reformer med framtida verkningar och om den ekonomiska politikens uppläggning på längre sikt. Om nu detta informationsunderlag har sina svagheter, beror det inte på den princip, efter vilken det byggs upp, utan på den ofrånkomliga osäkerhetsmarginalen i alla bedömningar av det här slaget. Framför allt den sista om-

ständigheten gör att man måste använda långtidsplaner av detta slag med stor försiktighet. I varje fall är det både politiskt meningslöst och praktiskt ohanterligt att i en sådan prognos söka pressa in allt, till och med riksdagens framtida reformbeslut. Det skulle förut-sätta något som nu helt enkelt inte står till buds, nämligen exakta kunskaper om den samhällsekonomiska och politiska utvecklingen på lång sikt.

I sitt anförande betonade reservan-ternas talesman herr Boman framför allt vikten av att man fick möjligheter att tidigarelägga en debatt om långtidsbud-GETEN. Föredraganden från finansdepar-tementet har framhållit, att man från de-partmentets sida strävar efter att så snart som möjligt få fram ett sådant underlag, att material kan föreläggas riksdagen vid en tidigare tidpunkt, men att detta i hög grad sammanhäng-er med de personalresurser som står till förfogande. Departementets ambi-tion är att söka tillmötesgå reservanter-na i det avseendet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bi-fall till utskottets hemställan.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Eftersom det här är, såvitt jag förstår, femte gången som dessa problem diskuteras i riksdagen i år, så är det ingen mening med att ställa till någon längre debatt. Jag vill bara upprepa den anmärkning jag tidi-gare har gjort, nämligen att det är ga-let att på en riksdag till tiden skilja ut behandlingen av frågor som absolut hör ihop. Vi hade nu först en remiss-debatt, sedan en skattedebatt i mars och sedan nya debatter då och då, som berört sammanhängande frågor, så att man kommit till en fullständig splittring av ett och samma problemkomplex. Det är vad som förekommit i det här fallet. Jag hoppas att vederbörande in-om riksdagen som här har ansvaret försöker att i möjligaste mån motverka detta i framtiden. Den här föreliggande

Ang. långsiktplanering av statsbudgeten frågan skulle naturligtvis ha behand-lats i samband med de ekonomiska de-batter som har förts tidigare.

Jag skall inte närmare gå in på den förfärliga salva, som herr Söderberg avlossade mot oppositionens krav. Den avviker ju inte i något avseende från vad som är vanligt, när man på social-demokratiskt håll försvarar regeringen och anser att oppositionens ideer och synpunkter är mindre värda.

Här föreligger dock faktiskt i prin-cip olika syn på saken.

Hur gör vi för närvarande? Jo, det föreslås betydande och utgiftskrävande reformer, som sedan genomförs och som under lång tid framöver kommer att starkt påverka statens utgifter. Sam-tidigt har man inte möjlighet att be-döma i vilken mån det kommer att fin-nas eller eventuellt kommer att kunna skapas inkomster — och i så fall på vil-ket sätt — som motsvarar dessa utgif-ter.

De motioner som framlagts är ett för-sök att finna en metod att komma ifrån ett sådant förhållande. Den bedöm-ning som nu sker i samband med kom-pletteringspropositionen i maj rör sig faktiskt uteslutande om utgiftssidan, vilket jag i och för sig inte har någon invändning emot, d. v. s. att man redo-visar reformer som är beslutade men inte genomförda, utgifter som man vet om. Men det sker inte någon bedöm-ning av sådana reformförslag, som man kan vänta, och än mindre förekommer något försök att penetrera kostnadsläget och resurserna under en längre tid.

Jag kan inte finna att det är så to-kigt att man försöker skapa de möjlig-heterna. Kan detta göras på det sätt ut-skottet har varit inne på, är det ju bara bra. Reservanterna och jag har emeller-tid den uppfattningen, att det kanske inte går på detta sätt, och därför håller vi på vårt yrkande. Skulle detta av-slås, hoppas jag att utskottets majori-tet i denna fråga gör vad som är möj-ligt för att påverka Kungl. Maj:t att skapa de förutsättningar, som vi väl

Ang. den enskildes rättssäkerhet i skatteärenden

alla borde vara ense om är önskvärda, för att man skall kunna riktigt bedöma möjligheterna att framdeles genomföra kostnadskrävande reformer.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepät propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Boman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 151, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Boman* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 57.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 152, i anledning av väckta motioner om vidgade direktiv för konsumentupplysningsutredningen;

nr 153, i anledning av väckta motioner angående tillgodoräknande i lönehänseende av lärartjänst i utvecklingsländerna;

nr 154, i anledning av väckta motioner angående rätten till änkepension enligt statens tjänstepensionsreglemente; och

nr 155, i anledning av väckt motion angående säkerhetsinspektionen vid sprängämnestillverkning.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. den enskildes rättssäkerhet i skatteärenden

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623).

I en den 26 mars 1965 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 131, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623).

I propositionen hade framlagts förslag till bestämmelser, som skulle förenkla förfarandet vid rättelse av felaktigheter i taxering för inkomst eller förmögenhet, som beslutats av taxeringsnämnd. Förslaget innebar, att lokal skattemyndighet och i visst fall även annan myndighet, som handhade längdföring, skulle få möjlighet att rätta i förslaget närmare angivna uppenbara felaktigheter i sådan taxering.

Till utskottet hade hänvisats en i anledning av propositionen väckt motion II: 902, av herr *Sjöholm m. fl.*

Ang. den enskildes rättssäkerhet i skatteärenden

I detta sammanhang hade utskottet till behandling jämväl upptagit följande vid riksdagens början väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 468, av herr *Holmberg m. fl.*, och II: 567, av fröken *Elmén m. fl.*;

2) de likalydande motionerna I: 477, av herrar *Risberg* och *Strandberg*, samt II: 580, av herrar *Nordgren* och *Petersson*;

3) de likalydande motionerna I: 478, av herr *Schött*, samt II: 564, av herrar *Bengtson* i Solna och *Nordgren*; ävensom

4) de likalydande motionerna I: 608, av herr *Olsson, Johan*, och herr *Svanström*, samt II: 364, av herr *Elmstedt*.

I motionerna I: 468 och II: 567 hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning på sätt i motionerna anförts och förslag till riksdagen om åtgärder syftande till att förbättra den enskildes rättssäkerhet i skatteärenden.

I motionerna I: 478 och II: 564 hade anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att

dels frågan om auktorisation av deklarationsupprättare måtte tagas upp till prövning,

dels informationen till deklaranterna måtte effektiviseras genom bättre utnyttjande av film och TV,

dels ock deklaranternas arbete måtte underlättas genom att erforderliga blanketter tillhandahållas i god tid.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet av angivna orsaker hemställt,

A) att riksdagen måtte — med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 131 och med avslag å motionen II: 902, av herr *Sjöholm m. fl.* — antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623);

B) att riksdagen måtte, med bifall till de likalydande motionerna I: 468, av herr *Holmberg m. fl.*, och II: 567, av fröken *Elmén m. fl.*, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till riksdagen om åtgärder syftande till att förbättra den enskildes rättssäkerhet i skatteärenden;

C) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 477, av herrar *Risberg* och *Strandberg*, samt II: 580, av herrar *Nordgren* och *Petersson*,

2) de likalydande motionerna I: 478, av herr *Schött*, samt II: 564, av herrar *Bengtson* i Solna och *Nordgren*,

3) de likalydande motionerna I: 608, av herrar *Johan Olsson* och *Svanström*, samt II: 364, av herr *Elmstedt*, ävensom

4) motionen II: 902, av herr *Sjöholm m. fl.*,

mätte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i betänkandet anført och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *John Ericsson, Tage Johansson, Helleblad, Paul Jansson, Arne Pettersson, Brandt, Asp, Andersson* i Essvik, *Kristenson* och *Nyström*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under B hemställa, att de likalydande motionerna I: 468, av herr *Holmberg m. fl.*, och II: 567, av fröken *Elmén m. fl.*, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Bevillningsutskottet tillstyrker enhälligt föreliggande proposition, som innebär ett genomförande av förändringar och förenklingar i taxeringsförfarandet. Vi finner dessa förändringar och förenklingar ändamålsenliga. Det gäller alltså uppenbara felaktigheter i förfarandet, och Kungl. Maj:t har nu föreslagit en enklare be-

Ang. den enskildes rättssäkerhet i skatteärenden

handling av taxeringsärendena än som tidigare förekommit.

I utskottets hemställan finns under punkten B ett förslag om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om att Kungl. Maj:t skall vidta ytterligare åtgärder för att förbättra den enskildes rättssäkerhet i skatteärenden.

De av kammarens ledamöter som läst detta betänkande har funnit, att majoriteten och reservanterna i denna fråga åberopar samma auktoritet, nämligen justitieombudsmannen. Majoriteten säger att justitieombudsmannen har konstaterat att åtskilliga felaktigheter har förekommit. Reservanterna hänvisar också till ett uttalande av justitieombudsmannen, av vilket framgår att enligt hans erfarenhet »utvecklingen i dessa hänseenden går i en för de skattskyldiga klart gynnsam riktning».

Vi har i vår reservation försökt göra en katalog, som avser att belysa alla de åtgärder som för närvarande antingen har föreslagits eller beträffande vilka utredningar är verksamma. Reservanterna kan inte finna att det finns några sakliga skäl från riksdagens sida att nu skriva till Kungl. Maj:t och hemställa om ytterligare utredningar i förevarande avseenden.

Jag är, herr talman, väl medveten om att riksdagen numera anser det alldeles naturligt att skicka skrivelser till Kungl. Maj:t; det beslutas här i riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t »ge till känna vad utskotten skriver» i sina betänkanden. Hur skall det, herr talman, en gång sluta? Hur skall riksdagen kunna skapa respekt för sin ställning om vi i alla möjliga sammanhang säger att vi skall skriva till Kungl. Maj:t?

Här föreligger ett sådant fall, där det uppenbarligen är en mycket avancerad utveckling på gång och där man kan konstatera att rättssäkerheten för de skattskyldiga blir allt bättre. På detta område föreligger förslag och pågår utredningar som syftar till ännu mera långtgående åtgärder. Reservanterna har ansett att man inte i ett sådant läge

från riksdagens sida skall förklara, att Kungl. Maj:t skall sätta i gång nya utredningar innan vi vet vad de nu pågående utredningarna leder till.

Med detta, herr talman, hemställer jag om bifall till utskottets betänkande i samtliga punkter utom punkten B, i vilken jag yrkar bifall till den reservation som är fogad till betänkandet.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Den belåtenhet, som reservanterna visar inför vad som är, förvånar mig något. Även i reservationen räknar man ju upp en mängd utredningar som är färdiga eller håller på att remissbehandlas eller pågår, och det finns — tror jag mig minnas — ytterligare en del utredningar vilka kan tänkas beröra de spörsmål som avhandlas i detta ärende. Ja, jag tycker närmast att det verkar vara ett konglomerat av utredningar som delvis gäller andra ting och delvis i några avsnitt kan gälla taxeringsförfarandet och det spörsmål om rättssäkerhet i taxeringsärenden som vi här behandlar. Inbland verkar det ganska svårt att följa med, och jag tycker att det vore rimligt att man fick en samlad utredning inte bara i denna fråga utan i flera andra, där utredningsarbetet är uppdelat på ett antal olika händer och där den ena utredningen griper in i den andra på ett sådant sätt att det kanske behövs en tredje utredning — det är ju bl. a. vad som sker här — och så får man aldrig något slutresultat.

När reservanternas talesman säger att man inte skall besluta om nya utredningar förrän man vet resultatet av de gamla, så befarar jag uppriktigt sagt att man aldrig kommer till något riktigt slut.

Här gäller det dock spörsmål som inte är tillräckligt klargjorda, det har motionärerna på ett övertygande sätt visat. Bland annat anmärker motionärerna på tillämpningsföreskrifterna beträffande taxeringsförordningens regler för taxeringsprocessen. Reservanterna

Ang. den enskildes rättssäkerhet i skatteärenden

anser icke att det är nödvändigt med någon översyn utan citerar ett uttalande av JO från 1964, enligt vilket utvecklingen går i en för de skattskyldiga klart gynnsam riktning. Jag tycker däremot att det som åberopas i motionen visar att åtskilligt inte alls är tillfredsställande. Även om lagbestämmelserna är riktiga, måste man faktiskt säga att tillämpningen fallerar på många ställen. Därför är det rätt naturligt att man försöker ta upp de tillämpningsföreskrifter, som nu förefinnes, till en ny översyn. Det är en säkerhetsåtgärd som jag har svårt att förstå att man inte skulle kunna vidtaga. Även om utvecklingen gick i gynnsam riktning 1964, så vet man inte hur den är i dag. I varje fall återstår tydligen åtskilligt.

Det finns en rent principiell sak, som motionärerna tagit upp och som jag tycker också kan vara värd att observeras. Det är f. n. så att taxeringsintendenten skall ovillkorligen företråda både den taxerade och taxeringsmyndigheten; han skall vara så att säga en allmän ombudsman för alla. Han uppfattas emellertid nog tyvärr i ett stort antal fall — kanske i de allra flesta fall — som en företrädare för det allmänna och knappast som en företrädare för de skattskyldiga.

Nu påpekar motionärerna att när det gäller straffprocessen så är den, som är åtalad inför rätta för brott, berättigad att få ett biträde, fastän ju även åklagaren egentligen skall tillämpa objektivitetsprincipen. Motionärerna påpekar, att det i fråga om skattemålen råder en väldig skillnad. Den enskildes rättssäkerhet sträcker sig, säger man, i straffprocessen väsentligt längre än i taxeringsförfarandet.

Jag undrar om detta inte är ett problem som verkligen bör överses. Det är en gammal fråga som vi har diskuterat många gånger, och vi har inte kommit längre än till avslag varje år. Jag tycker alltså att det är vissa frågor — bl. a. dem som jag nyss pekat på — som är värda att ta upp, och man borde där-

för inte vara så förfärligt rädd som reservanterna är för att få de kompletterande spörsmål översedda som motionärerna har pekat på.

Med de orden ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SCHÖTT (h):

Herr talman! Taxeringsarbetet är ett grannliga arbete, där av naturliga skäl de skattskyldigas känslighet är stor och där allt bör göras för att tillfredsställa deras krav på rättssäkerhet men också på en snabb och smidig handläggning av ärendena.

I sistnämnda avseende innebär proposition 131 genom sitt förslag om befogenhet för lokal skattemyndighet att rätta vissa uppenbara felaktigheter i taxeringen en avsevärd förbättring mot nu rådande förhållanden, vilka främst för de skattskyldiga framstått som mycket otillfredsställande.

Hos remissinstanserna har rått delade meningar om vilka felaktigheter som rättelsemöjligheterna bör avse. Fullt riktig synes mig departementschefens uppfattning, att rättelseinstitutet skall ha i stort sett samma karaktär som den självrättelse av uppenbara felaktigheter, som för närvarande tillkommer prövningsnämnd och bör ses som en ersättning för den möjlighet till självrättelse, som taxeringsnämnd borde ha haft om det varit ett permanent organ, vars arbete ej som nu skall vara avslutat senast den 30 juni.

Med tillfredsställelse konstateras att departementschefen funnit den ursprungliga departementspromemorians förslag i vissa avseenden alltför begränsat och att han därför förordat en vidgning av detta förslag. Även om man i och för sig skulle önska en ytterligare utvidgning av rättelsemöjligheterna — exempelvis beträffande fastighetstaxeringen — så synes mig förslaget sådant det nu föreligger kunna helt accepteras. Detta gäller nuläget med hänsyn bl. a. till de begränsade resurser som de lokala skattemyndigheterna har.

Ang. den enskildes rättssäkerhet i skatteärenden

Det väsentliga är att man nu har slagit in på en riktig väg och i princip överflyttat viss rättelsemöjlighet från prövningsnämnd till lokal skattemyndighet. Omfattningen av denna överflyttning torde man få anledning att ompröva flera gånger i framtiden — första gången kanske redan nästa år, då frågan om lokal skattemyndighets arbetsuppgifter och organisation torde bli föremål för riksdagsbehandling.

När det gäller motionsparet I:478 och II:564 vill jag som motionär uttala min glädje över den i huvudsak välvilliga behandling som dessa motioner har fått i utskottet. Utskottet delar motionärernas uppfattning att man på allt sätt bör underlätta deklaraionsarbetet för de skattskyldiga, och likaså instämmer utskottet med motionärerna i att man bör i större utsträckning utnyttja massmedia, särskilt radio och TV, när det gäller att sprida upplysning till de skattskyldiga och underlätta deras arbete.

I fråga om kraven på en utredning om åtgärder för att öka rättssäkerheten för de skattskyldiga vill jag endast erinra om att jag varit i tillfälle att tidigare deltaga i diskussioner härom. Jag delar på denna punkt helt den uppfattning som herr Lundström gjort sig till tolk för. Herr talman, jag ber att i dess helhet få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Jag skall inte alls blanda mig i den här debatten om deklaraionsförfarandet, men det var några ord av bevillningsutskottets ordförande som jag tyckte var rätt märkliga. Han sade att han betraktade den brevväxling som förekom mellan riksdagen och Kungl. Maj:t såsom ett slags inflation, och han frågade: Vart skall det egentligen ta vägen någonstans? Hur skall man kunna vinna respekt?

Men är det inte på det sättet, att många som sitter med i utskottsarbetet till slut tröttnar på att skriva, att man

förutsätter att Kungl. Maj:t »har sin uppmärksamhet riktad på saken». Har man gjort det fyra till fem år i följd, får man den uppfattningen att Kungl. Maj:t inte läser vad utskottet skriver och att man därför måste skicka en direkt skrivelse till Kungl. Maj:t för att tvinga vederbörande att verkligen ta hänsyn till vad utskottet skrivit. Jag tycker att om man skall tala om respekt i detta sammanhang, är det väl så att riksdagen skall fordra att riksdagens mening respekteras.

Vi behandlade alldeles nyss en gammal kär bekant, frågan om den heraldiska verksamheten. Där erinrade utskottet om sina tidigare ställningstaganden, senast i utlåtandet år 1961. I detta utlåtande hade utskottet understrukit, att det här var ett provisorium och att utskottet förutsatte att Kungl. Maj:t i lämpligt sammanhang skulle upptaga detta ärende till förnyat bedömande.

Herr talman! Man har alltså skrivit i sju, åtta eller nio år och talat om att detta är ett provisorium och att man förutsatte att Kungl. Maj:t skall försöka titta på detta och ordna till det. Men det har Kungl. Maj:t hoppat jämfota över! Jag tror att det beror på att Kungl. Maj:t aldrig läst vad statsutskottet skrivit i sammanhanget.

Jag har varit med om sådana saker många gånger. Vi hade förut i statsutskottets andra avdelning en gammal högerledamot, herr Nilsson i Göingegården, som ofta förlorade tålamodet över att Kungl. Maj:t aldrig läste vad utskottet skrev och därför krävde att man skulle göra något åt saken. Jag tycker inte att det är något fel att skicka brev till Kungl. Maj:t så att man är tämligen säker — absolut säker kan man väl inte vara — att Kungl. Maj:t läser vad utskottet skrivit.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Det sista anförandet föranledde mig att begära ordet. Det

Ang. den enskildes rättssäkerhet i skatteärenden

var erfarenheterna från statsutskottet som ansågs vara ogynnsamma — skriver statsutskottet någonting, läser Kungl. Maj:t det inte framhölls det. Det gäller Kungl. Maj:t i statsrådet. Men det finns tjänstemän i Kungl. Maj:ts kansli som läser, det utgår jag från. Det är min erfarenhet att man läser mycket noga vad riksdagen skriver.

Herr talman! När jag opponerar mig emot skrivelse till Kungl. Maj:t i föreliggande fall, så är det därför att många utredningar redan är i gång. Vi kommer om en vecka att få höra yrkanden i denna kammare om skrivelse till Kungl. Maj:t för att tala om vad riksdagen anser om ett dokument, som är översänt från regeringen till riksdagen. Det har delgivits riksdagen. Då anser jag, herr talman, att riksdagen inte skall skriva till Kungl. Maj:t, om riksdagen inte har en bestämd vilja att ge till känna någonting. Får riksdagen ett sådant dokument skall vederbörande instans inom riksdagen, utskottet, anmäla för riksdagen vad som förekommit. Jag hyser den bestämda meningen, att när riksdagen skriver till Kungl. Maj:t skall det ligga tyngd bakom skrivningen, och man skall förvänta att Kungl. Maj:t vidtar åtgärder i den riktning som riksdagen bestämmer sig för.

Jag har inte många år bakom mig som utskottsordförande — det är det sjätte året jag har förtroendet att vara det — men jag skulle bli mycket bekymrad, om det utskott jag har äran företräda skriver till Kungl. Maj:t och Kungl. Maj:t glömmer bort att läsa vad som skrivits. Det har inte inträffat ännu. Det är just vad jag menade: Riksdagen skall hålla på sin värdighet och skall kunna säga ifrån när det är allvar: nu skickar vi en skrivelse och hemställer om åtgärder! Men det får inte beslutas åtta till tio sådana skrivelser vid varje plenum. Då förlorar regeringen respekten för oss. Och då kanske riksdagen skriver även om allt möjligt sådant som inte går att genomföra rent praktiskt. Jag har några gånger haft anledning att

ta ställning till riksdagsskrivelser där det helt enkelt varit omöjligt att genomföra vad riksdagen föreslog. Då får skrivelserna ligga, och det ökar balansen av antalet ärenden som inte föranlett beslut.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Jag har svårt att förstå att riksdagen skulle hålla så på sin värdighet, att den inte skulle finna det angeläget att se till att riksdagens mening respekteras. Om riksdagen skickar ett eller två brev eller om den skickar tio brev till Kungl. Maj:t, borde Kungl. Maj:t vara nödsakad, inte bara att läsa dem, utan också att ta hänsyn till vad riksdagen skriver. Det får inte vara så att man bara läser igenom riksdagens skrivelser och gömmer undan dem i någon låda utan att ta hänsyn till riksdagens mening.

I det fall som jag åberopade har ett utskott i många år nöjt sig med att uttala den fromma förhoppningen, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på den sak det gäller. Om då ingenting händer och riksdagen till slut skriver ännu en gång till Kungl. Maj:t, men det fortfarande inte händer någonting, då tycker jag att respekten för riksdagens mening är i fara.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande betänkande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående punkten B och därefter särskilt i fråga om utskottets hemställan i övrigt.

Härpå gjorde herr talmannen enligt de rörande punkten B förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på godkännande av den vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att ha upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna

Ang. försäljningen av rusdrycker

proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ericsson, John*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 39 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nejpropositionen.

Då emellertid herr *Lundström* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 62;

Nej — 71.

Därefter bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt i detta betänkande.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 40, i anledning av väckta motioner angående beskattningen av utländska artister m. fl., bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Ang. försäljningen av rusdrycker

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 42, i anledning av väckta motioner beträffande försäljningen av rusdrycker.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 207, av herr *Petersson, Erik Filip*, och II: 258, av herr *Hamrin* i Jönköping m. fl.;

2) de likalydande motionerna I: 213, av herr *Wanhainen m. fl.*, och II: 261, av fru *Holmqvist m. fl.*;

3) de likalydande motionerna I: 216, av herr *Åkesson m. fl.*, och II: 255, av herr *Börjesson* i Falköping m. fl.;

4) de likalydande motionerna I: 576, av herr *Hedlund m. fl.*, och II: 691, av herr *Enskog m. fl.*; samt

5) motionen II: 82, av herr *Dickson*.

I motionerna I: 216 och II: 255 hade anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om skyndsamt prövning och förslag angående registrering av spritköpen med målsättningen att skärpa kontrollen över missbrukare och yrkeslangare i enlighet med vad i motionerna anförts.

I motionerna I: 576 och II: 691 hade föreslagits, att riksdagen skulle besluta,

a) att försöksverksamhet i nykterhetsvårdande och brottsförebyggande syfte skulle få anordnas i Västerås,

b) att Nya systemaktiebolaget skulle lämna sin distriktsförvaltning i Västmanlands län möjlighet att i Västerås effektuera försöksverksamheten i enlighet med i motionerna närmare angivna riktlinjer, samt

c) att, såvitt på Nya systemaktiebolaget ankomme, försöksverksamheten skulle vidmakthållas, intill dess andra direktiv lämnades av kontrollstyrelsen i dess egenskap av tillsynsmyndighet på rusdrycksförsäljningens område.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på åberopade grunder hemställt, att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 207, av herr *Erik Filip Petersson*, och II: 258, av herr *Hamrin* i Jönköping m. fl.,

om höjning av åldersgränsen vid utskänkning av rusdrycker,

2) de likalydande motionerna I: 213, av herr Wanhainen m. fl., och II: 261, av fru Holmqvist m. fl., angående inrättandet av utminuteringsställen för rusdrycker,

3) de likalydande motionerna I: 216, av herr Åkesson m. fl., och II: 255, av herr Börjesson i Falköping m. fl., om registrering av spritköp,

4) de likalydande motionerna I: 576, av herr Hedlund m. fl., och II: 691, av herr Enskog m. fl., om viss försöksverksamhet i nykterhetsvårdande och brottsförebyggande syfte, ävensom

5) motionen II: 82, av herr Dickson, om åtgärder för att försöksvis bringa tillverkning och saluförande av renat brännvin att upphöra,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits, utom av annan,

I) av herrar *Sundin, Vigelsbo* och *Eriksson* i Bäckmora, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 3 hemställa,

att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 216, av herr Åkesson m. fl., och II: 255, av herr Börjesson i Falköping m. fl., måtte uttala sig för försöksverksamhet med allmän registrering av spritköp, samt

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att ifrågasvarande motioner måtte överlämnas till utredningen för översyn av alkohol- och nykterhetspolitiken för beaktande i enlighet med vad i reservationen anförts; samt

II) av herrar *Lundström, Erik Filip Petersson, Gustafson* i Göteborg och *Enskog*, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 4 hemställa, att

Ang. försäljningen av rusdrycker

riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 576, av herr Hedlund m. fl., och II: 691, av herr Enskog m. fl., måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att viss försöksverksamhet i nykterhetsvårdande och brottsförebyggande syfte måtte igångsättas i enlighet med de riktlinjer, som angivits i motionerna, och att verksamheten måtte ske parallellt och i samförstånd med utredningen för översyn av alkohol- och nykterhetspolitiken.

Herr **PETERSSON, ERIK FILIP**, (fp):

Herr talman! Vi känner alla till att nykterhetstillståndet i vårt land undergått och undergår en utveckling som ingen av oss önskar. Särskilt beklagliga inslag i den är ungdomens alkoholvanor och möjligheterna för missbrukare att komma åt spritdrycker på ett olagligt sätt.

Riksdagen har tidigare i år observerat detta och begärt en utredning om hela problemet. Sedan de motioner som här är redovisade framlagts har en ny situation inträtt genom att en utredning blivit tillsatt, och utskottet har kunnat enas om att motionerna bör överlämnas till utredningen. Därmed har också utskottet blivit betydligt mer enigt än vad tidigare har varit fallet i vissa frågor. Nu har vi ingenting annat att göra än att vänta på att utredningen beaktar dessa motioners innehåll och mycket noggrant prövar de frågor som däri är omnämnda.

I utskottets betänkande redovisas en motion, II: 691, som rör en speciell fråga, nämligen en försöksverksamhet i nykterhetsvårdande syfte inom Västmanlands län. Uppslaget är onekligen mycket intressant, och hela alkoholproblemet är ju sådant att alla uppslag bör prövas, eftersom vi vet alltför litet om vad som ligger till grund för försämringen i nykterhetstillståndet.

Denna försöksverksamhet, som tillkommer på lokalt initiativ, bör bli ett mycket värdefullt komplement till den nyss nämnda utredningen, och den går

Ang. försäljningen av rusdrycker

i stil med beredningsutskottets av riksdagen tidigare godkända utlåtande, där utskottet anförde att den begärda utredningen inte borde utgöra hinder för försöksverksamhet och delreformer under utredningsarbetets gång. Man har anledning att förutsätta att initiativet inte har tillkommit som ett hugskott, eftersom det är de nykterhetsvårdande organen i länet som tagit upp frågan och utformat förslaget om hur försöksverksamheten skall bedrivas för att man skall få ett grepp om hur missbrukarna kommer åt spritdrycker i butikerna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation II av herr Lundström m. fl.

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! Jag kan till fullo instämma med föregående talare i fråga om de allmänna synpunkterna. Vi är ju medvetna om utvecklingen på nykterhetsfronten alltifrån det att motboken avskaffades till dags datum. Det finns skäl som talar för att åtgärder vidtas speciellt när det gäller ungdomen, eftersom det är känt att spritmissbruket tränger allt längre ner i de lägre åldersgrupperna.

I motioner från vårt håll har förslag framförts om en allmän registrering, som skulle på ett effektivare sätt försvåra för langarna att tillhandahålla yngre åldersgrupper sprit. Nu har ju vårriksdagen i anledning av motioner, som har behandlats i allmänna beredningsutskottet, begärt hos Kungl. Maj:t en utredning om alkoholmissbruket. Vi reservanter tycker, inte minst med anledning av detta, att bevillningsutskottet vid behandlingen av motionerna I: 216 och II: 255 skulle i konsekvens med ett tidigare beslut ha kunnat tillstyrka motionerna och instämma i vad som nu står i reservation I, att man i den försöksverksamhet som eventuellt kommer att äga rum bör tillämpa en registrering. Det har emellertid majoriteten

i bevillningsutskottet icke velat vara med om.

Även om denna reservation slutar med ett yrkande om någonting som enligt bevillningsutskottets ärade ordförande skulle innebära, att riksdagens anseende dras ner, nämligen en skrivelse till Kungl. Maj:t, kan jag, herr talman, icke underlåta att yrka bifall till reservation I.

Herr ERIKSSON, EINAR, (s):

Herr talman! Eftersom vi under vårriksdagen hade en nykterhetspolitisk debatt här i kammaren i anledning av motioner, som då hade behandlats av allmänna beredningsutskottet, finns det väl ganska liten anledning att här upprepa den debatten, allra helst som det förslag som beredningsutskottet då förelade riksdagen fick majoritet och Kungl. Maj:t mycket snabbt gått det beslutet till mötes genom att tillsätta en utredning med syfte att ta upp hela frågan om nykterhetspolitiken. Att utskottets majoritet här har avstyrkt de nu föreliggande motionerna är inte ett utslag för att den skulle vilja nonchallera eller på något sätt underskatta vare sig de allmänpolitiska värderingar som motionärerna gör eller de förslag till delreformer som motionerna utmynnar i, utan det är vår uppfattning inom majoriteten att alla dessa frågor kommer att bli föremål för utredningens granskning och övervägande, eftersom direktiven är så omfattande som de är.

Herr Erik Filip Petersson sade här att utskottsmajoriteten beslutat att överlämna motionerna till utredningen. Om utskottet hade beslutat i den riktningen, hade det inte förelegat några reservationer, såvitt jag förstår, men utskottet har utgått ifrån att den utredning som nu är tillsatt för denna översyn alldeles säkert kommer att utan några anvisningar just ta upp de frågor som är aktualiserade i motionerna. Det finns därför, herr talman, enligt mitt sätt att se ingen anledning att nu

vädra alla nykterhetspolitiska värderingar och nyanser, utan vi får hoppas att den utredning som är tillsatt skall lyckas att lösa de problem i vår nykterhetspolitik, som 1944 års nykterhetskommitté av naturliga skäl inte kunde förutse och att vi på ett bättre sätt kanske skall kunna tackla de svårigheter som nu utgör oroande inslag i den nykterhetspolitiska bilden.

Med den deklarationen, herr talman, ber jag att få yrka bifall till bevillningsutskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande betänkande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående punkten 3, därefter särskilt i fråga om punkten 4 samt slutligen särskilt rörande utskottets hemställan i övrigt.

Härefter gjordes enligt de avseende punkten 3 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Sundin m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

I fråga om punkten 4, anförde nu herr talmannen, hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Lundström m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Petersson, Erik Filip*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Ang. försäljningen av rusdrycker

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 42 punkten 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Lundström m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Petersson, Erik Filip*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 88;

Nej — 33.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt i detta betänkande.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna bevillningsutskottets betänkande nr 45, i anledning av riksdagens år 1964 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket m. m., såvitt berättelsen hänvisats till bevillningsutskottet.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av atomansvarighetslagen den 3 juni 1960 (nr 246); samt

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om er-

Om gudstjänst och korum i militärtjänst

kännande och verkställighet av vissa utländska domar och beslut angående underhåll till barn, m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om gudstjänst och korum i militärtjänst

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 63, i anledning av väckta motioner om gudstjänst och korum i militärtjänst.

Andra lagutskottet hade till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 53 i första kammaren av herr *Larsson, Lars, m. fl.* samt nr 63 i andra kammaren av herr *Björk* i Göteborg *m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om sådan ändring i 1960 års tjänstereglemente för krigsmakten, att gudstjänst eller korum ej finge förekomma i tjänsten.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt,

1) att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 53 och II: 63, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva till känna vad utskottet i utlåtandet anfört; samt

2) att motionerna, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I sitt yttrande över motionerna hade utskottet anfört bland annat följande:

»Enligt utskottets mening finns det tillfällen då gudstjänst eller korum förekommer i sådant samband med militärtjänsten att det framstår som naturligt att all personal deltar däri. Att införa förbud för anordnandet av sådan i tjänsten ingående förrättning finner utskottet därför inte motiverat. Emellertid bör med hänsyn till principen om

religionsfrihet understrykas, att deltagande i gudstjänst eller korum i största utsträckning bör vara frivilligt och sålunda inte utgöra ett obligatoriskt tjänsteåliggande. Det är av vikt att förrättningens frivilliga karaktär alltid tydligt klargöres för de värnpliktiga.»

Reservationer hade anförts

I. av fru *Hamrin-Thorell*, herrar *Lundberg* och *Odhe*, fröken *Sandell* samt herr *Ullsten*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till förevarande motioner, I: 53 och II: 63, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring i 1960 års tjänstereglemente för krigsmakten, att gudstjänst eller korum ej finge förekomma i tjänsten; samt

II. av herr *Larsson, Lars*, som dock ej antytt sin mening.

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp):

Herr talman! Jag har aldrig övervarit ett korum. Jag är inte lotta och har av naturliga skäl därför inte haft möjlighet att göra det. På två vägar har jag dock inhämtat kunskap om denna traditionella ceremoni, genom andra lagutskottets utlåtande samt förmedlad av dem som genomgått värnplikten och evärderligt bevarar minnena därifrån och sätter värde på att återge dem. Jag vill inte påstå att jag på någon av dessa två vägar fått en sådan uppskattning av korumceremonien, att jag anser den värd att behålla som ett obligatoriskt inslag i krigsmakten.

Det är rätt anmärkningsvärt att man i reciten i utlåtandet talar om *krigsmakten*, när vi skriver år 1965, och det hette *försvarsmakten*, då korum infördes på 1500-talet under Erik XIV:s tid.

Enligt gällande bestämmelser skall personalvården inom krigsmakten vägleda personalen i religiösa frågor och livsåskådningsfrågor. Denna själavård

skall utövas genom gudstjänst eller annan andlig verksamhet, genom upplysning i livsåskådningsfrågor samt genom enskild rådgivning i andliga frågor. Allt detta utom just gudstjänsten eller korum under tjänstetid kan jag som reservant ge min fulla anslutning till. Vad jag personligen reagerar starkt emot är, att när gudstjänst anordnas i tjänsten, vilket utskottet anser bör kunna äga rum, så är deltagandet enligt vederbörande chefs bestämmande obligatoriskt för i förband eller avdelning ingående meniga jämte erforderligt befäl samt för den personal i övrigt som har uppgifter i samband med förrättningen. Under vissa omständigheter kan även andra än den nu nämnda personalen beordras delta i förrättningen.

Den som anmäler att han med hänsyn till sin inställning i religiöst avseende icke önskar delta i gudstjänst eller korum skall befrias från deltagande, om han icke erfordras för en bestämd uppgift i samband med förrättningen. Personal, som befrias från att delta, bör under tiden för förrättningen vara sysselsatt i annan verksamhet. Så heter det i 1960 års tjänstereglemente för krigsmakten.

Korum infördes år 1566 i vårt land, d. v. s. under Erik XIV:s tid. Jag har intresserat mig för hur förhållandena var under Erik XIV:s tid, då denna högtidiga ceremoni instiftades. Hos gamle Grimberg heter det bl. a. så här: »Förlusterna av folk och egendom, de betungande transporterna av krigsförnödenheter på långa och dåliga vägar, pest och andra sjukdomar framkallade till slut inom både Sverige och Danmark» — det var således under det nordiska sjuårskriget — »utmattning och leda vid de ändlösa fejderna. Örlig och pest hade lagt tusentals hem öde, och bland den vapenföra befolkningen hade farsoterna och fiendens svärd härjat så fruktansvärt, att i Södermanland en av konungens män tagit sig för att i brist på män utskrive kvinnor till krigstjänst.» Grimberg säger också, att för-

Om gudstjänst och korum i militärtjänst
hållandena var precis desamma inom våra nordiska grannländer, varför troligen Gud åkallades på bägge sidor om den frontlinje som då fanns och vid de gudstjänster som anordnades. Men förhållandena i vårt land är ju ändå inte precis likadana i vår tid, även om vi behållit korum.

Formen för korum, som också beskrivs i utskottsutlåtandet, lämnar enligt min uppfattning inget övrigt att önska i fråga om slentrian. Jag säger detta fastän jag är väl medveten om att inom denna ram kan inrymmas mycket av värdighet, beroende på vem som förrättar andakten.

Jag tillåter mig — utan minsta antydning till skämt — citera någonting av vad som tydligt på order skall anordnas under en gudstjänst: Efter psalmsång och predikan, om det finns en präst eller predikant att tillgå, skall befälet uttala krigsmannabönen »Gud bevara Konungen och Fäderneslandet», vilken upprepas av de närvarande (vid marinen besvaras uttalandet med »Gud höre det»). Om både personal ur marinen och annan personal deltar i korum, besvaras krigsmannabönen på ettdera av dessa sätt. Lystringsgrad under korum är lediga. Om så erfordras för att lystring skall uppnås, kommenteras före krigsmannabönen »giv akt». Korum inpassas om möjligt i tidsschemat så att tjänst icke vidtar omedelbart efteråt.

Det är två anledningar som gjort att jag sällat mig till reservanterna som ansluter sig till en motion från socialdemokratiskt håll. Först och främst kan jag inte finna någon skärningspunkt mellan den zon som kallas krigsmakten, som jag vet är ett nödvändigt ont, och den religiösa zonen, där vördnaden för livet och kärleken till alla människor på jorden och gemenskap mellan alla jordens folk är det allt överskuggande. Jag finner ingen som helst möjlighet att skapa kontakt mellan dessa båda zoner. Det finns ingen sådan kontakt. Den är konstlad och skapad av oss

Om gudstjänst och korum i militärtjänst
människor, som inte kan lära oss att leva i fred med varandra.

Denna min inställning är helt personlig, men jag ville deklarerat den, eftersom jag står som reservant.

Ett av motiven för att jag anslutit mig till reservanterna är alltså att jag vill ha full frivillighet, när det gäller andliga övningar inom krigsmakten. Det är en absurditet att söka närma kristendomen med dess kärlekslära till krigsmakten. Under världskrigen, förefaller det åtminstone mig, var det en skärande kontrast emellan den livsåskådning kristendomen representerar och de krigsmänniskorna ställde till med.

Det andra motivet är att vi har full religionsfrihet i vårt land. Varför skall då våra värnpliktiga pojkar och våra repsoldater anses behöva andlig vård under kommando? Det faller ju ingen in att ordna obligatoriska morgonböner för annan, fredlig statlig verksamhet.

Ibland måste man ha möjlighet att ordna korum i samband med militärtjänst, påstår utskottsmajoriteten, som framhåller det som naturligt att då all personal deltar. När då? frågar sig den civile medborgaren. Kan man inte uppamma tillräcklig fantasi för att finna en tidsenlig form för firandet av regementets dag, utdelande av utmärkelsetecken eller högtidlighållande av stora historiska minnen utan att hålla fast vid en ceremoni som har sitt ursprung år 1566? Såvitt jag förstår har dylika ceremonier på annat sätt fått sin värdiga ram inom exempelvis Stockholms stad och på många andra håll. Varför inte då också inom krigsmakten?

I andra lagutskottets utlåtande erfar man att inom försvarsdepartementet är frågan om en reformering av korumbestämmelserna föremål för övervägande. Men departementschefen avser att avvakta riksdagens ställningstagande till förevarande motioner, innan han fattar sitt beslut om denna reformering. Jag tycker därför att det är ganska viktigt att riksdagen i nuvarande situation uttalar sin uppfattning om obligatoriskt

deltagande i korum. Jag och de övriga reservanterna finner det vara värdigare riksdagen att säga ifrån att allt deltagande i gudstjänst när den anordnas inom krigsmaktens zon borde vara fullt frivilligt.

Jag ber alltså att få yrka bifall till reservationen.

Herr JANSSON, PAUL, (s) :

Herr talman! I egenskap av motionär i denna fråga tar jag mig friheten att säga några få ord i anledning av reservationen.

I motsats till den föregående ärade talaren fru Hamrin-Thorell, som inte upplevt korum, kan jag vittna om att jag upplevt det, inte frivilligt, utan ditkommanderad i egenskap av värnpliktig. Det är kanske upplevelserna från dessa tillställningar som föranlett mitt ställningstagande till denna fråga.

Som framgår av motionerna bottnar den militära gudstjänsten och korum historiskt sett i sådana föreställningar för att inte säga vanföreställningar som är fullkomligt främmande för vår tids människor. Detta med att åkalla Gud inför ett fältslag och innan man gick ut för att försöka förgöra sina fiender, syftar uppenbarligen till att på något sätt försöka skaffa sig fördelar mot den lede fienden. Om det dessutom inträffar, att båda parter inför ett slag gör på samma sätt, kan man ju föreställa sig vilket rov för stridiga känslor Vår Herre måste bli i denna situation, då båda vill ha hans stöd i kriget.

Att man numera inte använder sådana argument för att behålla den militära gudstjänsten eller korum kan väl bara betecknas som glädjande. Vad frågan för dagen gäller är på vilket sätt man kan genomföra religionsfriheten i samband med själavården inom krigsmakten och då enkannerligen den militära gudstjänsten eller korum i samband med tjänstgöring. Enligt mitt sätt att se finns det endast ett radikalt sätt att komma till rätta med detta problem, nämligen

genom att helt enkelt, som man yrkar på i motionen, förbjuda att korum förekommer i tjänsten.

Nu kan man visserligen peka på möjligheten att bli befriad från deltagande under förutsättning att vederbörande kan peka på sådana samvetsskäl som reser betänkligheter emot deltagande i religiösa övningar, men denna möjlighet att bli befriad står öppen endast under förutsättning att vederbörande inte behövs för någon speciell uppgift under förrättningen. Detta är, såvitt jag förstår, en mycket viktig inskränkning i rätten att bli befriad. Man kan ta exemplet att en militär musiker blir kommanderad att utföra musik vid en sådan gudstjänst eller ett korum. Han har en speciell uppgift och kan tydligen då inte bli befriad. Han kan helt enkelt tvingas att delta i förrättningen oavsett vad han har för uppfattning i religiösa frågor.

Jag hävdar, herr talman, att det är synnerligen dåligt beställt med religionsfriheten i det här avseendet när man för det första skall tvingas att begära befrielse under förebärande av samvetsskäl för att komma ifrån en i princip obligatorisk kulthandling inom militärtjänsten och för det andra under vissa betingelser kan bli tvingad att delta.

Nu säger man ifrån utskottets sida att det enligt utskottets mening finns tillfällen då gudstjänst eller korum i tjänsten förekommer i sådant samband med militärtjänsten att det framstår som naturligt att all personal deltar däri, och därför vill man inte från utskottsmajoritetens sida vara med om ett förbud i detta avseende.

Utskottsmajoriteten har inte närmare utvecklat vad den menar med detta, och vi som inte deltagit i utskottsbehandlingen får ju inte något närmare klarläggande på denna punkt, men oavsett vad det är som utskottet har i tankarna, om det nu är fråga om regementets dag eller någon speciell högtid eller en sådan beklaglig händelse som att någon

Om gudstjänst och korum i militärtjänst
kamrat eller några kamrater omkommit i tjänsten, så tror jag för min del att det skulle gå att klara detta högtidliggörande på ett värdigt sätt utan att behöva komma i konflikt med religionsfrihetsprincipens genomförande i det militära. Jag tycker att utskottsmajoritetens tveksamhet härvidlag kan karakteriseras som den obotfärdiges förhinder i denna fråga.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr I.

Herr SÖRENSON (fp):

Herr talman! Det ärende som vi nu behandlar är ett religionsfrihetsärende. I religionsfrihetslagen sägs det att ingen må tvingas att tillhöra ett kristet samfund. Det är en väsentlig vinst för religionsfriheten att ha denna princip lagfäst. Men när det gäller korum, alltså en religiös kultakt, då säger vi att när en svensk pojke är soldat är han skyldig ta del i religionsutövning. Den hållningen måste vara inkonsekvent.

Visserligen betonar utskottet att det med hänsyn till principen om religionsfrihet är av vikt att det understrykes för soldaterna att deltagandet i den militära gudstjänsten har en frivillig karaktär. Man frågar sig emellertid: Kan eld och vatten förenas? Kan ett obligatorium »i största utsträckning» vara frivilligt? Här står två artskilda principer emot varandra och att söka hålla dem samman som utskottet försökt göra synes vittna om brist på konsekvens.

Den ställning man intar till detta ärende beror på hur allvarligt man tar frågan om religionsfriheten och på hur man tolkar innebörden av religionsfrihetens idé. Det finns en parallellitet mellan lagens bestämmelser om tillhörighet till svenska kyrkan och deltagande i korum. När det gäller svenska kyrkan är det f. n. inte en fråga om frivilligt inträde utan om rätt till utträde. Den religionsfrihetstolkningen är, synes det mig, en halvmesy. Hyser man en sann respekt för individens inre värld,

Om gudstjänst och korum i militärtjänst och en sådan respekt är ju en hörnsten i vår demokrati, så leder det till en sann respekt också för individens religiösa ställningstagande. Det är inte rätt till utträde ur kyrkan saken gäller, utan det är frivilligheten inför anslutning till ett kristet samfund som är kärnfrågan. När det nu gäller korum borde, synes det mig, samma princip gälla. Befrielse från ett gudstjänstobligatorium kan inte vara det sannaste uttrycket för religionsfriheten. Sann religionsfrihet överlämnar åt individen att avgöra om vederbörande önskar delta i gudstjänst eller inte.

Det kan vara värt att ett ögonblick begrunda gudstjänstens karaktär. Den enskilda människans möte med den gudomliga världen vinner uttryck i gudstjänsten. Det mötet är en djupt i personligheten liggande angelägenhet. Ingen av oss söker eller möter Gud på kommando i det civila livet. Det gör man inte heller då man är inkallad. Gudstjänsten är vare sig i civil eller i militär form en kollektiv akt av operativ och oengagerad natur, utan gudstjänsten är en fri inbjudan till delaktighet i den kristna trons tröst, sanning och klarhet. Svaret på den inbjudan måste ges av individen själv. Garantier måste finnas för individen att här kunna handla självständigt. Att den religiösa upplevelsen är intimt förbunden med delaktighet i ett gudstjänstkollektiv är en annan sak. Det man här hör observera är dock att gudstjänstkollektivet är uppbyggt av människor som genom en inre personlig impuls har sökt sig samman. — Att kommenteras till gudstjänst blir en motbjudande tanke, och för den kristna tron måste en sådan tanke te sig helt väsensfrämmande.

Skall då inte det militära livet erbjuda möjligheter till religiös aktivitet? Jo, alldeles säkert. Många är fostrade i en kristen tradition. Möjligheter till ett kontinuerligt deltagande i kristen gudstjänst och gemenskapsliv bör vara för handen också i det militära samman-

hanget. Jag delar reservanternas syn, när de säger att det är »angeläget att reella möjligheter ges att anordna sådana förrättningar under fritid». Det är vidare alldeles uppenbart att militärlivets personliga påfrestningar i hög grad aktualiserar frågan om psykisk rådgivning och andlig hjälp. Militärpastorer med en god insikt i den personliga dynamiken i en för en ung människa ofta främmande och stundom påkostande situation kan här betyda mycket. Men den saken har inte med korum att göra. Principen, både från en allmän humanistisk utgångspunkt och från en kristen utgångspunkt, måste vara: Religionsfrihet betyder vad ordet säger, nämligen dels frihet i religionsutövningen, dels frihet att ta del av en kristen gudstjänst och frihet att låta bli om man så vill.

Det synes mig som om utskottsmajoriteten inte har tagit religionsfrihetstanken på fullt allvar. I varje fall är tolkningen, förefaller det mig, inte radikal. Nu är jag medveten om att många som står i den kristna traditionen vänder sig mot detta resonemang och frågar: Hur kan du som aktiv kristen tala på detta sätt? Du borde i stället slå vakt om det som finns kvar i officiella sammanhang av kristen trosutövning. Mitt svar är detta: Den hållning jag intar som kristen grundar sig just på min tolkning av den kristna trons väsen. I den tron finns det inte något yttre tvång. Kommenderad religion är en för den kristna evangeliet helt främmande tanke. Jag tror att möjligheterna för den kristna tron att leva och verka i vårt folk får en helt annan valör och styrka, då vi äntligen har gjort oss kvitt idén om att det är statens uppgift att tillhandahålla religion. Låt den kristna tron få verka i vårt folk enligt sitt eget väsen: i frivillighet och frihet. Jag tror att en nu fördold religiös längtan då skall bryta fram i vårt folk.

Herr talman! Jag har velat redovisa min ståndpunkt i detta ärende. Jag ser det såsom djupt principiellt bety-

delsefullt. Jag yrkar bifall till den reservation som i handlingarna betecknats med I.

I detta anförande instämde herrar *Wääg* (s), *Wirmark* (s), *Skårman* (fp), *Stefanson*, (fp), *Einar Persson* (s), *Per Jacobsson* (fp) och *Söderberg* (s), fru *Wallentheim* (s), herrar *Carl Albert Anderson* (s), *Erik Jansson* (s) och *Torsten Hansson* (s), fru *Segerstedt Wiberg* (fp) samt herr *Harry Carlsson* (fp).

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s):

Herr talman! Jag har med ett visst intresse lyssnat på denna debatt, framför allt på herr Sörensons anförande men också på vad fru Hamrin-Thorell har haft att säga. Jag tror inte att de synpunkter som låg bakom herr Sörensons anförande är desamma som motiven till motionen. Vi i utskottet har tolkat avsikten med motionen så, att den som inte har något behov av att ta del i någonting som hör samman med gudstjänst eller korum skall befrias därifrån. Detta är i och för sig inte religionsfriheten sedd i annat sammanhang än att den som inte har behov av religion inte heller skall i någon form deltaga i en sådan förrättning eller vara närvarande när en sådan sker.

Det är med den utgångspunkten som utskottsmajoriteten möjligen har tagit fasta på någonting av det fru Hamrin-Thorell har sökt efter i gamla handlingar eller i skriven historia, nämligen att gudstjänst och korum i militära sammanhang för dagen kanske mera har traditionens karaktär än betydelse i själavårdande syfte. Och när utskottet säger att gudstjänst och korum förekommer i militära sammanhang då det kan framstå som naturligt att alla deltar, så har vi inte — som fru Hamrin-Thorell uttryckte det — sagt att behov av någonting sådant föreligger. Vi har sagt att det förekommer, och det är en väsentlig skillnad. Vi har inte uttalat oss om behovet utan bara konstaterat att det

Om gudstjänst och korum i militärtjänst förekommer sådana sammanhang då det är naturligt att alla deltar. Det skulle vara om inte praktiskt omöjligt så i varje fall ganska irrationellt att en stor del av personalen i ett större sammanhang skulle kunna befrias under en viss del av tjänstgöringen för att sedan, när korum eller gudstjänst hade förrättats, inställa sig i ledet.

För egen del anser jag inte religionsfriheten vara av den beskaffenheten att jag under alla förhållanden måste vara befriad från skyldigheten att närvara när något religiöst inslag förekommer. Det är möjligt att det har sin grund i att jag har tagit fasta på att vi fortfarande har en statskyrka och att man därför i vissa sammanhang utan att på något sätt känna sitt samvete pressat bevisar även sådant som innebär enbart ett religiöst inslag.

I de nuvarande bestämmelserna sägs det att personalvården inom krigsmakten omfattar bl. a. själavård, vilken åsyftar att vägleda personalen i religiösa frågor och i livsåskådningsfrågor. Själavården utövas genom gudstjänst och annan andlig verksamhet, genom upplysning i livsåskådningsfrågor samt genom enskild rådgivning i andliga frågor. Den delen av de nuvarande bestämmelserna skulle enligt mitt sätt att se utan vidare kunna överföras till att vara frivillig i fråga om deltagande och alltså inte ingå som något tjänsteålligande. Flertalet av utskottets ledamöter — även de ledamöter som utgör utskottets majoritet — delar den uppfattning som reservanterna har givit till känna, nämligen att den möjlighet de nuvarande bestämmelserna ger att erhålla befrielse från deltagande i gudstjänst eller korum icke kan anses fylla rimliga krav i fråga om en av förhållandena opåverkad valfrihet. Utskottet understryker att med hänsyn till religionsfriheten bör deltagande i gudstjänst eller korum i största möjliga utsträckning vara frivilligt och således icke utgöra ett obligatoriskt tjänsteålligande. Vi har i vårt uttalande i fråga om gudstjänst och korum sär-

Om gudstjänst och korum i militärtjänst

skilt sådana sammanhang där det framstår som naturligt att alla deltar. Vi har gjort detta för att understryka att den delen av själavården som jag talar om tidigare bör kunna överföras till ett plan, där frivilligheten i fråga om deltagande kan göras fullständig.

Inom utskottet har vi inte diskuterat om det föreligger något behov av vare sig gudstjänst eller korum i större sammanhang där det är svårt att tillämpa befrielse för viss del av de deltagande. Vi har heller inte diskuterat huruvida det finns något behov av att ordna en mera rejäl, på frivillig grund anordnad själavård under tiden för värnplikts-tjänstgöringen. Det finns väl skäl att anta att flertalet vid den ålder då de rycker in har fått grundläggande kunskaper även i religionsfrågor och att det finns möjligheter för dem att inhämta den vederkvickelse som för många onekligen ligger i att bevista en gudstjänst, utan att denna anordnas på militärt initiativ. Det har möjligen en gång i tiden förelegat någonting som har motiverat de nuvarande bestämmelserna i reglementet för krigsmakten i det här avseendet, men jag tror att man inte föregriper någonting som hör samman med religion, om man säger att det kan ifrågasättas om ett sådant behov nu föreligger.

Skall det förekomma religionsutövning i det militära, bör detta som sagt vara anordnat med möjlighet till frivilligt deltagande utan att den som står i valet att delta eller avstå skall ha att välja mellan den låt oss säga bekvämare formen att delta i gudstjänst och en obekvämare tjänstgöring, som han skulle kunna kommenderas till om han anmälde att han inte ville delta i gudstjänsten. Utskottsmajoriteten önskar alltså en utpräglad frivillighet i det här avseendet, och det måste antagligen innebära att om man ändå finner ett behov av att anordna sådana förrättningar, så skall det vara helt frivilligt att delta eller att avstå. Däremot är jag för min del — och jag tror flertalet av

dem som står bakom utskottets utlåtande har samma inställning — inte lika övertygad om att det är nödvändigt eller bästa vägen med ett förbud för att anordna inslag av gudstjänstkaraktär eller korum, om man vill kalla det så, exempelvis på regementets dag eller i annat sammanhang där förband av militär art deltagar. Jag tror till och med att det inte skulle kränka någon om i samband med en större militär övning, där ju åtskilliga förband deltar, enligt tradition eller därför att man känner ett behov därav skulle anordnas en kortare gudstjänst, även om de militära övningarna omedelbart därefter vidtar. Herr Jansson finner det inte ändamålsenligt att åkalla Gud inför ett fältslag, men det sker ju på ömse sidor om frontlinjen, och denna åkallan kan ju inte hjälpa mer än en av parterna. När vi har vunnit de gångna krigen har vi haft fördelen på vår sida, och det kan då synas som om bönen om hjälp har givit resultat. Har vi förlorat krigen, har vi väl också förlorat kontakten med den som många på den tiden trodde styrde och ställde i världen. Jag tror att de militära myndigheterna i vårt land numera har övergivit den där formuleringen i sina böner.

Vårt militärväsende i dag har inte någon offensiv karaktär, utan det är helt byggt på försvar. Om någon anser att resultatet blir bättre, om man i en situation som kan betyda döden för stora massor av dem som är samlade för att utöva sin krigstjänst, därest man förenar sig i en bön till Gud om hjälp, skulle jag för min del kunna tolerera detta, även om jag stod i ledet och betraktade det som verkningslöst.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets utlåtande.

Herr KILSMO (fp):

Herr talman! Motionärernas synpunkter såsom de framlagts i motionen har alldeles kommit bort i debatten, även om de går såsom en underton

i vissa resonemang. Jag ber att till en början få säga några få ord om den tankegång som ligger innesluten i motionen, ty den har ett bestämt samband med den tradition som vi har byggt upp förbindelsen mellan religion och krigsväsende på.

Det synes som om motionärerna skulle vara särskilt rädda för den påverkan som gudstjänsterna i militärlivet skulle utöva på de människor som lyssnar; själva denna påverkan skulle vara skadlig. Jag tycker att det resonemanget i och för sig inte har någon bärighet, därför att hela militärutbildningen ju är en hjärntvätt, en påverkan där det gäller att omforma oskyldiga människor för ett visst bestämt syfte och att få dem att se saken precis så, som ledarna för denna hantering och verksamhet ser det hela. Även om jag börjar bli gammal minns jag nog den korta stund då även jag utsattes för denna hjärntvätt. Det misslyckades!

Det är självklart att man måste få en i stort sett enhetlig uppfattning, och det får man ju säga att militärerna har lyckats med. Den militära predikan har varit framgångsrik. Därför upprepar utan den minsta skynt av tvivel så gott som var och en som har utsatts för denna hjärntvätt aningslösa argumenteringar, stolsbenssvarvade argumenteringar, utan att på något sätt uttala något som helst tvivel om riktigheten av de militära doktrinerna. Man kan få soldaterna att tro precis vad som helst vid en riktig indoktrinering i militärt hänseende.

Faran för att soldaterna skulle påverkas av den predikan som hålls inom militärväsendet är, som vaktmästaren sade om predikan i kyrkan, + 0. Om det vore så, att militärpredikan vore en kristen predikan, skulle det finnas anledning att befara att den skulle kunna utöva påverkan, men man får nog med ljus och lykta leta efter anföranden i detta sammanhang som är specifikt kristna. De allmänna tal som hålls kan i och för sig vara bra — det kan vara moraliserande resonemang av olika slag

Om gudstjänst och korum i militärtjänst — men så blandar man in i resonemangen en del religiöst svammel som skall förgylla upp det hela. Den sortens predikan påverkar inte människorna. För tänkande människor är denna militärpredikan mera repulsiv än attraktiv.

Hela den religiösa verksamheten vid de militära förbanden måste nog betraktas såsom ett led i ett slags totalförsvar, ty kan man tämja kristendomen så att den går ihop med militärväsendet, har man vunnit mycket ur militär synpunkt. Jag hörde många gånger och med nöje Fabian Månsson på sin tid berätta om de här sakerna, och han upprepade i nästan varje föredrag rörande detta ämne en sats som lydde ungefär så här: »Det kan ni vara säkra om, att soldater som tror på Gud är mycket bättre än soldater som inte tror på Gud.» Det råder nog ingen tvekan om att detta är riktigt — lyckas man få människor att tro att man i den evige Gudens namn kan gå ut och slå ihjäl folk, så har man fått ett utmärkt bra soldatmaterial.

Utskottsordföranden var inne på en mycket egendomlig tanke — jag tycker att den på ett sätt är komprometterande; för vem skall jag inte säga — när han förklarade att eftersom vi har en statskyrka skall vi ha det här. Utan tvivel passar statskyrkan utmärkt i sammanhanget, men det är väl inte på detta sätt man kan motivera korum i militärtjänsten. Utskottsordföranden nämnde också regementets dag o. s. v. Det leder just över till den tanke som man vill förverkliga — man skall visa utåt att just militärväsendet får en religiös förgyllning över sig; alltså vad det i själva verket inte skall ha — det är ju att dölja själva kärnan i hela militärväsendet.

För att inte blir alltför långrandig skall jag sammanfatta med några ord och säga att det är ett par skäl som föranleder mig att livligt understödja reservationen. Det första skälet är att frivilligheten måste vara dominerande i

Om gudstjänst och korum i militärtjänst fråga om all religiös verksamhet. Det har herr Sörenson framställt på ett så värtaligt och insiktsfullt sätt, att därom behöver jag inte orda mycket. Att tänka sig en tvångsmässig kristen verksamhet är över huvud taget omöjligt. Man kan icke på tvångets väg utöva själavård. En religiös verksamhet utanför denna tvångsmässiga ram vid eller i anslutning till regementena, det må vara hänt — soldathemmen har såvitt jag kan förstå, vare sig de skötts av statskyrko- präster eller av frikyrkopastorer, utövat en allmänmänskligt ytterst välgörande verksamhet bland soldaterna; men detta står alldeles utanför militärväsendet.

Det andra skälet till att jag måste understödja reservationen är att jag känner mig djupt övertygad om att det råder ett fullständigt motsatsförhållande mellan militärväsendet och allt vad kristen livssyn heter. Inget försök att brygga över detta är möjligt. Man kan förgylla upp det hela, men skall man förgylla upp militärväsendet med kristendom, måste man förfalska kristendomen — annars lyckas inte företaget. Och det är ingen svårighet, ty den varan tillhandahålles ju i ymnigt mått i vår tid. Var övertygad om att skulle en präst — vare sig han är luthersk statskyrko- präst eller frikyrkopastor — i militärgudstjänsten på regementets dag börja undervisa om vad som verkligen står i Nya testamentet, så skulle den prästen eller pastorn aldrig mer få komma tillbaka. Den kristna trosbekännelsen är ju vad som står i Nya testamentet, inte den augsburgska, lutherska trosbekännelsen.

Det är givetvis fullt hederligt av den, som inte tror på kristendom och inte tror på Gud, att säga att vi här står inför ett motsatsförhållande, och därför skall det inte förekomma någon kristendom i den militära tjänsten. Detta respektar jag fullständigt, även om dessa människor är positiva till militärväsendet. Militarismens och kristendomens livssyn är nämligen fullständigt kontradiktoriska motsatser. Vore kristen-

domen en krigisk religion skulle jag förstå att man vill förena korum och gudstjänst med militärväsendet, men det är den inte. Vill man absolut ha en religiös polityr på krigsväsendet, då skall man använda någon religion som är förenlig med detta. Det finns många icke kristna och hedniska religioner som i vår tid uppskattas mycket och som man väl skulle kunna använda för detta syfte — man skulle kunna ta en modern kommunistisk religion, en gammaljudisk religion eller en animistisk krigsreligion och bedriva sådan religiös verksamhet. Då funnes det ett inre samband mellan gudstjänster i krigsväsendet och krigsväsendet självt. Men så länge man inte vill det utan håller på med denna kristendomsförfalskning, som jag för min del betraktar som djupt ohederlig, måste jag yrka bifall till reservation nr I.

Herr EDSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag hörde verkligen med största intresse på herr Sörensons fascinerande anförande. Det verkade på flertalet av oss som en predikan. Jag vore glad om jag kunde befria mig från det praktiska livets nyanser och instämna med honom. Men i det praktiska livet är det ju inte så att man kan indela människorna bara i onda och goda. Man kan inte säga att allt som händer i världen är antingen svart och ont eller vitt och gott, ty det finns så oerhört mycket däremellan. Även ett sådant begrepp som religionsfrihet är liksom alla våra frihetsbegrepp i ett ordnat samhälle någonting som är relativt. Människorna kan helt enkelt inte göra hur de vill i ett ordnat samhälle. Vilket frihetsbegrepp som vi än har, måste det underkastas vissa begränsningar.

Utskottsmajoriteten har starkt understrukit principen om religionsfrihet, att deltagande i gudstjänst och korum i största utsträckning bör vara frivilligt. Men vi har också sagt att det uppkommer vissa problem. Det är ju

här i första hand inte fråga om korum, utan gudstjänst. Vi har gudstjänst i så många former, och vi har framför allt ett religiöst inslag av gudstjänstkaraktär ganska ofta, som här sagts, t. ex. på regementets dag. Om vi skulle förbjuda allt sådant som är obligatoriskt och säga att deltagandet skall vara frivilligt, skulle det vara organisatoriskt omöjligt att ta med ett religiöst inslag just på regementets dag, och det tycker jag skulle vara ett torftighetsbevis. Dessa inslag är många gånger av mycket stort värde.

Jag tänker på en annan sak. Vi har t. ex. begravning på sjön av någon kamrat som omkommit. Då kommer det en order att alla skall vara med. Att det här kommer in ett religiöst inslag är någonting som det stora flertalet är glada över.

Vi skall visa tolerans och hänsyn till varandra, det gäller också förhållandet mellan religiösa och inte religiösa. Inte heller skall vi här låsa oss fast i olika positioner och skapa ett nytt förbud som är ganska onödigt.

Det är min inställning till saken, och jag kan inte annat än instämma i utskottets skrivning.

Här talas om gamla historiska förhållanden, då man förr i världen åkallade Gud för att förgöra fienden. I den mån, det förekommer religiösa inslag nu, är det en bön om hjälp för att bevara det egna landets frihet.

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SÖRENSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är på sitt sätt litet pinsamt att behöva begära ordet för att helt kort polemisera mot en högt aktad partikamrat. Men jag vill säga att jag inte har en sådan uppfattning om tillvaron att den kan tolkas i svart och vitt. Jag beklagar om mitt anförande skulle ha gett intryck av att jag hörde till de människor som möter tillvaron på det sättet. Jag trodde tvärtom att jag visat

Om gudstjänst och korum i militärtjänst respekt just för den nyansering och dynamik som finns i den mänskliga personligheten. Jag delar delvis herr Edströms syn att religionsfriheten har ett relativt drag. Det draget har allt mänskligt. Men i detta sammanhang kan jag inte se att det är relevant att lägga huvudvikt vid relativiteten. Här är det fråga om en sådan enkel sak som om en människa personligen och frivilligt skall kunna säga ja eller nej till en religiös och militär kultakt. Där kommer inte den problematik som herr Edström här antyder om religionsfrihetens relativitet in, och inte heller hans yttrande om att folk inte kan få göra vad de vill. Det är det de skall få göra när det gäller frågan om att delta i gudstjänster. Där gör man som man vill. Man går eller går inte.

Herr EDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sörenson, det står visserligen i bibeln att Edert tal skall vara ja, ja eller nej, nej, men i det praktiska livet har jag uppfattningen att det inte ens när det gäller religiösa ting alltid kan bli så. Problemen möter oss där lika mycket som inom andra områden. Jag har fortfarande den största respekt för herr Sörensons stora idealitet och för att han vill se problemet på det sätt som han gör. Jag skulle vara glad om jag kunde se problemen på samma sätt. Men jag är alltför mycket jordbunden för det. Jag anser att det inte går att göra på det sättet. Herr Sörensons idealitet går på den linjen att något är antingen gott eller ont och att det inte finns någonting däremellan. Jag tror inte att det är så.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Riksdagsdebatten om huruvida militärt korum, som nu, skall vara ett tjänsteåliggande eller om deltagandet i det skall vara frivilligt har i dagspressen förhandsrefererats som en av riksdagens stora höststormar.

Om gudstjänst och korum i militärtjänst

Då begreppet korum i militärlagarna först förekommer i Erik XIV:s skeppsartiklar av år 1566 skulle man på goda grunder kunna anta att den nu igångsatta stormen skall komma att segla skutan i kvav. Debatten före riksdagsbehandlingen har också haft starka inslag av en sådan tro.

Jag för min del menar att detta inte är värt en parlamentarisk höststorm och än mindre är en fråga där man kan skönja stora skiljelinjer och djupa meningsskiljaktigheter mellan de olika uppfattningarna i riksdagen.

Ingen tar väl i dag på fullt allvar avstånd från religionsfrihetens principer. Är det någon som gör detta så tillhör denne i så fall en mycket liten minoritet i detta hus. Det står sålunda klart att deltagande i andaktsstunder av religiös karaktär är en fråga som berör endast individen själv och ingen annan. Denne bör ha att efter fritt val delta i den form av aktivitetsuttryck som överensstämmer med den livsåskådning som han omfattar. Detta förändras inte av att personen växlar från civilt liv till militär tillvaro, förändras icke av att han är vuxen eller befinner sig i ungdomsåren. Att han under det senast angivna skedet av sitt liv skall ha tillgång till objektiv information i livsåskådningsfrågor är något som riksdagen tidigare har anslutit sig till.

Deltagandet i korum under militärtjänst bör sålunda vara frivilligt sett ur den enskilde soldatens synvinkel. I den andan har de aktuella motionerna skrivits, och motiven behöver måhända inte upprepas. Det finns många varianter på temat, kanske alltför många, vilket gjort bilden för diffus för att jag på en kort stund skulle kunna klart teckna hur religionsfrihet skall gestaltas i praktisk verksamhet inom militärväsendet. Ett motiv ur motionen vill jag emellertid ta fram i detta sammanhang. Det kan sammanfattas så att det ur religionens, d. v. s. i detta fall kristendomens, och i varje fall ur den kristnes synpunkt, icke kan vara tillfredsställan-

de att enskilda människor tvingas att ständigt deltaga i en ceremoni där endast en livsåskådning presenteras. Genomslagskraften i vad som presenteras ökar inte utan den minskar sannolikt genom att man har ett tvångsdeltagande. Det bör därför vara en fördel ur kristen ideologisk synpunkt om religionsutövandet får frivillig prägel även i den militära tillvaron.

I samband med att kyrka och stat skildes åt i Frankrike inskrevs i den franska författningen ett uttryck för samma uppfattning. Man slår fast att militärmakten skall vara neutral i religionsfrågor och säger att »trosfriheten alldeles särskilt skall respekteras, där myndigheten utövas med stor kraft, såsom inom det militära området». Man menar att det bör finnas en naturlig pendang till den militära funktionen, som är och måste vara totalitär; individen ges frihet i religiösa och livsåskådningsfrågor. Herr talman! Mot bakgrunden av en dylik principiell uppfattning — som jag menar delas av de absolut flesta — skall de praktiska och organisationsmässiga avvägningarna göras. Försvarsministern har i år i riksdagen förklarat att de nya bestämmelser om korum han tänker utfärda skall utformas så att intrång på religionsfrihetens område ej sker. Jag delar denna uppfattning. Motionen som lämnades före det åsyftade interpellationssvaret är ett uttryck för samma inställning.

Det förslag som hittills presenterats till nya bestämmelser fyller emellertid inte de angivna förutsättningarna. Jag har fått förslaget refererat, och om det är det slutliga så vore det ett olyckligt svar på denna riksdagsdebatt om det bleve fastställt. Jag tar uppgiften om att herr statsrådet velat invänta riksdagsbehandlingen före sitt slutliga ställningstagande som ett uttryck för tveksamhet inför förslaget.

Eftersom det knappast kan vara bekant för samtliga ledamöter finns det anledning att ange huvudinnehållet i förslaget, som går ut på att man kan bli

befriad från deltagande i gudstjänst eller korum, därest man gör anmälan därom. Upplysningar om denna möjlighet skall lämnas i god tid före första tillfälle då gudstjänst eller korum anordnas under tjänst. Den som dagen före förrättningen gör sådan anmälan skall befrias men delta i annan tjänst under den tid förrättningen pågår. Skillnaden mot de nuvarande förhållandena är som synes härfin.

Det borde ha räckt med att utskottet samlat sig omkring en förklaring att utskottet i anledning av motionerna instämt i det principuttalande som försvarsministern tidigare gjort i riksdagen. När utskott och reservanter nu har sökt skriva särskilda preciserade motiveringar, har uppenbarligen förvirringen framför allt bland läsarna av dessa motiveringar blivit stor.

I nog så seriösa sammanhang har utskottets knapphändiga skrivning tolkats som ett avslag på motionerna. Jag förmodar, efter utskottsordförandens inlägg, att det nu är klarlagt att så inte är fallet. Min inställning till utskottsskrivningen är den att de principiellt positiva synpunkterna som finns skulle ha kommit först och framhävts tydligare och att undantagen från principen skulle ha angivits just som undantag. En sådan mening gick det tyvärr inte att vinna någon anslutning till. Vid justeringen förelåg faktiskt därför dels bifallsyrkanden till motionerna med två olika motiveringar — visserligen inte preciserade, och, såsom kammarledamöterna sett, sedermera hopskrivna — dels ock utskottets skrivning. För den som deltagit i utskottsbehandlingen kunde utskottets skrivning, även om den olyckligtvis inte uppfattats så, betraktas som ett uttryck för att även majoriteten slagit vakt om religionsfrihetens princip vid militära gudstjänster och korum.

Nu har hela debatten kommit att röra sig om huruvida anordnande av korum bör förbjudas eller inte. För mig är det utomordentligt angeläget att delta

Om gudstjänst och korum i militärtjänst

gande i korum som anordnas i tjänsten i samband med militär verksamhet är frivilligt. Om de militära myndigheterna på den knappa reservtid som står till förfogande i utbildningsplanen vill arrangera gudstjänst eller korum är för mig i detta sammanhang fullständigt likgiltigt. Egentligen blir ju frivilligheten illusorisk om möjlighet till »val ej finns» eller om valfriheten är inskränkt.

Utskottet säger att deltagandet ej skall vara ett tjänsteålliggande. Reservanterna pekar på en klar frivillighet, åstadkommen genom att de har tolkat motionens yrkande såsom ett förbud. Men man kan i reservationen inte komma förbi problemet att avsteg från principen måste förekomma. Som utskottsledamot har jag erfarit en stark vilja hos hela utskottet att slå vakt kring religionsfriheten i det sammanhang där den nu diskuteras. Som motionär känner jag mig ytterst tveksam inför nyanser i såväl utskottets skrivning — det har jag angivit vid frågens behandling i utskottet — som reservanternas skrivning sedan jag nu som riksdagsman fått tillfälle att jämföra de två, från början antydda tre, motiven. Jag anser därför att den blanka reservation som jag antecknat är synnerligen befogad. Det gäller här en principiell fråga och en samvetsfråga för den enskilde — icke en partifråga. Jag har, helt opåverkad och frivilligt kommit till samma slutsats, som jag kom till den 20 januari, att motionen med däri intagen motivering bör bifallas. Därmed skulle försvarsministern ha fått bekräftelse från riksdagen om överensstämmelse på det besked han gav riksdagen i början av året.

Herr GEIJER, LENNART, (s):

Herr talman! Det förefaller mig märkligt att vi år 1965 skall behöva ha en så lång debatt om en så enkel och naturlig sak som det här är fråga om. Jag tycker det borde vara självklart att man fullföljer det arbete som har utförts på

Om gudstjänst och korum i militärtjänst andra håll och håller religiös utövning borta från något som medborgarna tvångsvis kommenderas till.

När man läser utskottsmajoritetens skrivning blir man också undrande. Jag hade hoppats att vad som skulle sägas i dag av företrädare för majoriteten skulle skapa klarhet, men tyvärr kan jag inte påstå att det har blivit mycket klarare vad som menas. Majoriteten säger att »det framstår som naturligt» att i vissa fall all personal deltar i korum eller gudstjänst, men man får inte reda på för vilka det anses »naturligt». Att det tydligen för utskottsmajoriteten är naturligt må vara hänt, men jag tror inte man skulle få det svaret om man vände sig till de värnpliktiga. Inte heller har jag fått klart för mig vad utskottsmajoriteten menar när den säger att detta deltagande »i största utsträckning bör vara frivilligt». Menar man att anmälan inte skall erfordras och att prövning av inställningen i religiöst avseende inte skall behövas?

Det må nu vara hur som helst med det. Herr Edström påpekar att det kan förekomma religiösa inslag vid militära festligheter. Ja, ingen skulle väl i så fall reagera däremot, och sådana inslag kan förekomma även om riksdagen bifaller motionerna. Men det väsentliga, som jag ser saken, är huruvida försvarsviljan främjas av religiösa inslag i militärtjänsten.

Militärtjänsten innefattar ju ett tvång för medborgarna, ett tvång som emellertid de allra flesta av oss har funnit sig i och anser som något nödvändigt. Vi har då också det kravet, att vi under fullgörande av detta tvång inte skall i större utsträckning än under civil tjänst utsättas för påverkan i religiöst avseende, och i den civila verksamheten har ju undan för undan de tidigare mycket starka religiösa inslagen avvecklats.

Jag vill erinra om att vi en gång i tiden var skyldiga att gå i kyrkan varje söndag och att den som inte gjorde det kunde straffas. Jag vet inte om den be-

stämmelsen har avskaffats genom lag eller helt enkelt försvunnit.

Jag kan ta ett annat exempel. Om de ärade kammarledamöterna i lagboken slår upp 1864 års näringsfrihetsförordning, skall de finna där att arbetsgivare är ålagd att faderligt vaka däröver att tjänstebiträde eller arbetare hålles till gudsfruktan, ordentlighet och goda seder och att han därutöver är skyldig att tillse att vissa arbetstagare erhåller undervisning och flitigt besöker söndagsskolan. Denna bestämmelse står i vår lagbok i dag men har så småningom blivit obsolet och tillämpas inte, trots att det finns bestämmelser om straff på upp till 200 riksdalers böter för en arbetsgivare som inte tillser att hans anställda går i söndagsskolan.

Nu hoppas jag att det inte kommer någon motionär som föreslår att vi skall upphäva denna bestämmelse, eftersom jag är rädd för att det vid behandlingen av ett sådant förslag skulle kunna sägas, att detta kunde vara ett naturligt inslag i arbetslivet.

Då jag inte kan se att det finns något samband mellan försvarsvilja och religiös verksamhet under militärtjänsten, vill jag ansluta mig till reservanterna. På en punkt kan jag dock inte riktigt acceptera deras skrivning. De säger: »Om korum och andra religiösa förrättningar helt utesluts från tjänstetid är det emellertid enligt utskottets mening angeläget att reella möjligheter ges att anordna sådana förrättningar under fritid.» Det har jag i och för sig ingenting emot, men varför skall man bara arbeta för att ge reella möjligheter till religiösa förrättningar? Det finns ju värnpliktiga som inte är religiösa men som borde kunna få någon form av själavård under fritid. Icke förty, herr talman, ber jag få yrka bifall till reservationen.

Herr EDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag begärde ordet då herr Geijer talade om en viss oklarhet

beträffande majoritetens ståndpunkts-tagande och särskilt då han sade att han själv inte kunde förstå att ett bifall till reservationen skulle innebära ett förbud mot religiösa inslag, t. ex. vid regementets dag.

Jo, det menar vi att det måste bli. Bifalles reservationen om absolut religionsfrihet, finns det ingen möjlighet att inlägga religiösa inslag vid sådana arrangemang som regementets dag. Det är där skillnaden ligger. Religionsfriheten slår vi nog båda vakt om, men i vissa situationer skulle ett bifall till reservationen innebära förbud mot alla religiösa inslag. Det är det som majoriteten inte vill gå med på.

Herr BLOMQUIST (h):

Herr talman! När man läser motionen och inte minst när man hör reservanterna tala, får man en känsla av att båda parter på något sätt står utanför och betraktar frågan om korum helt som ett teoretiskt problem. Dess bättre står utskottet mera på verklighetens fasta mark och sätter in frågan i dess rätta sammanhang.

Andlig vård inom försvarsmakten anses av ålder såsom något naturligt och riktigt. I händelse av beredskap och krig fungerar en fältprästorganisation, i vilken alla samfund är representerade. Likaledes har det ansetts riktigt att den andliga vården fungerar även under den fredliga utbildningstiden. Självvård hör med till den vård av hela människan som vi strävar efter att den samlade människovården skall ge. Att få andlig kunskap och vägledning hör väl till de rättigheter som man i ett kristet land kan kräva.

Självfallet skall i religionsfrihetens namn frivilligheten tillgodoses. Enligt utskottet kan frivillighetsprincipen tryggas på ett tillfredsställande sätt. I tjänstgöringsreglementet är anvisningarna sådana, att jag har svårt att tro att någon skall känna obehag av att be om befrielse, såsom motionärerna förmodar.

Om gudstjänst och korum i militärtjänst

Att den andliga verksamheten liksom all annan verksamhet företages på tjänstetid är väl naturligt. Det skulle verkligen te sig något underligt att en av försvarsmakten anställd personalkategori skulle få hela sin arbetsutövning beskuren på det sätt som motionärer och reservanter önskar.

Jag har en hel del praktisk erfarenhet av det vi talar om. Tänker jag på hur fältprästen fungerar under fälttjänstövningar, då det ju i princip inte finns någon fritid, så tycker jag att man har hela problematiken såsom i ett nötskal. Efter att ha förhört sig, kommer prästen till ett förband; de som har tid och lust samlar han på en lämplig plats, t. ex. i ettält, i en buss eller i en skogsbacke, och håller korum. Att det kan ske på ett mycket personligt och naturligt sätt säger sig självt. Att korum under utbildningstiden på kaserne mera präglas av yttre militära former är ju en praktisk fråga. Varje sammanhang har nämligen sina givna yttre former att verka i. Former kan alltid diskuteras, och bör diskuteras för att vara de lämpligaste möjliga för det innehåll som de vill ge uttryck för. Den diskussionen pågår också inom försvarsmakten.

Herr talman! Är det inte ändå något av en öppen dörr som motionärerna med reservanternas hjälp försöker slå in? Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herrar *Risberg* (h) och *Strandberg* (h).

Herr HÜBINETTE (h):

Herr talman! Det slående i denna debatt är att två som det förefaller mig diametralt motsatta uppfattningar har kunnat enas i en reservation. Å ena sidan är det en grupp som under en viss täckmantel försöker att komma åt själva religionsutövningen. Å andra sidan är det de som i likhet med herr Sörenson har en religiös uppfattning men som vänder sig mot ensidigheten i stats-

Om gudstjänst och korum i militärtjänst

kyrkans medverkan. Jag tycker nog att båda parter gör sig skyldiga till en viss obefogad räddhågsenhet och överdrift.

Utskottet säger tydligt ifrån, att gudstjänster och korum inte utgör ett obligatoriskt tjänsteåliggande. Detta borde väl ändå vara en garanti som skulle kunna accepteras. Även herr Kilsmo, som med sådant patos talade om tvång, borde ordentligt läsa igenom utskottets uttalande. Då kanske också han blev något lugnare.

Då det gäller reservationen finner jag följande mening anmärkningsvärd: »Det obehag som en begäran om befrielse kan tänkas innebära, torde i de flesta fall väga tyngre än känslan att tvångsvis utsättas för religiös påverkan i viss riktning.» Ja, är det inte svårare att utsättas för »religiös påverkan» då tycker jag reservanterna är ute i ogjort väder.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr CARLSSON, ERIC, (fp):

Herr talman! Jag har varit tveksam om jag över huvud taget skulle begära ordet i denna debatt, som har rört sig över vida vatten — man har talat om hjärntvätt, kultakter o. s. v. Jag har en känsla av att vi bör dimensionera ned debatten till vad frågan verkligen gäller. Utskottets utlåtande medger väl i stort sett den frihet från deltagande i gudstjänst och korum under militärtjänst, som man vill ha från olika håll.

De som, såsom herr Larsson påpekade, drivits av en vilja att redan i utskottet nå fram till ett positivt ställningstagande, har kanske nalkats detta ärende från olika utgångspunkter. Här i kammaren har det emellertid blivit en debatt som inte bara kommit att gälla religionsfrihet i det militära, utan som snarare blivit en diskussion för eller emot religion över huvud taget.

Som herr Hübinette sade är det intressant att se, att både den grupp som strävar efter total religionsfrihet och

den grupp som kan sägas företräda en rent ateistisk uppfattning har en gemensam nämnare, som nu tagit sig uttryck i den gemensamma reservationen. Denna får väl betraktas som uttryck för den »radikalism» som frodas på många håll. Till herr Sörenson vill jag inom parentes säga, att det inom den grupp som han representerar, där man alltså nalkats detta ärende med religiösa utgångspunkter, finns starkt delade meningar om hur man skall se på denna fråga.

Jag förstår dem som här ser ett tvång ur religionsfrihetssynpunkt. Jag skall dock inte diskutera den sidan av saken. Jag har en känsla av att denna »frihetssträvan» har tagit sig sådana uttryck, att många människor i dag över huvud taget saknar normer för hur de skall uppträda i tillvaron. Det har i vissa liberala studentföreningar, förekommit utsvävningar som skapat bekymmer på en del håll. Människor som på grund av avkristningen saknar en grund att stå på och inte har några enhetliga regler att leva efter saknar ofta respekt för människan som individ. Den sortens frihet har vi all anledning att betacka oss för.

Med min erfarenhet från det militära vill jag säga, att ingen väl har tagit skada av att lyssna till Ordets förkunnande i form av korum. Många med mig som har praktisk erfarenhet därav vet vad det betyder att få lyssna till en förkunnelse av detta slag även i det militära. Det kanske inte har varit till gagn för det militära, inte för försvarsviljan, men jag tror att det har varit till gagn för individen att mitt i den militära verksamheten få lyssna till något som lyfter upp och ger litet helgd åt tillvaron.

Det har sagts att det här rör sig om en samvetsfråga. Det kan vara riktigt, men jag vill säga att det är en svårare samvetsfråga för många av oss att övas i vapnets bruk för att ev. använda dem mot medmänniskor. I detta fall har vi anledning att betrakta det som en sam-

vetsfråga — om vi skall föra en debatt på detta plan. Vad jag vill efterlysa är litet mer av tolerans också från dem, som här så starkt talar om religionsfriheten. Som utskottets ärade ordförande här sade, har vi i dag en statskyrka. Så länge vi har denna statskyrka, kan det inte vara orimligt att ha motsvarande förhållanden i fråga om anslutning också i det militära. Det finns här en stor grupp, som vill värna om de andliga och religiösa värdena och som vet att vi som människor även i det militära behöver dessa andliga värden, som i så hög grad berikar vårt liv. Korum rätt utformat innebär ett sådant andligt värde.

Från dessa utgångspunkter har jag, herr talman, kunnat ge min anslutning till utskottets förslag.

I herr Eric Carlssons yttrande instämde herrar *Nils-Eric Gustafsson* (cp), *Ferdinand Nilsson* (cp), *Boman* (fp) och *Thorsten Larsson* (cp) samt fru *Olsson* (cp).

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Det har ju sagts många kloka ord i denna debatt. Inte heller jag har kunnat undgå att ta intryck av herr Sörensons anförande, som var så fyllt av patos och varma tankar. Jag har också fäst mig vid vad herr Blomquist sade i sin sakliga redogörelse för förhållandena.

Liksom herr Eric Carlsson tvekade jag länge, om jag skulle ta till orda i denna debatt. Jag kan till stora delar instämma i vad herr Carlsson här sagt. Det var framför allt en del av det som herr Kilsmo sade som kom mig att begära ordet.

Herr Kilsmo sade, att en militärpredikan inte var en kristen predikan och framhöll, att en militär gudstjänst är mera repulsiv än attraktiv. Jag har under särskilda förhållanden upplevt gudstjänsten i militärtjänst på ett helt annat sätt. Jag minns särskilt detta under beredskapstiden, då det etappsjuk-

Om gudstjänst och korum i militärtjänst hus, för vilket jag var chef och som låg vid finska gränsen cirka 30 mil norr om Haparanda, tog hand om finska soldater som sårats i det krig som finnarna förde för att driva ut tyskarna ur landet i slutet av andra världskriget. Vi befann ju oss inte i någon fara. Vi tog bara hand om andras sårade. Vår präst vid förbandet höll en gudstjänst i ortens kyrka. Kyrkan var praktiskt taget fylld av folk — de flesta av de närvarande var personal från sjukhuset. Ingen var naturligtvis kommenderad dit. Det fanns synbarligen under de förhållanden som vi arbetade under ett stort behov av att få den andliga uppbyggelse som en gudstjänst kan ge. Jag kan också försäkra att det var en gudstjänst som var fri från militärt inslag — om jag får använda det uttrycket.

Jag har det bestämda intrycket av att behovet av andlig uppbyggelse är ett helt annat under de allvarliga förhållanden som blir följden av ett beredskapsläge eller kanske ännu mer ett försvarskrig — som det skulle vara för oss. Det skulle, såvitt jag kan förstå, innebära ett stort tvång mot dem som har behov av en sådan andlig uppbyggelse att inte ge dem möjlighet att få den. Ett förbud mot att i den militära tjänsten anordna en gudstjänst, av vilken så många har behov, skulle därför vara föga lyckligt. Jag tycker dessutom att de ord, som herr Eric Carlsson yttrade om tolerans i detta sammanhang, är alldeles riktiga och vill instämma i dem.

Herr talman! Jag tycker bifall till utskottets förslag.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Här har efterlysts tillfällen då det framstår som naturligt att all personal deltar i korum eller gudstjänst. Det har också frågats om Regimentets dag nödvändigtvis måste firas med korum. Jag vill endast berätta ett självvalt exempel på att det finns naturliga tillfällen för gudstjänst och korum.

Ang. förvaltningen av den allmänna pensionsfonden m. m.

Under beredskapstjänstgöring 1942 dödades vid en övning några timmar efter det att jag själv lämnat platsen sex av mina kamrater på en gång genom en serie minsprängningar. Då det under beredskapen råder tjänstgöring dygnet om, skulle gudstjänst — om reservanternas förslag vinner bifall — inte få förekomma i ett fall som detta, inte ens för dem av de omkomnas föräldrar, syskon, anförvanter och kamrater, som så skulle önska.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, jämlikt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av fru Hamrin-Thorell m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fru *Hamrin-Thorell* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 63, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fru Hamrin-Thorell m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade,

att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fru *Hamrin-Thorell* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 55;

Nej — 64.

Därjämte hade 11 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. förvaltningen av den allmänna pensionsfonden m. m.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 64, i anledning av väckta motioner angående förvaltningen av den allmänna pensionsfonden m. m.

Till behandling hade andra lagutskottet förehaft tio inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna nr 507 i första kammaren av herr *Jacobsson*, *Per*, och nr 628 i andra kammaren av herr *Jönsson* i Ingemarsgården m. fl.;

2) de likalydande motionerna nr 516 i första kammaren av herr *Mattsson* m. fl. och nr 629 i andra kammaren av herr *Jönsson* i Ingemarsgården m. fl.;

3) de likalydande motionerna nr 529 i första kammaren av herr *Sundin* m. fl. och nr 621 i andra kammaren av herr *Hedlund* m. fl.;

4) de likalydande motionerna nr 532 i första kammaren av herrar *Åkerlund* och *Lundberg* samt nr 631 i andra kammaren av herr *Magnusson* i Borås m. fl.; ävensom

5) de likalydande motionerna nr 533 i första kammaren av herrar *Åkerlund* och *Lundberg* samt nr 636 i andra kammaren av herr *Magnusson* i Borås m. fl.

I motionerna I: 507 och II: 628 hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag om sådan ändring av reglementet för

Ang. förvaltningen av den allmänna pensionsfonden m. m.

allmänna pensionsfondens förvaltning, att återlånerätt finge ackumuleras under fem år och att amorteringstiden utsträcktes till 20 år.

I motionerna I: 516 och II: 629 hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla, att den utredning rörande tilläggs-pensionssystemets samhällsekonomiska verkningar, fondförvaltningens framtida utformning m. m., som 1963 års riksdag begärt, måtte komma till stånd genom en särskild utredning med parlamentarisk medverkan.

I motionerna I: 529 och II: 621 hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om skyndsamt utredning och förslag angående en reformering av bestämmelserna för återlån från allmänna pensionsfonden, så att de mindre och medelstora företagens samt jord- och skogsbrukets kreditbehov bättre kunde tillgodoses, samt även i övrigt angående allmänna pensionsfondens möjligheter att aktivt främja näringslivets utveckling.

I motionerna I: 532 och II: 631 hade anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa dels om förslag till sådan ändring av reglementet för allmänna pensionsfondens förvaltning, att arbetsgivare erhöle möjlighet att för återlån få utnyttja de ATP-avgifter, som inbetalats under loppet av de fem senast förflutna åren, och att återlån finge ske upp till 75 % av inbetalda avgifter; dels ock om en utredning rörande a) utsträckande av amorteringstidens längd för återlån till 20 år, b) anpassning av räntenivån för lånen till kreditinstituten till gängse inlåningsränta.

I motionerna I: 533 och II: 636 hade hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t med beaktande av vad i motionerna anförts måtte 1) företaga utredning och framlägga förslag, att arbetsgivare skulle medgivas rätt att — ut-

över de årliga avgifterna för tilläggs-pensioneringen — skattefritt avsätta medel till egen pensionsfond i syfte att göra pensionsutfästelserna fullt säkra, 2) igångsätta utredning i syfte att — sedan AP-fonderna nått en med hänsyn till kravet på likviditet och risken för konjunkturförsämring fullt betryggande storlek och erfarenhet vunnits rörande storleken av arbetsgivarnas frivilliga avsättningar till egna pensionsfonder — begränsa de årliga pensionsavgifterna till AP-fonderna till vad som erfordrades för täckande av fondernas löpande pensionsbetalningar under året.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A. att motionerna I: 516 och II: 629 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B. att följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 507 och II: 628,

2) motionerna I: 529 och II: 621 samt

3) motionerna I: 532 och II: 631, icke

mätte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

C. att motionerna I: 533 och II: 636 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits,

vid utskottets hemställan under A,

I. av herrar *Kaijser, Edström, Erik Filip Petersson, Axel Kristiansson, Jönsson* i Ingemarsgården, *Johansson* i Skärstad, *Ringaby* och *Jonsson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under A hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 516 och II: 629 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om parlamentarisk utredning rörande tilläggs-pensionssystemets samhällsekonomiska verkningar, fondförvaltningens framtida utformning m. m.;

vid utskottets hemställan under B,

II. av herrar *Kaijser, Edström, Erik Filip Petersson, Axel Kristiansson,*

Ang. förvaltningen av den allmänna pensionsfonden m. m.

Jönsson i Ingemarsgården, Johansson i Skärstad, Ringaby och Jonsson, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under B hemställa, att riksdagen i anledning av följande motioner, nämligen

- 1) motionerna I: 507 och II: 628,
- 2) motionerna I: 529 och II: 621 samt
- 3) motionerna I: 532 och II: 631,

i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla dels om skyndsamt förslag till sådan ändring av reglementet angående allmänna pensionsfondens förvaltning, att återlånerätt skulle få ackumuleras under 5 år, dels ock om utredning angående en reformering av bestämmelserna för återlån från allmänna pensionsfonden i enlighet med vad reservanterna anfört;

vid utskottets hemställan under C,

III. av herrar *Kaijser* och *Ringaby*, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den avfattning, denna reservation visade, samt att utskottet bort under C hemställa, att riksdagen, med bifall till motionerna I: 533 och II: 636, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört; samt

IV. av herrar *Edström*, *Erik Filip Petersson*, *Axel Kristiansson*, *Jönsson* i Ingemarsgården, *Johansson* i Skärstad och *Jonsson*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp):

Herr talman! Riksdagen har här att behandla en rad motioner, som samtliga berör ATP-systemets funktioner och verkningar, enkannerligen de samhälls-ekonomiska. Jag vill, herr talman, begränsa mitt anförande till att gälla samtliga motioner och yrkanden med undantag av motionerna I: 533 och II: 636, vilkas yrkande jag icke kan dela.

De aktuella frågeställningarna gäller dels en utredning om fondmedlens för-

valtning och administration och dels principerna för återlånerätten, främst syftande till bättre förhållanden för de mindre företagen.

Den första frågan, kravet om en parlamentarisk utredning beträffande principerna för förvaltningen och administrationen, är ju inte ny. Den har motionsledes framförts tidigare. Riksdagen har beslutat och Kungl. Maj:t har hänskjutit dessa frågeställningar till den utredning som pågår inom finansdepartementet om den långsiktiga ekonomiska politiken.

Denna utredning kan emellertid närmast komma fram till en kartläggning av problematiken. Det är givetvis angeläget att göra en sådan. Det är nödvändigt för fortsatta ställningstaganden. Man kan självklart heller inte se detta problemkomplex fristående från samhällsekonomin i övrigt. Så långt är det alltså riktigt att sätta in denna fråga i det stora ekonomiska sammanhanget när sådan utredning ändå pågår. Parlamentarikernas uppgift är närmast att fullfölja denna utredning. Jag skulle vilja uttrycka det så, att kravet på en parlamentarisk utredning har alldeles särskild aktualitet i det läge vi tidsmässigt nu befinner oss, enär det aviserats att den pågående utredningen snart föreligger färdig. Det bör då finnas förutsättningar för en följande parlamentarisk utredning att använda det material som här kommer fram. Vi menar alltså, att tidpunkten nu är lämplig för att tillsätta en parlamentarisk utredning om påtalade spörsmål.

Frågan om ändrade bestämmelser för återlånerätten har också behandlats av flera riksdagar i följd, från och med 1960 till och med 1964. Vi skriver nu 1965! Den har alla gånger avslagits med den motiveringen, att vi haft för liten erfarenhet av systemets verkningar. Det må vara en riktig motivering i ett ingångsskede. Men för varje år som går vinner man erfarenheter. Man kan således inte i det långa loppet avslå dessa framställningar med den motiveringen.

Ang. förvaltningen av den allmänna pensionsfonden m. m.

Det har därtill också tidigare uttalats att det bör vara angeläget att i slutet av 1960-talet göra en omprövning. Vi närmar oss nu således alltmer den tidpunkt som man aviserat som lämplig för en omprövning.

De motioner, som här föreligger, har varit på remiss till åtskilliga organ och institutioner, och de har tillstyrkts på ett flertal håll. Jag kan således återge att såväl Svenska arbetsgivareföreningen, Svenska bankföreningen och Svenska sparbanksföreningen liksom Sveriges grossistförbund och Sveriges industriförbund samtliga tillstyrkt de krav på ändringar i återlånerätten, som har aktualiserats i motionerna.

Jag vill därtill, herr talman, säga att om återlånerätten skall få någon praktisk verkan för de mindre och medelstora företagen, är det mycket angeläget med den reform som här krävs. I stora drag går den ut på att göra det möjligt för företagen att få lånerätten anpassad inte enbart till premieinbetalningar under ett år, utan till en följd av år, förslagsvis fem, som skulle ge en ackumulerad rätt till återlån. Därest detta bifalles får återlånerätten självfallet en helt annan praktisk betydelse.

Herr talman, jag vill med dessa ord yrka bifall till reservationerna I och II av herr Kaijser m. fl.

Herr **EDSTRÖM** (fp):

Herr talman! Jag kan i stort sett instämma i vad herr Kristiansson här har sagt. Då det gäller den statsfinansiella långtidsplaneringen inom samhällsekonomin bör riksdagen, i den mån det nu står i vår makt att åstadkomma en hållbar planering, vara inkopplad. En parlamentarisk utredning bör med andra ord i sådana fall alltid göras.

Det är givet att expertutredningar alltid är av stort värde, men de bör endast tjäna som grundval för en därefter kommande parlamentarisk utredning, och det är den senare, den parlamentariska utredningen, som skall framlägga förslag för regering och riksdag.

Det anser jag vara en allmän demokratisk princip så som vårt samhälle nu fungerar. Då det gäller en sådan här specialfråga som fondförvaltningen menar jag nog att man bör hålla på densamma. Det är motiveringen till att jag liksom herr Kristiansson yrkar bifall till reservation I.

Reglerna för låncätträtt från AP-fonderna är som utskottet vid tidigare riksdagar uttalat flera gånger inte i alla avseenden helt ändamålsenliga. Även den här gången har detta påtalats av ett flertal remissinstanser. Herr Kristiansson har varit inne på detta. I första hand bör reformering av reglerna ske genom att den nu gällande snäva tidsgränsen för återlånerätt vidgas så att återlånerätten inte förfaller kalenderårsvis utan får ackumuleras under en viss tid, förslagsvis fem år, vilket är av speciellt värde för mindre företag. Även i en del andra avseenden är det motiverat med en översyn av bestämmelserna för dessa återlån. Detta är motiveringen till att jag yrkar bifall till reservation II.

Herr **KAIJSER** (h):

Herr talman! I fråga om de två första reservationerna vill jag instämma i vad de tidigare talarna har sagt.

Båda reservationerna är ju gamla bekanta. Redan förra året yrkades det att den utredning rörande tilläggs pensionseringens samhällsekonomiska verkningar som begärdes 1963 skulle ske under parlamentarisk medverkan. Även om utredningen om finansiella långtidsperspektiv inom samhällsekonomin kommer att avslutas under innevarande år tycker vi att det alltjämt är angeläget att en parlamentarisk utredning skall få medverka vid bearbetningen och bedömningen av det material som experterna framlägger. Det är vårt motiv till yrkandet om bifall till reservation I.

I den andra reservationen, som också är gemensam för de borgerliga par-

Ang. förvaltningen av den allmänna pensionsfonden m. m.

tierna, framföres önskemål om revision av reglerna för återlån från pensionsfonderna, en fråga som båda de föregående talarna också har varit inne på. Enligt den senaste redovisningen av pensionsfondernas placering uppgick återlånen totalt till endast fem procent av hela kapitalet. Särskilt inom den tredje fondstyrelsen är utlåningen obetydlig — såvitt jag förstår torde den alltså bara uppgå till någon tiondel procent av det samlade kapitalet. De begränsningar som är uppställda för återlånerätten är särskilt för denna fond i många fall direkt hindrande för ett utnyttjande av återlånerätten. Samtidigt gäller det här företagare, t. ex. jordbrukare, som har ett betydande kapitalbehov och för vilka en under flera år samlad återlånemöjlighet skulle vara av betydelse. Kalenderårsbegränsningen betyder ju att en hel del av dessa små företagare utestängs från återlånemöjlighet därför att de erlagda pensionsavgifterna per år understiger minimigränsen, 1 000 kronor. En ackumulering av återlånerätten under fem år skulle öppna möjlighet även för en del av dessa företagare att göra återlån. För större företagare finns ju faktiskt möjlighet att på vissa omvägar få till stånd en ackumulering av lånemöjligheterna. För alla dem som erlagger mer än 1 000 kronor om året i pensionsavgift finns det möjlighet att ta ett lån. Om man siktar på en investering några år framåt så kan man ta ett lån varje år. Man sätter in medlen på bankräkning. Kostnaden för låntagaren blir då skillnaden mellan bankens utlånings- och inlåningsränta. På sätt och vis kan man genom detta skaffa sig en ackumulering av lånerätten. De som betalar mindre än 1 000 kronor om året i avgifter till AP-fonderna har inte den möjligheten. Det kan inte vara riktigt ändamålsenligt att det är på detta sätt. I realiteten finns alltså en ackumulering av lånerätten för vissa företagare men inte för andra, som kanske ännu bättre behöver den — även om denna rätt så att säga

måste utnyttjas på omvägar och med en viss extrakostnad. Även utskottet anser att de nuvarande återlånereglerna inte är helt ändamålsenliga men vill i alla fall inte nu genomföra någon ändring. Vi anser att en sådan ändring, som innebär en femårig ackumulering av återlånerätten, redan nu borde kunna genomföras, och begär därjämte en översyn av bestämmelserna även i andra avseenden.

Den tredje reservationen vid utskottets hemställan under C är framförd av enbart högerledamöter och innehåller en begäran om utredning i två avseenden. Den ena utredningen syftar till att ge ökade möjligheter åt företag att säkerställa pensionsutfästelserna utöver den allmänna tjänstepensionen. Enligt tidigare lagstiftning fanns möjligheter för företag att till särskilda pensionsfonder avsätta en del av årets vinst för detta syfte. Den fonderingen har ju måst upphöra. I vissa fall måste dessutom en minskning av fonderna genomföras därför att avdrag för utgivna ATP-avgifter inte får ske i deklarationen, såvitt medel härför ej har tagits ur tidigare uppbyggda pensionsfonder.

Trots detta förekommer alltså uppbyggnad av ett pensionssparande utöver det som sker inom AP-fonderna. Genom den s. k. PRI-försäkringen har till Svenska arbetsgivareföreningen anslutna företag byggt upp en pensionsförsäkring för att trygga pensioner utöver dem som erhålles enligt ATP-systemet. PRI-systemet är uppbyggt så att det väsentliga nysparandet får stanna kvar hos företagen under den tid utbetalningarna enligt systemet inte är så stora. Å andra sidan tillämpas en kollektiv säkerhet, innebärande att de i försäkringen samgående företagen gemensamt ansvarar för pensionen inom sådana företag som eventuellt inte blir i stånd att fullgöra sina förpliktelser. Vi anser att man bör utreda möjligheterna för företagen att säkerställa gjorda pensionsutfästelser utöver den allmänna tjänstepensionen genom att till egna

Ang. förvaltningen av den allmänna pensionsfonden m. m.

pensionsstiftelser fa avsätta ett belopp som motsvarar skillnaden mellan å ena sidan den försäkringsmatematiskt beräknade genomsnittliga verkliga årskostnaden av de gjorda utfästelserna och å andra sidan de avgifter som arbetsgivaren har att erlägga till AP-fonden för sina anställda.

Den andra utredningen gäller möjligheterna att genomföra ett ändrat system för och en decentralisering av pensionsfonderna. Vårt yrkande innebär ingen diskussion om avgiftens storlek i och för sig. Vi ifrågasätter bara huruvida det uppkomna sparandet skall samlas i en jättelik statlig fond eller om lika gynnsamma resultat kan uppnås genom en viss decentralisering. Vi menar att man bör kunna utreda möjligheterna att, sedan AP-fonderna nått en med hänsyn till kravet på likviditet och risken för konjunkturförsämring fullt betryggande storlek och sedan erfarenhet har vunnits rörande arbetsgivarnas frivilliga avsättningar till egna pensionsfonder, begränsa de årliga pensionsavgifterna till AP-fonderna till vad som erfordras för att täcka fondernas löpande pensionsbetalningar under året. Detta stämmer ju i och för sig överens med den fördelningsprincip som gäller för ATP-systemet.

Delade meningar kan givetvis råda rörande storleken av det sparande som skall åstadkommas genom ATP-systemet och därmed rörande storleken av de avgifter som skall uttagas av arbetsgivaren. I vissa hänseenden torde emellertid full enighet råda. Det är t. ex. nödvändigt att bygga upp ett så stort sparande att utgående pensioner är säkerställda även i händelse av en nedgång i konjunkturerna. Det är vidare angeläget att avgiftsuttaget hålles jämnt år från år. AP-fonderna kommer att under åren fram till sekelskiftet nå en oerhörd storlek. De uppgår nu till 10 miljarder och kommer vid sekelskiftet att nå upp till ett belopp på 200—300 miljarder. Uppenbarligen innebär en sådan central fondering en oerhörd

maktkoncentration. Den enskilda kapitalmarknaden skulle i betydande utsträckning förlora sin betydelse, och näringslivet skulle för sin framtida utveckling och rationalisering i väsentliga avseenden vara i händerna på de tillfälligt makthavande. Härigenom kan risk uppstå för en sådan centraldirigering av näringslivet att investeringarna blir beroende mera av politiska ställningstaganden än av företagsekonomiska överväganden. Det förslag till decentralisering av fonderna som vi vill göra till föremål för en utredning skulle inte innebära någon minskning av summan av de för den allmänna tjänstepensionen fonderade medlen. Efter det mönster som den tidigare nämnda PRIFörsäkringen har givit skulle också säkerheten i fondernas placering kunna garanteras.

Jag nöjer mig, herr talman, med dessa antydningar rörande det förslag till utredning som vi har framställt och ber att få yrka bifall till reservation III.

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s):

Herr talman! Som redan har påpekats i debatten har samtliga de yrkanden som förekommer i de nu föreliggande motionerna tidigare varit föremål för riksdagens behandling. I samtliga fall har de inte föranlett någon åtgärd. Det gäller önskemålet om en parlamentarisk utredning beträffande tilläggs pensions-systemets samhällsekonomiska verkningar, fondförvaltningens framtida utformning m. m. som hör samman med dessa problem. Detsamma är förhållandet med önskemålet om ökad återlänerätt för dem som betalar avgifter, d. v. s. för arbetsgivarna — i första hand tänker man väl på småföretagarna. Vidare rör det sig om ackumulering av återlänerätten för fem år och en decentralisering av de samlade fonderna. Även dessa frågor har redan tidigare varit föremål för behandling.

Jag har ingenting annat att säga om de framställda yrkandena än att jag vill

Ang. förvaltningen av den allmänna pensionsfonden m. m.

erinra motionärerna om att samtliga de medel som har inbetalats till AP-fonderna är utlånade till staten och kommunerna samt till näringslivet, i viss utsträckning till jordbrukare, och en del i form av s. k. återlån. Jag vill också erinra om, vilket jag sannolikt har gjort vid tidigare tillfällen då vi diskuterat dessa frågor, att återlånen sker via banksystemet och att låntagaren skall ställa bankmässig säkerhet för det lån han erhåller. Om det vore tillfredsställande tillgång på kapital vore det inget problem. Var och en som kunde ställa bankmässig säkerhet skulle väl då också få låna de medel han behövde, och detta utan hänsyn till om han hade betalat 1 000 eller 50 000 kronor i avgifter till ATP. Det som har skapat problemet är ju att det för närvarande och sedan en tid tillbaka råder knapphet på kapitalmarknaden.

Vad som kan utläsas ur yrkandena om en ökad återlånerätt är alltså inte någonting annat än att man vill ha en privilegierad lånerätt, bygd på inbetalda avgifter till pensionssystemet, således en lånerätt som ligger helt vid sidan om de kreditrestriktioner som vi för närvarande arbetar med. För närvarande betalas det in avgifter till ATP motsvarande ungefär tre miljarder kronor per år. Med 50 procent till privilegierade lån av det slag som vi nu talar om skulle alltså en och en halv miljard gå vid sidan om den kreditkontroll som riksbanken utövar. Jag är inte säker på att det är i någons intresse att så sker.

Beträffande kravet på en parlamentarisk utredning, eller ett parlamentariskt inslag i den utredning som redan pågår angående tilläggspensionssystemets samhällsekonomiska verkningar, vet jag inte om det i själva sakfrågan skulle betyda något tillskott. Jag tror att man kan lita på att långtidsutredningen behandlar de problem som är förknippade med denna frågeställning på ett sätt som är både objektivt och belysande. Det man syftar till när man kräver en parlamentarisk utredning är väl att man vill ha

också en politisk bedömning av hur ATP-fonderna skall användas. Det tycker jag att man kan vänta med till dess man fått se resultatet av den nu sittande långtidsutredningen, vars betänkande snart torde kunna föreligga.

Återlånerätten är ett irrationellt inslag i den fråga som hör samman med fondförvaltningen. Det är ju inte rationellt att ha en privilegierad lånerätt på grund av att man betalar in avgifter som man lagligen är skyldig att betala för dem som är pensionsförsäkrade. Återlånerätten gäller ju inte för dem som betalar egenavgifter, d. v. s. de som inte är anställda utan betalar avgifter på grund av inkomst av annat förvärvsarbete. De har ingen återlånerätt på dessa avgifter, utan det är avgifter som en arbetsgivare betalar för sina anställda som grundar rätten till återlån. En ackumulering under fem år av lånerätten kommer att bli ett ännu mera irrationellt inslag i fondförvaltningen. Det betyder ju att fondförvaltningen måste vara beredd på att när en femårsperiod har gått så kan det ställas krav på återlån i en omfattning som icke kan tillgodoses med mindre än att man på ett eller annat sätt realiserar de fondplaceringar som redan är gjorda. Det rör sig ju om ofantliga belopp.

Det är alltså ur praktisk synpunkt ganska orealistiskt att tänka sig att en ekonomisk förvaltning av den storlek som det här rör sig om skall kunna utfästa sig att tillgodose önskemål om återlån uppgående till 50 procent av vad som har inbetalats i avgifter under en femårsperiod. Jag tycker att det är så mycket mera tveksamt om det över huvud taget är möjligt att tala om en ackumulerad lånerätt, när man vet att mycket förmånliga möjligheter till lån för olika ändamål genom statens försorg skapades under åren före kapitalknapphetens tid men inte utnyttjades i någon större utsträckning därför att andra kreditmöjligheter var förmånligare. När det var gott om kapital var räntan låg. Den var i vissa situationer lägre än vad

Ang. förvaltningen av den allmänna pensionsfonden m. m.

dessas statliga fonder kunde bjuda, därför att man där räknar med räntenivån under en fem- eller tioårsperiod. Vi skulle alltså mycket väl kunna komma i en situation då det inte var någon efterfrågan på återlån på grund av att kreditmöjligheterna i övrigt var tillräckliga för att tillgodose efterfrågan. Men så blir det kanske en åtstramning. Alla skulle då kunna göra sin rätt gällande att låna en viss procent av de avgifter som hade betalats in under den senaste femårsperioden.

Herr Kaijser måste ha gjort sig skyldig till vissa missförstånd i fråga om systemets verkningar. Han säger att större företagare redan nu har en viss möjlighet till ackumulering. Den möjligheten föreligger inte. Den stora företagaren såväl som den lilla — om man med den lilla företagaren menar den som i varje fall betalar in 1 000 kronor i avgifter per år — kan varje år kräva att få låna 50 procent av allt vad han har inbetalt. Han erhåller också dessa lån. I det avseendet är den större företagaren inte i någon förmånligare ställning än den mindre företagaren, utom så till vida att han har möjlighet att låna så stora belopp att det har en viss betydelse för den ekonomiska förvaltningen av hans företag. Däremot har kanske den större företagaren en förmån framför den mindre företagaren i ett annat avseende; han kan i större utsträckning få del av de förmåner som f. n. finns i fråga om placeringen av AP-fondernas medel i obligationer. Han kan eventuellt ha egna obligationslån i vilka AP-fonderna tecknar obligationer, eller också kan han via en kreditinrättning som arbetar med obligationslån få del i den utlåningen. Därvidlag har den mindre företagaren inte samma möjligheter, eftersom han inte kan lägga upp egna obligationslån och inte har tillgång till något kreditinstitut av den beskaffenheten att han kan räkna med att i detta avseende ha en privilegierad ställning. Det finns ju förstås vissa kreditinstitut för jordbruksändamål som också får

pengar från AP-fonderna, men det är inte säkert att de får lika mycket som industrien i övrigt, ens proportionsvis.

Jag tror att herr Kaijser gjorde ytterligare ett misstag i sin redogörelse. Han talade om en decentralisering av fonderna genom att arbetsgivarna endast skulle behöva inbetala så mycket som motsvarar de årliga utbetalningarna av pensioner, medan resten skulle fonderas hos företagen för pensionsförmåner utöver vad ATP-systemet ger. Jag har inte läst motionerna på det sättet. Jag har i stället räknat med att vid en decentralisering av fonderna skulle de passiva, alltså de som betalar avgifter för sina anställda, endast betala så stor del som behövs för att täcka de årliga kostnaderna för pensionssystemet, medan återstoden skulle fonderas hos företagen, således helt fristående från den fondering som exempelvis sker genom ITP för att tillgodose behovet av pensionsförmåner utöver vad ATP ger.

Även en sådan decentralisering har diskuterats. Jag har inte funnit att det är någonting att fundera på. Det är inte fråga om att fondera för pensionsbehovet inom det egna företaget, utan fråga om en rätt att fondera medel som egentligen skulle inbetalas till pensionssystemet och som i företagarens räkenskaper skall upptagas såsom en skuld till pensionssystemet. Det skulle alltså inte gälla egna pensionsutfästelser utan utfästelser för pensionssystemet.

Jag vill fråga herr Kaijser om det skulle vara möjligt att medge en ackumulerad återlånerätt under fem år till 50 eller 75 procent av det inbetalda beloppet och ändå befria arbetsgivarna från att betala mer än som behövdes för att klara de årliga utbetalningarna.

Herr Kaijser har underskrivit både den reservation som gäller återlånerätten och den som gäller rätten att fondera i företagen, där man ju inte undantar några företagare. Det kan inte gå ihop. Om reservation III bifalles finns det inget underlag för reservation II.

Ang. förvaltningen av den allmänna pensionsfonden m. m.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets utlåtande i samtliga punkter.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp):

Herr talman! Beträffande frågan om kravet på en parlamentarisk utredning säger herr förste vice talmannen Strand att man här kan lita på den långtidsutredning som redan arbetar. Jag betvivlar inte alls att man kan lita på den. Men jag vill än en gång understryka vad jag tidigare sagt, nämligen att det här endast rör sig om en kartläggning. Då herr förste vice talmannen säger att det inte finns någon anledning att tillsätta en parlamentarisk eller politisk utredning innan vi har sett resultatet, tar jag detta hans yttrande som ett löfte för framtiden, i varje fall så till vida att han kan ge sin medverkan framdeles till en parlamentarisk utredning den gång resultatet föreligger. Från mina utgångspunkter och bedömningar när det gäller en expertutredning kommer jag nog fram till att det kan finnas anledning att begära en parlamentarisk utredning oavsett om resultatet föreligger färdigt eller ej, i varje fall då det gäller ett sådant område som vi här diskuterar. Enligt mitt förmenande skulle man mycket snabbare kunna få fram resultat att föreläggas riksdagen, om man nu i långtidsutredningens slutskede beslutade om en parlamentarisk utredning.

När det sedan gäller återlånerätten, håller jag fullständigt med herr Strand om att därest vi hade haft en fungerande lånemarknad skulle denna frågeställning ha varit av ytterst liten betydelse. Men nu är inte vår lånemarknad sådan, och därför har frågeställningen självfallet fått ökad aktualitet. Herr Strand kallar denna återlånerätt för en irrationell företeelse — det är en privilegierad lånerätt, säger han vidare, som går vid sidan om de allmänna kreditbedömningarna. Detta må vara hänt med hänsyn till gällande kreditrestrik-

tioner. Men jag förmenar att när vi har denna återlånerätt i princip kan det inte vara riktigt med klausuler som gör att de mindre företagarna inte får utnyttja densamma. Och det är närmast detta vi diskuterar — inte principfrågan om det är riktigt att ha återlånerätt eller ej; riksdagen har ju här fattat ett beslut som alltjämt gäller.

Jag tror inte på de invändningar som har rests i syfte att visa att det är omöjligt att ha en femårsperiod kvalificerande för återlånerätt. Förutsatt att man får en smidig övergång, tror jag att en ordning med femårsintervaller kommer att löpa lika bra som det system vi har i dag. Det blir inte så att man riskerar att få stora samlade krav på återlån vart femte år. Har man ett väl genomtänkt övergångssystem kommer det att löpa lika smidigt som med hittillsvarande regler.

Herr KALJSER (h):

Herr talman! Jag sade att det i praktiken redan nu finns möjlighet att ackumulera rätten till återlån. Det ligger så till att den som betalar in mer än 1 000 kronor i pensionsavgifter för sina anställda har möjlighet att det året låna 500 kronor och sätta in pengarna på bank, alltså spara dem. Han kan ta upp ett nytt lån nästa år och spara även de pengarna, o. s. v., varefter han kan använda hela beloppet för en större investering som ligger längre fram i tiden. Men den som betalar mindre än 1 000 kronor i pensionsavgifter för sina anställda kommer inte upp till beloppet 500 kronor och kan alltså inte låna på detta sätt — han kan inte sikta framåt och tänka sig att om så och så många år har beloppet vuxit till den storleken att han kan göra en viss investering. Där ligger en stor skillnad mellan de bägge företagen.

Önskemålet om decentralisering gäller inte bara en fondering som skulle kunna garantera pensionsutfästelser utanför ATP — det sker för närvaran-

Ang. förvaltningen av den allmänna pensionsfonden m. m.

de i PRI-systemet, som jag talar om — utan också en fondering på liknande sätt av de avgifter till AP-fonderna som överstiger vad som behövs för utbetalning under året. Det är en utredning om möjligheterna till en sådan fondering som vi har begärt, och den utredningen kommer att ta avsevärd tid. I reservation II säger vi att ackumuleringsrätten under fem år är en ändring som borde kunna genomföras utan dröjsmål; någon längre utredning skulle inte behövas. Det är klart att dessa låda saker inte stöter ihop. I förra fallet gäller det en långsiktig planering som får utformas på det sätt utredningen kan anvisa, i senare fallet gäller det någonting som just nu skulle kunna vara av värde.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Först vill jag säga till herr Kaijser att hans matematik inte är alldeles riktig.

Visserligen kan den, som betalar avgifter till ATP för sina anställda, varje år låna 50 procent av det inbetalda. Men han kan inte spara hela beloppet tills fem år har gått och då använda 50 procent av de gångna årens totala inbetalningar. Han skall nämligen amortera på tio år. När han lånar skall han alltså börja amortera första årets lån redan året därpå. Om man räknar med att han lånar under tio år bör det gå ungefär jämnt ihop — sista året disponerar han det han har rätt att ta av ett års inkomst, resten har faktiskt ätits upp av amorteringar. Det går alltså inte att uppnå en ackumulering av det slag man åsyftar i varje fall i motionerna.

Till herr Kristiansson vill jag replikera, att jag inte har sagt att det finns möjlighet till en parlamentarisk utredning efter det att långtidsutredningen är klar; jag har bara sagt att man ju kan vänta med att begära den parlamentariska utredningen intill dess vi har sett långtidsutredningens redovisning.

Om det finns skäl att diskutera även de politiska aspekterna för AP-fondernas användning, så är det klart att det står vilken riksdagsman som helst fritt att motionera om en sådan utredning.

Sedan säger herr Axel Kristiansson, att han inte tror på de svårigheter som jag har anfört såsom förenade med femårsackumuleringen av lånerätten. Förmodligen skulle jag inte göra det heller om jag tillhörde den kategori, som under alla förhållanden ville ha den. Detta till trots vill man se på problemen objektivt. Framför allt med hänsyn till de stora kapital det rör sig om måste väl en fondförvaltning, som i större eller mindre grad är bunden av en utfästelse om att tillhandahålla de passiva medlemmarna i pensionssystemet en lånerätt, grundad på de fem senaste årens inbetalningar, på visst sätt vara i varje fall hindrad i sina planeringar, som ju aktualiseras ideligen under årets gång.

Det finns en redovisning i utskottets utlåtande. Av denna framgår, att av det som hittills har inbetalats till AP-fonderna är alltsammans placerat. Det har t. o. m. inträffat att fondförvaltningen har funnit ändamålsenligt att förtidsplanera. Jag är inte säker på att detta sker därför att man vill bevaka möjligheten att placera förmånligt, utan därför att man vill tillgodose kraven på att få utbjuda lån placerade. Bostadsbyggnad, industrier eller kommuner, eller vilka ändamål det tidigare varit fråga om, har fått sina lånebehov tillgodosedda mera långsiktigt. Fondförvaltningen har tagit tillfälliga lån i bankerna för att klara likviden för obligationerna omedelbart.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Jag har inte anfört några exempel som gällt ens fem år. I de exempel jag anfört har jag räknat tre år. Under första året får han låna 1 000 kronor, andra året får han också låna 1 000 kronor, men han skall betala tillbaka 100 kronor, och under det tredje

Ang. förvaltningen av den allmänna pensionsfonden m. m.

Året får han också låna 1 000 kronor, men han skall betala tillbaka 200 kronor. Han kan alltså det tredje året räkna med att göra en investering som är betydligt större än 1 000 kronor. Den som erlägger mindre än 1 000 kronor i årliga avgifter kan inte göra en motsvarande ackumulering av sin återlånerätt.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp):

Herr talman! Jag har aldrig tvekat på att alla pengar i fonderna är placerade. I dessa kapitalbristens tider skulle det väl vara förunderligt om inte de här centralt uppsamlade medlen skulle finna användning. Men när jag gör mina bedömningar och säger att ackumuleringen inte skulle spela någon större roll för fondförvaltningen, är det från den utgångspunkten att det gäller de allra minsta låntagarna. Det kan inte bli så stora summor att de kan rubba de planeringar som man måste göra inom fondförvaltningen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

I fråga om *punkten A*, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kristiansson, Axel*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 64 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kristiansson, Axel*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 58.

Sedermera gjorde herr talmannen i enlighet med de rörande *punkten B* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kristiansson, Axel*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 64 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. jakten på sjöfågel vid Bottenviken och Östersjökusten

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kristiansson, Axel*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 68;
Nej — 58.

Ytterligare gjorde herr talmannen enligt de avseende punkten C förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herrar *Kaijser* och *Ringaby* vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kaijser* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 64 punkten C, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herrar *Kaijser* och *Ringaby* vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans

uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kaijser* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 91;
Nej — 23.

Därjämte hade 12 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 65, i anledning av väckta motioner angående förarskydd på traktor;

nr 66, i anledning av väckta motioner om höjd dagpenning till värnpliktig m. m.;

nr 67, i anledning av väckt motion om möjlighet för visst värnpliktigt befäl att erhålla reservanställning;

nr 68, i anledning av väckt motion om viss ändring av reglerna för beviljande av förtidspension;

nr 69, i anledning av väckta motioner om ändrade regler för tillstånd till innehav av radioamatöranläggning; samt

nr 70, i anledning av väckta motioner om förbud för minderårig att inneha och bruka luftvapen m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. jakten på sjöfågel vid Bottenviken och Östersjökusten

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 28, i anledning av väckt motion angående jakten på sjöfågel vid Bottenviken och Östersjökusten.

Tredje lagutskottet hade behandlat en inom riksdagens andra kammare väckt och till lagutskott hänvisad motion, nr 643, av herr *Hedin m. fl.*

Ang. jakten på sjöfågel vid Bottenviken och Östersjökusten

I motionen hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära, att bestämmelser skulle utfärdas, innebärande att möjlighet till förlängd vinterjakt och begränsad vårjakt på sjöfågel erbjödes skärgårdsbefolkningen vid Bottenviken och Östersjökusten i enlighet med motionens syfte.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt,

a) att riksdagen i anledning av förevarande motion, II: 643, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t sasom sin mening giva till känna vad utskottet i utlåtandet anfört rörande vårjakten, samt

b) att motionen i övrigt ej måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I sitt yttrande över motionen hade utskottet bland annat anfört, att det funnit, att en starkt inskränkt vårjakt längs ostkusten borde kunna tillåtas. De inskränkningar, som motionärerna föreslagit, och som bland annat innebure en begränsning av jakten till hanar av ejder, vigg och storskrake, syntes enligt utskottet i huvudsak vara lämpliga för att förebygga, att jakten finge större menliga verkningar på fågellivet. Utskottet hade på detta område ansett sig icke böra ingå på närmare detaljer men velat understryka, att endast personliga tillstånd till den verkligt bofasta skärgårdsbefolkningen borde ifrågakomma. Utskottet förutsatte, att jaktens verkningar på fågellivet skulle följas med uppmärksamhet och att jakten, då omständigheterna så påkallade, ytterligare skulle inskränkas eller helt förbjudas.

Reservation hade avgivits av herrar *Göran Karlsson, Svante Kristiansson, Wirmark* och *Johansson* i Torp, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss aningen del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att förevarande motion, II: 643, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr KRISTIANSSON, SVANTE, (s):

Herr talman! Tredje lagutskottets utlåtande ansluter till motionen nr 643 i andra kammaren av herr Hedin m.fl. I motionen hemställs att skärgårdsbefolkningen vid ostkusten skall erhålla möjlighet till förlängd vinterjakt och begränsad vårjakt på viss sjöfågel. Tredje lagutskottets majoritet har i viss mån tillstyrkt motionen på så sätt, att en begränsad vårjakt på hanar av ejder, vigg och storskrake skulle tillåtas den bofasta skärgårdsbefolkningen.

Enligt nuvarande bestämmelser råder helt förbud mot vårjakt av all sjöfågel. Detta överensstämmer med Pariskonventionen av 1950, som Sverige var med om att upprätta och som innebär att fågelskydd skall förefinnas under vårflyttningen. Enligt dess artikel 2 anser de fördragsslutande staterna allmänt sett, att skydd bör ges beträffande alla fåglar åtminstone under fortplantningstiden samt beträffande flyttfågeln dessutom under den tid, då de vänder åter till sina boplatser. Denna konvention ratificerades av Sverige så sent som år 1963.

Sedan 1955 råder totalförbud mot vårjakt på sjöfågel inom vårt land. Detta förbud tillkom efter en utredning som utvisade att sjöfågelstammen hade så kraftigt decimerats på grund av vårjakt, att skydd för fågelstammen var nödvändigt. Efter det att totalförbudet mot vårjakt tillkom har det visat sig att sjöfågelstammen återigen ökat, bl. a. beträffande ejder. Ökningen är visserligen icke tillräcklig, men stammen är på god väg att uppnå normal omfattning.

Det får väl betraktas som förvånande att man, sedan åsyftat resultat uppnåtts, ånyo vill införa vårjakt på sjöfågel och därigenom spolia vad som vunnits med förbudet.

Motiveringen för införande av vårjakt på sjöfågel grundar sig på att skärgårdsbefolkningen skulle känna missnöje och irritation över att en hävdvunnen rätt till jakt frantogs dem genom det 1955 införda förbudet. Det har

Ang. jakten på sjöfågel vid Bottenviken och Östersjökusten

nu gått tio år, och man har blivit av-
vand med jakt vid denna årstid. Enligt
uppgift har man inrättat sig härefter
och inser riktigheten av att avstå från
vårjakten. För övrigt föreligger möj-
lighet för dem som har intresse och
behov av denna förströelse att idka jakt
på sjöfågel under vintern, då jakten är
tillåten.

Utskottet motiverar sin ståndpunkt
med att vårjakt skulle vara av värde
för skärgårdsbefolkningen som avkopp-
ling och omväxling i tillvaron. Men det
är väl ändå inte tänkbart att en fem
dagars vårjakt kan ha någon större be-
tydelse ur trivselsynpunkt för denna
befolkning, i varje fall med hänsyn till
de risker jakten medför för fågelbe-
ståndet.

Även om man bortser från konven-
tionens bestämmelser torde det ur alla
synpunkter vara oförenligt med nutida
uppfattning att utöva jakt under fort-
plantningstiden. Utskottet medger i sitt
utlåtande liksom reservanterna att få-
gelstammarna icke bör oroas under
våren, då häckning pågår eller ome-
delbart förestår. Utskottet säger vida-
re, att det är tydligt att jakt under vå-
ren alltid i någon mån kommer att ver-
ka störande på fågellivet och att lämp-
ligheten av att återinföra vårjakt, om
än i begränsad omfattning, därför själv-
fallet kan ifrågasättas, men med hän-
syn till skärgårdsbefolkningens intres-
se rekommenderar utskottet ändå vår-
jakt. Således anser utskottet att i detta
fall fågelskyddet bör ge vika för män-
niskors intresse av jakt.

Utskottets tveksamhet framgår även
då utskottet förutsätter att jaktens
verknningar på fågellivet följs med upp-
märksamhet och att jakten, då omstän-
digheterna så påkallar, ytterligare in-
skränkts eller helt förbjuds. Vore det
inte med hänsyn till vad utskottet an-
fört bättre att avstå från detta även-
tyr?

Det bör kanske i detta sammanhang
också erinras om att förbud mot vår-
jakt på sjöfågel råder vid hela västkus-

ten och har förekommit redan innan
jaktstadgan infördes år 1938.

Som framgår av remissutlåtanden
skulle kontrollen över dem som finge
utöva vårjakt bli mycket svår att upp-
rätthålla och omfattande. Vidare åbe-
ropas skärgårdsbefolkningens missnöje
över att inte få bedriva vårjakt, men
detta missnöje kommer sannolikt att
bli betydligt större och avundsjukan
hos dem som inte får delta kommer att
ge sig till känna. En tillståndsprövning
i detta fall får betraktas såsom mycket
komplicerad.

Det finns mycket att tillägga beträf-
fande konventionen, men jag skall inte
beröra den med hänsyn till att en an-
nan reservant kommer att ta upp det-
ta spörsmål.

Till sist vill jag bara säga, att allt ta-
lar för att förbudet bör behållas. I hu-
manitært avseende skulle vårt land bli
uppmärksammat, om jakt tillåtes un-
der häckningstid. Det får väl betraktas
såsom brutalt att tillåta någonting så-
dant.

Med det anförda vill jag, herr talman,
yrka bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Nyman* (fp).

Herr **ALEXANDERSON** (fp):

Herr talman! Jag vill börja med att
fastslå, att det som föreslås i motionen
och i utskottsutlåtandet ingalunda är ett
återinförande av den vårjakt på sjöfågel
som nu har varit förbjuden i omkring
tio år. Det är bara fråga om en mycket
begränsad dispens från totalförbudet,
som sålunda i princip fortfarande skall
gälla. Det föreslås först och främst att
jakten skulle vara mindre än en vecka
— fem söckendagar har det sagts —
vidare att bara hanar av ejder, stor-
skrak och vigg skulle få jagas, och slut-
ligen att det bara är fråga om att ge
personliga licenser till vissa fast bo-
satta skärgårdsbor.

Om man nu skall bedöma skälen för
och emot denna uppmjukning, bör man
först fastslå hur intresseavvägningarna

Ang. jakten på sjöfågel vid Bottenviken och Östersjökusten

sker. Å ena sidan har vi de renodlade naturvårdsintressena, som har satt sig emot denna uppmjukning av förbudet. Å andra sidan har vi framför allt jägarorganisationerna och skärgårdsbefolkningen — det är ju organisationer och kretsar som också har stort intresse för naturvården, fastän de ser den ur en litet annan synvinkel. Det väsentligaste skälet som har åberopats gäller trivseln för skärgårdsborna.

Man kan också göra bedömningen från formella synpunkter och ifrågasätta, om vi genom biträdande av den internationella konventionen har frånhänt oss möjligheten att ge dispens. Slutligen kan man göra en reell bedömning och undersöka konsekvenserna för sjöfågelsbeståndet.

1950 års konvention om skydd för fågellivet, som av oss ratificerades 1963, innehåller, såsom den föregående ärade talaren nämnde, ett principiellt förbud mot jakt på fågel under fortplantningstiden och den tid när flyttfåglarna kommer åter till landet — här har nämnts i första hand mars—juli. I konventionen finns emellertid en möjlighet intagen att bevilja vissa undantag bl. a. för Sverige i den mån det är motiverat av särskilda förhållanden inom näringslivet.

Det har nu diskuterats, huruvida detta undantag är tillämpligt i det aktuella fallet. Det har sagts att skärgårdsbefolkningen ju inte är beroende av denna jakt för sitt uppehälle eller sin hushållning — det finns väl för övrigt ingen grupp här i landet som är beroende av jakt ur sådana synpunkter.

För att få klarhet i frågan har utskottet varit i kontakt med vår främste jaktlagstiftningsexpert, överdirektör Bouveng. Han hänvisar till upplysningar som lämnats av vår delegat vid konventionens antagande 1950, professor Hörstadius, som har sagt att man då diskuterade vilka grupper som kunde ifrågakomma för undantagsbestämmelsens tillämpning. Därvid nämndes för Sveriges del samerna, skogsbefolkningen i övre Norrland och fiskarbefolk-

ningen i skärgårdarna. Nu är det ju fråga om den sistnämnda gruppen, skärgårdsbefolkningen. Utskottet har därför funnit det klarlagt att en på föreslaget sätt begränsad dispensgivning inte skulle strida mot konventionen.

Vad så angår de reella skälen har det sagts att för dispens talar att detta är en viktig trivselfråga för skärgårdsbefolkningen i dess isolerade läge. Jag tycker kanske själv att man kan reagera mot att en sådan synpunkt framföres som ett huvudskäl. Det som är olämpligt bör väl inte tillåtas av sådana skäl.

Jag vill hellre se frågan på ett litet annat sätt. Jakt är över huvud taget en allmänt accepterad företeelse, om den bedrivs enligt vettiga principer. Det har inte heller på något håll bestritts, att jakt bör få bedrivas inom ramen för uppdragna gränser. Under sådana förutsättningar får den väl anses verka främjande på vilt- och naturvård, dels genom en viss reglering av djurbeståndet och dels genom att den skapar och vidmakthåller ett starkt intresse för naturen.

Frågan gäller då i vilken mån den här ifrågasatta dispensen är rimlig. Såvitt man kan få fram av remissyttrandena och övrig utredning, kan det inte sägas att en begränsad dispens till vårjakt skulle verka menligt på sjöfågelsbeståndet. Då den nu tillåtna höstjakten huvudsakligen avser honor och ungfågel och det under våren endast skulle bli fråga om hanar, är den föreslagna ordningen snarast ägnad att verka för en bättre balans inom stammarna. I varje fall torde den inte vara skadlig, och den är utan nämnvärd betydelse för beståndet i jämförelse med andra faktorer, t. ex. oljeskador och vinterjakten i vårt södra grannland. Med hänsyn härtill är det enligt utskottets mening rimligt att på angivet sätt tillmötesgå skärgårdsbefolkningens önskemål.

När naturvårdsintressena genom remissyttranden och eljest så hårt hållit på totalförbudet, är det väl snarast där-

Ang. jakten på sjöfågel vid Bottenviken och Östersjökusten

för att man fruktar att den föreslagna dispensen skall bli en första början till en längre gående uppmjukning av totalförbudet eller att man inte skall kunna kontrollera efterlevnaden av begränsningarna till vissa personer, fågelslag och tider — herr Kristiansson var särskilt inne på den saken.

I sistnämnda avseende är jag — och jag tror att jag då kan tala på hela utskottsmajoritetens vägnar — av rakt motsatt uppfattning. Det är vitsordat i remissyttranden och eljest, att nuvarande totalförbud inte efterlevs i praktiken. Detta beror framför allt på att man inte kunnat skapa förståelse för ett så drastiskt och från tidigare förhållanden så starkt avvikande förbud som det nu gällande.

Om en restriktiv licensgivning tillämpas efter de linjer, som utskottet har skisserat, kommer det att föreligga helt andra möjligheter att kontrollera efterlevnaden av förbudet. De, som har fått licens, kommer säkert att akta sig för att överträda de tillåtna gränserna med hänsyn till risken att licensen indras. De får också ett klart intresse att se till, att jakt inte bedrivs av andra än sådana som har licens. Det är därför all anledning att anta att licensgivningen starkt skall bidra till att gällande bestämmelser på detta område efterlevs, och det är därför inte ens säkert att den föreslagna ordningen kommer att leda till större avskjutning av sjöfågel under vårmånaderna än som sker för närvarande.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Schött* (h).

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s):

Herr talman! Jag kan i stort sett instämma i de synpunkter, som herr Kristiansson här redovisat från reservanternas sida. Han har på ett sakligt sätt skildrat, hur vi ser på de problem

som här föreligger, och jag vill kraftigt understryka att det inger stora betänkligheter när utskottsmajoriteten här föreslår, att vi skall bryta mot den internationella konvention, som Sverige varit med om att ratificera i detta sammanhang. Jag tycker att detta är ett avsteg från allt som vi brukar vara vana vid. Om vi undertecknar en internationell överenskommelse, brukar vi också ställa oss bakom den och inte försöka att genom sådana här åtgärder komma förbi det vi varit med om att underteckna. Hur tror ni, att det skall gå att upprätthålla efterlevnaden på andra håll, exempelvis om vi vill ha ett skärpt förbud mot oljeutsläpp, om vi själva å andra sidan går emot de internationella överenskommelser, som vi varit med om att skriva under? Självt betecknar jag det som en verklig fara, om vi skulle ge oss in på de vägar som utskottsmajoriteten här föreslår.

Det är ju känt att andra länder, både de nordiska länderna och andra länder i Europa, var mycket kritiska mot oss i Sverige, när vi tillät en fri sjöfågeljakt på vårarna. Det var också därför som herr Sträng som jordbruksminister satte stopp för denna jakt. Det skulle väl se egendomligt ut, om vi nu på nytt skulle återgå till den gamla ordningen, visserligen inte i sin helhet — det är riktigt, herr Alexanderson — men i varje fall gå ifrån de bestämmelser som nu gäller.

Utskottsmajoriteten är visserligen mycket försiktigare än motionären i detta avseende, men jag betecknar varje avsteg från de regler, som nu finns, såsom en fara inte minst för naturvården. Det är ändå på det sättet att bland de remissinstanser, som här yttrat sig, har domänstyrelsen, statens naturvårdsnämnd och Svenska naturskyddsföreningen klart sagt ifrån att de inte kan tillstyrka motionen. Bland dem, som yttrar sig till förmån för motionen, är Svenska jägareförbundet, som i detta fall får betraktas som en ren intresseorganisation för dem som med vapen i

Ang. jakten på sjöfågel vid Bottenviken och Östersjökusten

hand vill ge sig på fåglarna. Jag för min del tillmäter utan vidare naturskyddsintressenternas yttranden stort värde, därför att de har hela problemet framför sig och inte ser så smalspårigt på frågan som vad en intresseorganisation i detta fall kan göra.

Det har sagts om denna konvention att det egentligen bara skulle vara ekonomiska skäl som kunde föranleda avsteg från ratificeringen.

Herr Alexanderson åberopar ett uttalande av överdirektör Bouveng, som tolkar bestämmelserna så, att man i detta fall skulle kunna gå på den väg som utskottsmajoriteten förordar. Jag har resonerat med departementets rättsavdelning, som inlägger en helt annan tolkning i bestämmelserna än vad överdirektör Bouveng gör. Därifrån sägs, att det är att märka att den av Sverige ratificerade texten, som är skriven på franska, talar om ekonomiska omständigheter som skäl för undantag. I den fria översättningen, som ligger till grund för bl. a. jaktutredningens och utskottets uppfattning, understyrks inte att ekonomiska skäl måste komma i förgrunden vid stadgandets användning. Håller man detta i minnet, blir det klarare, att de situationer inom näringslivet som i första hand betingar undantag från fridlysning är när förekomsten av en viss art på visst sätt är till förfång, med ekonomiska verkningar som följd. Ingen kan väl påstå att tillvaron av ejdrar på kobbarna och skären skulle innebära förfång för någon speciell näringsgren.

I andra hand sägs det också, att då måste jakten ha en indirekt ekonomisk betydelse för vissa näringsutövare, men något sådant förhållande vill ju inte ens utskottsmajoriteten understryka att ett återinförande av vårjakten skulle innebära.

Herr Alexanderson säger att denna jakt på vårarna endast avser hanarna. Jag undrar om en jägare, när han ger sig ut med bössan, går och i förväg undersöker fåglarnas kön, innan han lad-

dar sin bössa och skjuter. Jag tycker med förlov sagt det är ett mycket svagt argument i detta sammanhang.

Det finns mycket att säga i denna fråga, och herr Alexanderson underströk bl. a. den synpunkten, att lagen inte efterlevs. Ja, det är klart att man kan resonera på det sättet. Det gjorde man också under kriget på vissa håll på landsbygden, där det sades, att »ransoneringarna aldrig slog igenom».

Men skall det vara på det sättet? Vi har en lag, stiftad för att efterlevas. Gör den inte det, får man väl på andra vägar söka åstadkomma rättelse.

Jag tycker inte man skall tolka denna sak så enkelt som herr Alexanderson här gör, utan vi bör se saken som den är, nämligen ett led i strävandena att försöka bevara inte minst fågellivet. Den svenska naturen och dess fauna skall inte bara vara till för en del av befolkningen, utan så många människor som möjligt skall ha chansen att komma ut och få glädjas över olika företeelser i vår svenska natur.

Det finns säkerligen mycket mer att tillägga i detta sammanhang, men låt mig bara, för att ha en expert bakom mig, citera ett par ord ur ett brev som kom mig till handa från förre andrakammarledamoten herr Hans Wachtmeister. Det har åberopats i utskottet att han skulle vara med bland dem som vill införa en vårjakt. I sitt brev säger han så här: »Att bedriva jakt under det vildas fortplantningstid kan väl inte anses civiliserat, och när därför Sträng under sin tid som jordbruksminister förbjöd vårjakt på sjöfågel, innebar detta ett stort steg framåt på humanitetens område. Ett nytt steg togs, när Netzen förbjöd morkulljakt om våren, och alla attacker till förmån för nya vårjakter har framgångsrikt tillbakalagits.»

Jag hoppas att riksdagens första kammar skall fortsätta på den vägen och alltså avslå det motionsyrkande som här föreligger.

I den föreliggande reservationen har omständigheterna format det så, att det

Ang. jakten på sjöfågel vid Bottenviken och Östersjökusten

bara är socialdemokrater som vill avslå motionen. Jag hoppas att denna fråga inte skall betraktas som en politisk fråga, utan för vad den är, en naturskyddsfråga. Jag hoppas också att det finns folk även på den borgerliga kanten som kan instämma i vad vårt avslagsyrkande innebär.

Jag ber, herr talman, få yrka bifall till reservationen.

Herr ALEXANDERSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill först livligt instämma i vad herr Göran Karlsson sade om att de förpliktelser, som ingås internationellt eller på annat sätt, skall hållas. Det har väl inte heller på något sätt ifrågasatts från utskottets sida.

Vi har här diskuterat frågan om vad förpliktelsen innehåller. Varken vi eller herr Bouveng har gjort något direkt försök att tolka texten. Vad som har relaterats, är vad som förekom när denna text tillkom. Anledningen till att Sverige och andra länder i norr förbehöll sig viss handlingsfrihet på detta område — vilket också accepterades av de övriga konventionsländerna — var de befolkningsgrupper som jag här nämnde. Jag tror vi kan vara överens om att det vid den tidpunkten var alldeles klart, att några ekonomiska omständigheter, som man måste ta hänsyn till för dessa befolkningsgrupper, inte gällde i fråga om att utöva denna fågeljakt.

Jag vill slutligen säga, att en konvention liksom andra avtal skall tolkas med hänsyn till de förhållanden som har avsetts när den tillkom och sålunda inte efter själva ordalydelsen. Jag anser därför att man bör fästa det största avseendet vid vad som förelåg när denna konvention tillkom.

Jag kan också instämma i vad herr Karlsson säger om att detta inte bör bli en partifråga. Det är i första hand en naturskyddsfråga, och jag tror att det har framgått klart att tredje lagutskot-

tet i sin helhet är mycket intresserat av att tillvarata naturvårdsintressena. Det är bara fråga om en skillnad i bedömningen på vad sätt detta bäst ska ske.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara till herr Alexanderson säga, att det visserligen har gjorts vissa undantag för en del nordiska länder i den här konventionen, men jag vill samtidigt säga, att det enda land av de nordiska som har ratificerat är Sverige. Just detta gör det så mycket svårare för oss att gå med på ett avsteg från de förpliktelser, som vi har påtagit oss.

Herr OHLSSON, EBBE, (h):

Herr talman! Det var en ganska anmärkningsvärd upplysning som herr Göran Karlsson kom med i sitt anförande då han talade om att vår gamle gemensamme vän och kollega herr Hans Wachtmeister i Johannishus har skrivit ett personligt brev till honom som, efter vad jag uppfattade det närmast gick ut på en uppslutning kring reservanterna. Det stämmer ju väldigt illa mot vad samme herr Wachtmeister som ordförande i Blekinge läns jaktvårdsförening vid ett sammanträde den 16 februari 1965 i ett remissutlåtande har skrivit. Där står under § 2 följande: »Länsstyrelsen i Blekinge län hade anhållit om länsjaktvårdsföreningens yttrande över inom Riksdagen av herr Hedin m. fl. väckta motionen II: 643 angående jakten på sjöfågel vid Bottenviken och östersjökusten. Arbetsutskottet beslöt tillstyrka bifall till motionen under förutsättning, att vårjakten blir tillåten endast utanför det område inom vilket sjöfågel häckar. Den förlängda vinterjakten kan vid blekingekusten knappast komma att gälla annat än Utklippan.»

Detta är alltså herr Wachtmeister officiellt, och det brev som herr Göran Karlsson har fått är Wachtmeister pri-

Ang. jakten på sjöfågel vid Bottenviken och Östersjökusten

vat. Jag skall inte vidare kommentera detta. Det får stå för vad det är.

Herr talman! Visserligen har tre remissinstanser motsatt sig en ökning av jakttiden på sjöfågel till några dagar på våren, men det är å andra sidan inte mindre än åtta stycken som tycker att det är ett förnuftigt förslag som framkommit genom motionen, som är under-tecknad av nio ledamöter ifrån andra kammaren representerande de fyra större partierna.

Jag har en känsla av att reservanterna gör en större affär av denna fråga än som är alldeles nödvändigt. Jag undrar om inte herr Kristianssons medreservanter — eller åtminstone några av dem — var ganska ljumma motståndare till ett, naturligtvis enligt vår mening, förnuftigt utskottsutlåtande, som endast rekommenderade Kungl. Maj:t att pröva om inte en starkt begränsad vårjakt längs ostkusten borde kunna tillåtas skärgårdsbefolkningen mot licens.

Nu är reservanterna bekymrade för att gränsdragningen mellan licensberättigade och icke licensberättigade är svår att göra och att den lätt kan orsaka någonting som man betecknar som avundsjuka mellan olika kategorier skärgårdsbor. Ja, jag tror att reservanterna i det fallet gör sig ganska onödiga bekymmer. Vi har väl ingen bestämd uppfattning om att just den mentaliteten skulle vara mer utpräglad bland skärgårdsbefolkningen än annorstädes bland vårt folk, där regleringar och bestämmelser många gånger gynnar den ena på den andres bekostnad. Kanske är det i stället alldeles tvärt om — vad vet jag.

Reservanterna säger att jakt efter sjöfågel numera har spelat ut sin roll ur försörjningssynpunkt. Ja, den har kanske inte samma betydelse som förr om åren, det är möjligt och det erinrade utskottets ordförande om. Men i det avseendet har måhända sjöfågelsjakten ungefär samma betydelse som då man på fastlandet jagar fasaner eller rapphöns. I båda fallen gäller det antagli-

gen främst jakt som rekreation, omväxling, fritidssysselsättning och som avbrott i den dagliga gärningen. Att den synpunkten är betydelsefull i särskilt hög grad för den i många hänseenden starkt isolerade skärgårdsbefolkningen har utskottet framhållit. Jag tycker inte att det skulle vara så förfärligt svårt för reservanterna att inse värdet i detta.

Sjöfågelskonsulentens utlåtande har jag läst med alldeles särskilt stor uppmärksamhet. Vad man än må säga om våra värderade myndigheter, där de sitter i sina kammare och i sina ämbetsrum, så är sjöfågelskonsulenten ändå den — och bör naturligtvis vara den — som har den största praktiska erfarenheten av hurudant fågellivet är och hur de människor det här gäller lever och har det i sin dagliga gärning. Han ställer sig klart positiv till motionens syfte och anser att en vårjakt på i huvudsak hanfågel av ejder, gudingar som det heter, skulle vara till direkt nytta för att åstadkomma bättre balans mellan könen, samtidigt som jakten på gudingar skulle bli ett bra tillskott till skärgårdsbefolkningens hushåll.

Jag vill gärna tro att vi kan vara överens om att sjöfågelskonsulenten vet vad han talar om. Samma synpunkter anför han beträffande vigg och storskrake och slutar: »Då en några dagars vårjakt på hanfågel av ejder, vigg och storskrak i de yttre skärgårdarna och förlagd till sträckets början och innan fågelbörjan börjar häcka, icke är till skada på fågelstammarna, finns ingen anledning att förvägra vår skärgårdsbefolkning denna rätt.»

Det kan helt naturligt endast bli fråga om personliga tillstånd till den verkligt bofasta skärgårdsbefolkningen, och utskottet anser det självklart att jaktens verkningar på fågellivet skall här som annorstädes följas med uppmärksamhet.

Därmed ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I herr Ebbe Ohlssons anförande instämde herr *Eskilsson* (h).

Ang. jakten på sjöfågel vid Bottenviken och Östersjökusten

Herr **KARLSSON, GÖRAN**, (s) kort genmäle:

Herr talman! När herr Ebbe Ohlsson citerar sjöfågelskonsulenten och säger att denne skall vara expert på det hela, får vi inte glömma att den experten finns hos jägarna själva och följaktligen är talesman för dem som vill skjuta sjöfåglarna på våren. Jag tillmäter alltså inte hans kunskaper särdeles stort värde, när de sätts in i den relationen.

Herr Ebbe Ohlsson citerade herr Wachtmeisters yttrande i Blekinge läns jaktvårdsförening, medan jag tog fram en passus ur ett brev, som herr Wachtmeister tillställt inte bara mig, utan samtliga reservanter, där han tackar för att vi var, som han skriver, »så kloka». Jag tror herr Wachtmeister gärna medger att jag citerar ytterligare ett par rader i brevet: »Kloka har ni alltid varit när ni delat mina åsikter, något som, när jag närmare tänker efter, nästan alltid varit fallet åtminstone när det inte gällt renodlat partipolitiska frågor. Av pressen har jag till min glädje erfarit, att klokskapen fortfarande sitter i hos er. — — — Jag syftar på tredje lagutskottets utlåtande över Hedins motion om återinförande av vårjakt på viss sjöfågel, och jag beklagar, att jag genom illasinnade väljares åtgärder inte var i stånd att få även mitt namn tryckt bland reservanterna.»

Herr Wachtmeister är, som nu alla känner till, en temperamentsfull person, och jag tror inte att han misstyccker att jag citerar även nästa mening i vad han säger: »Vad det var för osedvanligt okunniga högermän, som satt på motionen, vet jag inte.»

Herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Det är med en viss tvekan jag tar till orda. Jag hade egentligen tänkt avhålla mig från att delta i denna träta inom tredje lagutskottet, men det är en sak som jag ändå skulle vilja säga.

Till herr Alexanderson vill jag gärna

säga, att jag tycker tredje lagutskottet under de gångna åren gett ett mycket värdefullt stöd för lagstiftningssträvanden, som går ut på ett förbättrat djurskydd och en humanare jaktlagstiftning i vårt land. Vi har också här i riksdagen haft nöjet att under de senaste åren kunna genomföra en rad reformer i den riktningen.

Därför är det onekligen med ett visst beklagande som jag nu konstaterar, att tredje lagutskottet icke kunnat ansluta sig till den bedömning som regeringen gjort när det gäller vår hållning till jakt på fågel under häckningstiden.

Kungl. Maj:t har ratificerat denna konvention i föreställningen, att vi därmed så att säga verkställde en åtgärd som hade förankring i Sveriges riksdag. Jag tror att jag måste konstatera, att detta förhållande inte föreligger om man följer utskottsmajoriteten på denna punkt.

Utskottet har, herr Alexanderson, självt avvisat tanken att ekonomiska frågor här kan vara av betydelse. Argumenteringen har skett uteslutande från den synpunkten, att ett införande av denna jakt på våren skulle betyda en ökad trivsel för skärgårdsbefolkningen. Detta är motivet. Jag har inte talat med vare sig överdirektör Bouveng eller de tjänstemän, som då kan ha agerat, utan håller mig till de handlingar som finns i akten från år 1950. Man kan inte ta miste på att den argumentering som då fördes från svensk sida var baserad på ekonomiska och sociala intressen. Ett förbehåll gjordes för en sådan grupp som samerna och för andra, vilka för sin utkomst och sina ekonomiska förhållanden i viss mån kunde vara beroende av en inskränkning av rätten att jaga.

Detta hände alltså år 1950, men jag är inte alldeles säker på, herr Alexanderson, att man, om man i dag sätter sig ned att diskutera, från svensk sida skulle ha anledning att över huvud taget argumentera utifrån den ståndpunkten att det förelåg ekonomiska intres-

Ang. jakten på sjöfågel vid Bottenviken och Östersjökusten

sen. Det trodde man emellertid år 1950, och det var därför man gjorde ett förbehåll. Nu har emellertid utskottet sagt, att det inte föreligger några sådana ekonomiska intressen. Det är fråga om någonting helt annat. Skulle vi från svensk sida göra ett avsteg från konventionen i detta avseende, handlade vi onekligen annorlunda än vad vi hade tänkt oss när vi anslöt oss till konventionsarbetet.

Det var detta jag ville säga i anslutning till det resonemang som förts med utgångspunkt från vad som skedde år 1950.

Jag tycker det är någonting som håller i den argumentering som utskottet för. Utskottet säger att det vore av vitalt intresse för skärgårdsbefolkningen att under fyra till fem dagar på våren, när fåglarna drar förbi under häckningstiden, få lov att skjuta. Detta vitala intresse skulle man kunna tillgodose genom att låta Kungl. Maj:t bevilja licens och tillstånd »i mycket ringa omfattning». Detta går inte ihop. Det är emellertid klart, att om riksdagen beslutar på det sättet, får vi på något vis försöka lösa problemet och tillgodose det intresse som riksdagen ger uttryck för. Det blir dock inte någon särskilt angenäm uppgift att försöka bedöma, vilka fiskare och övriga invånare i skärgården som skall ha denna begränsade rätt att få skjuta fågel. Är detta ett så stort intresse, som det talas om, blir det omöjligt att kunna tillgodose det. Vi kommer i en ganska ohållbar situation, om vi skulle försöka förverkliga denna intention från riksdagen.

Jag vill säga att jag för min del kommer att ansluta mig till reservanterna. Skulle vi, när vi nu sedan tio år tillbaka har kommit till rätta med vårfågeljakten, som vi är överens om är biologiskt oriktig — det har riktats mycken kritik, som herr Göran Karlsson sade, mot de förhållanden som förut har rått i Sverige — utan vidare vara beredda att på nytt återgå till den gamla situationen och få på oss kritik? Jag är övertygad om att det inte kommer något

gott av det. Om vi nu på nytt skulle slå in på den vägen, bleve det nog mera till besvär.

Jag ber, herr talman, således att få ge till känna, att jag ansluter mig till reservanternas ståndpunkt i denna fråga.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! Jag skulle först vilja säga några ord med anledning av vad statsrådet Holmqvist sade angående undantagets tillämpning på grund av ekonomiska och sociala intressen.

Jag tror att utskottets uppfattning på denna punkt är, att det just är intressen av denna typ som skall tillgodoses genom denna undantagsbestämmelse; i första hand betecknar vi de intressen, som vi har tagit hänsyn till, som sociala intressen. Vad beträffar de ekonomiska intressena så anser vi, att dessa inte skall ses på det sättet, att det uteslutande skulle vara fråga om stora ekonomiska intressen för de enskilda personerna.

Dock finns det i Sverige ett stort intresse för att stödja denna skärgårdsbefolkning. Vi har intresse av att hejda avflyttningen och åstadkomma drägliga förhållanden för befolkningen i skärgårdarna. Det är ett led i en sådan politik att medge en dispensgivning av den begränsade karaktär som vi har föreslagit.

Statsrådet talade vidare om svårigheterna att utvälja de personer, som skulle få licens. Statsrådet har kanske inte läst utlåtandet så noga; där är nämligen angiven en ganska enkel metod för att välja ut dessa personer. Det förekommer redan en viss dispensgivning angående rätt att jaga på allmänna vatten, och utskottet har angivit denna som ett slags riktpunkt för utväljandet av de personer som skulle få licens. Jag tror därför inte att licensgivningen skulle behöva föranleda några svårigheter. Jag tror inte heller att någon har tänkt sig att dispenserna skulle medgivas i konselj utan att t. ex. länsstyrelserna skulle få i uppdrag att ordna den detaljen.

Ang. jakten på sjöfågel vid Bottenviken och Östersjökusten

Herr JANSSON, ERIK, (s):

Herr talman! Trots att jag tillhör utskottsmajoriteten hade jag inte tänkt lägga mig i den här debatten, men jag kan knappast underlåta att göra det sedan jag konstaterat vissa överdrifter i vad som sagts av företrädarna för reservationen.

Såsom redan har understrukits — och det bör sägas ifrån en gång till — är det ingalunda fråga om ett återinförande av någon allmän jakt på fågel. Det är inte fråga om något annat än att under fem dagar tillåta ett mycket litet antal bofasta skärgårdsbor att få bedriva vårjakt. Det kan hända att det kan finnas vissa svårigheter, som statsrådet Holmqvist säger, men jag tror för min del att länsstyrelserna, vilka säkerligen får avgöra licensfrågan, känner sina pappenheimare rätt väl och kan klara av den saken.

Vad som här är oerhört viktigt att stryka under är det faktum, att vi har en allmän jakt på sjöfågel under hösten, under en tid då hannarna för länge sedan har rymt fålet. Den tillåtna jakten sker — framför allt i fråga om ejder — endast å honor och ungfågel. Hannarna är i praktiken fredade året runt, och hur aktiv en ejderhanne än är så kan det knappast bli mer än högst en kull per hona i förökning. Vi har självklart inte någonting emot att man ser till att det finns ett skydd för sjöfågel, men ett sådant skapas knappast med en lag som tillåter att man skjuter damerna medan herrarna vistas på utrikes ort. När hannarna kommer tillbaka beredda att uppfylla sin plikt, visar det sig att endast ett fåtal av dem har någon chans till det. Om det är naturskydd, så är det i varje fall inte naturligt för den ena parten.

Det har ofta talats om att ett av jaktens syften är att återställa jämvikten i naturen. Jag är fullt på det klara med att detta tal många gånger är betydligt överdrivet, när det kommer från jägarhåll — jägarna har nog inte så stort intresse för naturvård när de

går med bössan i hand. Men i det här fallet tror jag att jakten skulle ha sin betydelse för att återställa jämvikten i naturen, eftersom det gäller att låta folk vid något tillfälle skjuta endast hannar.

Jag tror att det var herr Kristiansson som sade något om att det är väldigt svårt att tillåta någon att skjuta bara hannar, ty skjuter man dem så kommer nog honor med på köpet. För det första vill jag säga, att det är rätt stor skillnad på hannar och honor i fråga om utseendet, och för det andra kan det aldrig bli fråga om att tillstånd ges till andra än infödda skärgårdsbor, som alldeles säkert kan klara skillnaden mellan hane och hona i det här fallet.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s):

Herr talman! Med anledning av herr Erik Janssons resonemang skulle jag bara vilja säga, att hans uppfattning skulle vara riktig, om man bara jagade i Sverige. Hannarna ger sig visserligen iväg till andra länder, men det finns ju möjligheter att jaga dem där. Skjuter man hannarna i andra länder så åstadkommes den jämnvikt som herr Jansson efterlyste.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder framkomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kristiansson, Svante*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Ang. vissa åtgärder för bekämpande av salmonella

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 28, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nejpropositionen.

Då emellertid herr *Alexanderson* begärde rösträkning, verkställdes nu voting medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 41;

Nej — 78.

Därjämte hade 10 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckta motioner om höjd övre gräns för lån ur kronotorparnas inventarielånefond, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. vissa åtgärder för bekämpande av salmonella

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 21, i anledning av väckt motion angående vissa åtgärder för bekämpande av salmonella.

I en inom riksdagens första kammare väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 565, av herr *Svanström*, hade anhållits, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag i syfte att utröna smittvägarna för salmonellasjukdomen hos människor och

djur samt öka ersättningen till djurägarna för deras förluster i samband med bekämpning av salmonellainfektion till full täckning av alla kostnader.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte anse motionen I: 565 besvarad med vad utskottet i utlåtandet anfört.

Herr *SVANSTRÖM* (cp):

Herr talman! Jag skall be att få göra några kommentarer till det utskottsutlåtande som vi nu går att behandla med anledning av den motion jag väckt.

Motionen innehåller två saker, för det första en begäran om utredning beträffande smittvägar för salmonellasjukdomen och för det andra önskemål om ersättning till djurägarna till full täckning av förorsakade kostnader. Jag vill uttrycka min glädje över att denna i och för sig obetydliga motion har blivit föremål för så stor uppmärksamhet i form av remissvar. Jag kan också med glädje konstatera att flera av remissinstanserna är mycket positiva — bl. a. finner jag det närapå uppseendeväckande att yttrandet från det mäktiga och restriktiva statskontoret i sin grundton är positivt.

Utskottet har delat på frågan och är positivt till en utredning angående smittvägarna. Dock menar utskottet att innehavaren av den nya tjänsten som epizootolog vid veterinärmedicinska anstalten får en utmärkt arbetsuppgift just i att vidare undersöka salmonellasjukdomens smittvägar. Jag är som motionär tillfreds med att jordbruksutskottet genom denna tydliga skrivning har anvisat en möjlighet att få till stånd en fackmässigt högtstående utredning beträffande detta problem.

När det gäller ersättningen till djurägarna tror jag att man i allmänhet icke har klart för sig hur stora förluster som kan drabba djurägarna i dessa sammanhang. Den ersättning som lämnas utgår såvitt jag förstår endast i

Ang. vissa åtgärder för bekämpande av salmonella

de fall där djur måste tvångsmässigt nedslaktas på grund av vid varje tillfälle meddelade veterinära beslut. Där emot utgår ingen ersättning, så långt jag har mig bekant, i sådana fall där djur genom normala slaktdjurstransporter eller eventuell nödslakttransport införes till slakterier och vid den undersökning, som varje djurkropp genomgår, konstateras vara smittat med salmonellasjukdom; i de fallen drabbar hela förlusten djurägarna.

Jag har haft det tvivelaktiga nöjet att på nära håll följa en epizooti av detta slag, och jag har i min hand en förteckning över sådana kasserade djur som införts till ett slakteri i östra Sverige — den omfattar under en period av tio månader inte mindre än 80 storboskap, 43 större kalv och 33 spädkalv. Jag uppskattar dessa djur till ett ungefärligt värde av 150 000 kronor; och dessa stora förluster som åsamkas djurägarna faller helt utom ramen för nu gällande ersättningsbestämmelser. Jag är därför inte tillfreds med att jordbruksutskottet låter sig nöja med rådande förhållanden under hänvisning till veterinärstyrelsens uppgift i remissvaret, att de nuvarande bestämmelserna icke synes medföra några besvärigheter och icke bör bli föremål för någon ändring. Är vi besjälade av viljan att göra en verklig insats för bekämpande av denna sjukdom, vilken som bekant angriper såväl människor som djur, tror jag det finns anledning att försöka se till att de förluster, som drabbar tredje part, kan begränsas så mycket som möjligt och till fulla ersättas av statsmedel.

Jag trodde först att jordbruksutskottet inte hade klart för sig skillnaden när det gäller ersättningen mellan sådana fall då det föreskrivs tvångsmässig nedslaktning och sådana fall då djur införes med normal transport, men på sid. 7 i sitt utlåtande säger utskottet följande: »För förlust som drabbar djurägare till följd av dödsfall, kastning m. m. på grund av salmonellain-

fektion som sådan eller kassation av djurkropp på grund av bestämmelserna i lagen om köttbesiktning utgår emellertid i princip ej någon statlig ersättning.»

Jag tror att det finns anledning återkomma till dessa resonemang. Jag inser förvisso att det tjänar föga till att ställa något yrkande mot ett enhälligt utskott.

Jag har, herr talman, med det anförda endast velat anföra några synpunkter i anslutning till föreliggande utskottsutlåtande men har icke något yrkande.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! Jag skulle vilja ansluta mig till de synpunkter som anförts av herr Svanström, men jag skulle dessutom vilja fästa kammarens uppmärksamhet på att man inom fodermedelshandeln, som i motionen är särskilt utpekad, bekostar ett särskilt fodermedelslaboratorium genom en stiftelse vid statens veterinärmedicinska anstalt. Detta laboratorium bedriver ett omfattande forskningsarbete och undersöker smittovägarna genom analyser av handelsfodret. Man har där kommit till ganska betydelsefulla resultat.

Det är anledning att uppmärksamma dessa ting, och jag tror också att herr Svanströms påpekande om behovet av en ändring i ersättningsbestämmelserna är riktigt.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av väckta motioner om utbyggnad av den resistensbiologiska forskningen;

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av protokoll rörande förlängning av giltighetstiden för 1962 års internationella veteavtal; och

Interpellation om statsbidrag till viss verksamhet avseende utbildning av bilförare m. m.

nr 24, i anledning av väckt motion angående åtgärder för att förhindra olaga trålfiske i Öresund.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 45, i anledning av väckta motioner om åtgärder för att öka åldringarnas trygghet till liv och egendom, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anmäldes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 365, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av protokoll rörande förlängning av giltighetstiden för 1962 års internationella veteavtal.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställen i utlåtande nr 23 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 172, angående den statliga trafikpolitiken.

Interpellation om statsbidrag till viss verksamhet avseende utbildning av bilförare m. m.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! I Smålands Folkblad för den 13 november 1965 meddelas att Liberala studieförbundets avdelning i Huskvarna begärt bidrag från stat och kommun för 98 »studiecirklar» i ämnet »Mitt körkort».

»Studiecirkeln» har arrangerats av LIS huskvarnaavdelning tillsammans med en del körskolor i Södra Vätterbygden. Enligt en undersökning som

jag haft tillfälle att ta del av har 86 av dessa 98 »cirklar» bedrivits utanför Huskvarna varav, såvitt jag kan bedöma det, 85 i Jönköping och en i Habo kommun i Skaraborgs län. Om studieförbundets begäran skulle bifallas innebär det att en kommun skulle svara för de kommunala kostnaderna för en verksamhet som till nära 90 procent legat utanför kommunens område.

Av de uppgifter som jag erhållit har det tydligen gått till så att så snart en elev inskrivits vid en bilskola så har eleven också automatiskt blivit medlem av en »studiecirkel». När man fått tillräckligt många elever för att täcka bestämmelserna för erhållande av statsbidrag så har man rapporterat en »studiecirkel». Att det gått till på det sättet framgår av att en körskollärare står upptagen som cirkelledare för 16 och två för 17 »studiecirklar».

Sammanlagt har man på detta sätt rapporterat 98 »studiecirklar» med tillsammans 3 824 »studietimmar».

Av den ekonomiska redogörelsen framgår att under verksamhetsåret 1964/65 utbetalades 21 960 kronor i lärarvoden. Då den övriga studieverksamheten endast upptog 1 103 timmar måste huvudparten av den utbetalda summan ha gått till lärarna i ämnet »Mitt körkort». Statsbidrag har utbetalts för *alla* cirklar.

Då jag finner denna form av »studieverksamhet» vara av sådan natur att den icke borde vara statsbidrags- och kommunbidragsberättigad har jag velat fästa chefens för ecklesiastikdepartementet uppmärksamhet på förhållandena och anhåller om kammarens tillstånd att till honom få framställa följande interpellation:

1) Kan det anses riktigt att statsbidrag beviljas till den verksamhet som bedrivits i ämnet »Mitt körkort»?

2) Har det förekommit att man på andra håll i landet bedrivit liknande verksamhet?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spørsmål finge framställas.

Anmäldes och bordlades följande under sammanträdet avlämnade motioner:

nr 797, av herr *Svedberg, Lage, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 165, angående godkännande av avtal mellan vattenfallsstyrelsen och Bolidens gruvaktiebolag om utbyggnad av Grytfors kraftstation m. m.; samt

nr 798, av fru *Segerstedt Wiberg m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 166, med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 § kommunallagen den 18 december 1953 (nr 753).

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 kammarens ordningsstadga följande enkla fråga denna dag framstälts av herr *Wanhainen (s)* till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet: »Väl medveten om Norrlandsfondens stora betydelse för Norrbottens näringsliv anhåller jag att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få framställa följande fråga: Är Statsrådet berett att medverka till en ökning av det årliga kapitallänskottet till fonden, när frågan om fondens fortsatta verksamhet föreläggs riksdagen? När kan proposition i ämnet underställas riksdagen?»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 15.16.

In fidem

Fritz af Petersens
